

A

„SZEPESMEGYEI TÖRTÉNELMI TÁRSULAT”
ÉVKÖNYVE.

A VÁLASZTMÁNY MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTETTE

DR. DEMKÓ KÁLMÁN,
TITKÁR.

308

ÖTÖDIK ÉVFOLYAM.

LÖCSE.

NYOMATOTT REISS J. T. KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1889.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

A

„SZEPESMEGYEI TÖRTÉNELMI TÁRSULAT” ÉVKÖNYVE.

A VÁLASZTMÁNY MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTETTE

D^R. DEMKÓ KÁLMÁN,
TITKÁR.

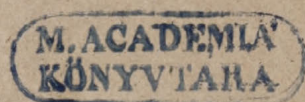

ÖTÖDIK ÉVFOLYAM.

LÖCSE.
NYOMATOTT REISS J. T. KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1889.

303064

TARTALOM.

I. Értekezések:	Lap
1. A régi vármegye, vázlatok Szepesmegye levéltárából. — <i>Sváby Frigyes</i> től	3
2. Szepesvármegye városi levéltárai. — <i>Dr. Demkó Kálmán</i> tól	105
3. A nemesek iskolái, vagy az úgynevezett mágnási iskolák a Szepességen. — <i>Kupetz Lycurg</i> tól	143
4. Supplementum analectorum terrae Scepusiensis. Pars II. ismertetése. — <i>Dr. Demkó Kálmán</i> tól	159
II. Társulati ügyek:	
1. Jelentés a társulat 1888—1889-ik évi működéséről	161
2. » » » gyűjteményeiről	181
3. » » pénztár 1888-ik évi állásáról	182
4. A társulat tagjainak névkönyve	183

A RÉGI VÁRMEGYE.

VÁZLATOK SZEPESMEGYE LEVÉLTÁRÁBÓL.

A régi vármegye.

Vázlatok Szepesmegye levéltárából.

Dulce est, inter majorum versari
habitacula, et veterum dicta fac-
taque recensere memoria.

Most, midőn egy több százados régi intézményünk halálharangját húzzák meg mindenfelé, — midőn a megyei önkormányzat sok vihart látott rendszerének eltörléséhez látnak minden téren, — midőn már alig marad fenn kétség, hogy ez Európában egyedül álló, a szorosozos értelmében nemzeti különlegességünket képező intézmény utolsó napjait éli; talán nem léssen időszerűtlen, ha levéltári adatok és okmányok fonalán még egyszer szeme közé nézünk a régen és közelebbi múltnak, és ezek nyomán megállapítjuk: mi lett legyen tulajdonképen a régi megye, mi volt hatásköre, mik voltak alkatrészei, és mint éltek annak nem mindig biztos védpaizsa alatt, rég porladozó atyáink?

Alig van talán hazánkban megye, mely az ily feltekt kérdésekre érdekesebb választ adhatna, mint épen Szepesvármegye. Itt századokon át egészen különleges viszonyok állottak fenn.

A megye maga közigazgatásilag és társadalmilag is egészen különvált két alkatrészből állott.

A honalapítás legrégibb idejétől kezdve két Szepesvármegyét ösmert közjogunk. Az egyik a tulajdonképeni

vagy „nagy“ megyének hivatalos elnevezése »Sedes inferior Comitatus Scepusiensis« volt. A másiknak pedig »Sedes superior decem lanceatorum Comitatus Scepusiensis.« Ez egy egészen különálló, kicsi, de bármily nagy vármegyével egyenjogú, sőt sok külön kiváltsággal bíró törvényhatóság volt, mely különállását 1801-ig tartotta meg, midőn végre a nagy megyével egyesült. Akkor is történelmi állásából kifejtett separatismusának még az által is adott kifejezést, hogy például gondosan kikötötte magának a lándzsások székének nemessége: kebeléből hány egyén alkalmaztassék az egyesült megyének tisztikarában. Igaz, hogy a törvényesített cautela csak írott malaszt maradt, talán azért is, mert a lándzsások kerületében találtató számosabb nemesek amúgy is hamar magukhoz ragadták a vezér szerepet a már most »articulariter« egygyé lett megyében.

A megye területén elszórva feküdtek továbbá, a a lengyel koronának elzálogosított „*Lublói uradalom*“, és a *XIII szepesi városok*, mely nevezetes viszony valószínű közjogi unicumot képezett négyszáz éven át, s melynek sokoldalú előnyeit a prudens és circumspectus tizenhárom városiak búsásan ki is tudták használni, nem ugyan mindig és mindenkoron, mert az is előfordult, hogy a közjogi két kulacsosságnak néha terhes következményeit is megérezhették. A »provincia tredecim oppidorum« név alatt külön municipalis étellel bíró és helyhatóságot képező városi közönség ugyanis nem szűnt meg sohasem a magyar szent korona tagja lenni, s mint ilyen féltékenyen őrizte jogait a lengyel korona fenhatósága ellenében, s ha ez által reá rótt terhekről volt szó, mindenkor ama minőségére hivatkozott, mint viszont eximeált lengyel alattvalói minőségére, valahány-

szor magyar kormány közegek véltek igényt tarthatni, vér- vagy pénzbeli áldozataira. És így az is megesett, hogy némelykor mindkét felé kellett fizetniök és védekezniök. De e nevezetes viszonynak közgazdasági és kereskedelmi nagy horderejű következményei voltak az egész Szepességre nézve. A szűkkeblű, akkor egészen *prohibitív* természetű vámpolitika és az ipart szűkösre szorító czéhrendszer-szabályzatain ez extraterritorialitás, melynek a XIII városok lakossága örvendett, akárhányszor sikeresen rést tudott törni, úgy annyira, hogy itt az ország határán már akkor a szabad kereskedelem egy bizonyos neme fejlődhetett, mely az egész vidék fölvirágzásához jóval hozzájárult.

A megye területének közigazgatási és politikai ilyen feldarabolása még azzal sem ért véget. Létezett itt továbbá még önállásánál és az országos dicasterium-októl úgy, mint a megye hatóságától teljes független voltánál fogva majdnem köztársaság számba menő — melynek czímével: »respublica« valósággal élt is — két szabad királyi város, t. i. Lőcse és Késmárk.

Ezek elseje Lőcse, a XVI. és XVII-ik század folyamában virágzó, gazdag és falai között nagy jólétnek örvendő, dús birtokokkal bíró kereskedelmi emporiummá fejlődött város volt.

Késmárk ugyan akkor sokkal kedvezőtlenebb helyzetben tengette életét. Baja az volt, hogy az erődítései egy részét képező vár, királyi vár volt, mely ismételve és mindig királyi adományok tárgya volt. E vár többnyire hatalmas főuraknak adományoztatván, azoknak minden igyekezetük oda irányult, hogy a várral együtt a várost is hatalmukba ejtsék. Innen támadt a késmárkiaknak szakadatlan perlekedésük, küzdelmük, és háborúskodásuk a Laszkyakkal, Rueberrel és később

a Tököllyekkel, míg végre a XVII-ik század vége felé a város végre a várat is magához válthatta. Nem is volt nagyobb gondja azonnal, mint örvendve és tétlenül nézni, mint dűledeznek annak egykor erős falai, mint pusztúlnak nem régen még európai hírvű, fényes nagyúri termei. Mindazokra nem volt szüksége a kés-márki egyszerű polgárnak és eleget megkeserülte ő a Tököly palota fényét akkor, midőn a vár hatalmas ura őt is járma alá akarta hajtani, midőn leánya lakadalma alkalmából megsarczolta élelmi szerekben, s midőn a helyőrség soldateskája minden brutalitásainak volt kitéve. Mint arról egykori följegyzésekből, Simplicissimus utazásainak leírásából és akárhány a levéltárakban fekvő siralmas panaszlevelekből meggyőződhetünk.

Mily politikai hatásköre volt e különálló önkormányzattal bíró öt municipiumnak, — mily társadalmi és anyagi viszonyok között éltek azoknak lakói, — mily tényezők folytak be jólétükre, s mily kérdések körül fordultak meg legfőbb gondjaik, — mind arra, az utókorra ritka épségben jött megyei levéltárak megadják a feleletet annak, a ki a száraznak látszó szám és névadatokból az egyidejűleg élt embereknek mintegy rekonstruálásához összetudja szedgetni a porlepte actákban meglevő bőséges anyagot.

Távrolról sem merem állítani, hogy én volnék a múltnak e felelevenítésére hivatott, vagy csak alkalmas művész. Sőt érzem nagyon is, hogy ugyan »adest materia, sed deest artifex.« Ha ezen önösmeret daczára mégis megkísérlem a régi megye ösmertetéséhez rendszer és határozott irány, meg cél nélkül összeszedett »vázlataimmal« járulni, teszem azt történelmi társulatunk érdekében és mert a kezem ügyében levő dús adatok kihívólag buzdítanak földolgozásukra, és

vége; mert a régi megyéről általánosan elterjedt fogalmak oly tévesek, az igazságnak oly kevéssé megfelelők, hogy mintegy kötelességet vélek teljesíteni, ha megmutatni iparkodom, milyen volt ez intézmény az általam ösmertetett korban.

Midőn e vázlataimat és az ezek révén észlelt megfigyelésekből netalán levont következtetéseimet közrebocsátanám, előre is ki kell jelentenem: hogy minden a mit mondandok, *csakis Szepesmegyére vonatkozik*, melynek 22 év óta őrizetemre bízott levéltárában szedtem össze csak adataimat, s hogy lehet tehát, hogy másutt másként volt, de hogy én szándékosan csakis Szepesre szorítkozván, kizárólag az itteni viszonyokat, az itteni embereket és az itteni helyzetet akarom lehetőleg híven és az igazságnak megfelelőleg vázlatosan leírni.

A nélkül, hogy e cikkem során a szepesmegyei levéltár állapotát és tartalmát is ösmertetni akarnám, nem lesz talán a *történelmi társulat* tagjai előtt, kiknek legnagyobbbrésze bizony soha sem volt e levéltárban, érdektelen hallani: hogy e levéltár az ország valamennyi vármegyei levéltárai között úgy tartalmára, mint nagyhírű elődöm néhai Raisz Ágoston által fogantatosított rendezettségére nézve, a *második* helyet foglalja el, mint az Pauler Gyula országos főlevéltárnoknak a »Századok« 1881-ik évfolyamában a 407. lapon közzétett hivatalos jelentéséből látható.

Némely a legrégibb korból eredő, hártýára írott okleveleken felül, szép számmal léteznek e levéltárban iratok az 1500—1540-ig terjedő korszakból is. 1541-től pedig szakadatlan sorban és teljes épségben fennmaradtak mind és valamennyi jegyzőkönyvek és az ezekhez való különféle ügyiratok is. Az épen mondot-

tak, az úgynevezett »nagymegyei«, külön testként kezelt levéltárra vonatkoznak. A tíz lándzsások kerületének a törvényhatóságok egyesülése alkalmával amazzal szintén egyesített levéltáráról nem lehet ugyanazt épségre és teljes voltára nézve mondani. A jegyzőkönyvek is csak 1588-tól maradtak fenn, de attól az időtől is hézagosan. Az ügyiratok magok pedig szinte csak nagyon hézagos és csonka állapotban jöttek reánk.

A XVI városok kerületének, a megyeivel már szintén egyesített levéltára, tartalmaz ugyan 1575-től meglevő, azonban nem teljes jegyzőkönyveiben, sok — legfőképp kulturtörténelmi tekintetben — érdekes adatot. De mert e jegyzőkönyvek nem teljesek, s mert azokon felül ügyiratok csak 1773-tól léteznek, e levéltár távolról sem hasonlítható össze, a megye oly dústartalmú levéltárával.

Ezek volnának azon bőven folyó kútforrások, melyekből megyénk monographusai meríthetik majdan adataikat. Ezekből szemeltem ki én is az alább adandó vázlatokhoz való színeket és egyes — érzem — nagyon is felületes körvonalakat.

1500—1560.

Már Wagner Károly, alapvető munkájának III-ik kötetében adta volt Szepesvármegye fő- és alispánjainak többé-kevésbé teljes és megbízható névsorát. Azóta az újabb kutatás megtoldotta e jegyzéket nem egy előtte ösmeretlen névvel és a szigorú kritika viszont törölte is egyikét, másikat belőle. De a vármegye tisztikarának teljes és egész névsora először csakis 1541-ben fordul elő a jegyzőkönyvben.

Bethlenfalvi Thurzó Elek országbíró és királyi helytartó főispánsága alatt állott ez következőkből:

Alispán: Petróczi Zakács Boldizsár.

Jegyző: Andreas Litteratus de Losoncz.

Szolgabírák: (Judlium)

Csorba, alias Kubinyi de Gergeő.

Svapy Menyhért.

Szent-Andrássy Lőrincz.

A később oly nagy fontosságú szerepre hivatott *esküdteknek*, Jurati assessores, melyekből fejleményük későbbi korszakában egyrészt ugyanis az *esküdtek*, másrészt a *táblabírák* lettek, — akkor még legkisebb nyomukra sem akadunk, sem a jegyzőkönyvekben, sem más iratokban.

Az *esküdtek* intézményének csirája az 1527-iki budai országgyűlés 6-ik cikkében van letéve, mely azt rendeli: hogy minden egyes megyében tizenkét becsületes nemes ember választassék a szolgabírák mellé »penes Judices nobilium et Comites Parochiales« kiknek kötelességük lészen a tolvajokat, rablókat, gyilkosokat, boszorkányozókat és gyújtogatókat föl kutatni és minden kegyelem nélkül — sine omni gratia — halállal — poena capitis — büntetni.

Úgy látszik, nemzeti tulajdonságunk vala már akkor is, hogy buzgólkodtunk ugyan törvények alkotásában, de nem azok végrehajtásában. Mert legkisebb nyoma sincs a levéltári iratokban, hogy a tizenkét férfiú akkortájt megválasztatott volna és hogy ilyen *állandó* minőségben már akkor működtek volna.

Hanem ismételve van nyoma annak, hogy egyes előforduló esetekben a szolgabíró mellé valami „*Homo Comitis*“ vagy a kebelbeli nemességből valaki „*In persona Comitis*“ megválasztva neveztetik, kire valószínűleg a fenti törvénycikkben előirt hatáskör esetről esetre ruháztatott, míg a törvény maga állandósított

tisztviselőt contemplált volt. Állandósítva csak később 1564-ben lettek, a midőn először 12 juratus assessor lett megválasztva

Ezen ugyan kis számú és felette egyszerű alkotmányú tisztikar állagában teljesen nélkülözzük oly valami tisztviselőnek nevezését, a ki a mai napság legfontosabbnak tekintett ügy élén állott volna. Értem azt, a ki az akkori vármegye pénzügyeit kezelte vagy legalább gondozta.

De mert ily tisztviselőnek teljes hiányát látjuk, ne higgye ám valaki, hogy e régen múlt idők annyira szerencsések és boldogak lettek volna, hogy — legalább a szegény pór — nem ösmerte volna az adófizetés hazafiúi szép kötelességét.

Nem léteztek ugyan a mai kor megszámithatlan sok adónemei, de a nép által teljesített úri és papi szolgálmányokon felül, két elég terhes adónemben róttá le a misera plebs contribuens az állam iránti tartozását.

Fizetett „*Dica*“-t a cassa bellicába (hadí pénztár) és úgynevezett „*Additio*“-t a domesticába, (házi pénztár).

Az elsőt a királyi kamara által kinevezett, díjazott, e szerint teljesen tőle függő és a vármegye kötelékén kívül álló, „*Dicator*“-nak hívott tisztviselő szedte és szolgáltatta be a pozsonyi, később a szepesi kamarának.

Ez időtájt mint ilyen, akkor sem nagyon népszerű dicatorok előfordúlnak számos intő, sürgető és leszámoló leveleken: Polyánkay Péter és Makay János.

A megyebeli költségekre kivetett additiót vagy *házi adót* a szolgabírák szedték be kerületükként és közvetlenül az alispánnak szolgáltatták be.

Az utóbbi adó kezelésének megvizsgálásával évenként választott külön küldöttség lett megbízva, mely-

nek eljárása azonban nagyon egyszerű volt, mert a porta-számszerint befolyt adótételek ellenében, néhány kevés tételt magába foglaló kiadások állottak, úgy hogy a legkisebb község mai számadása ehez viszonyítva nagynak és complicáltnak mondható.

A nemeseknek féltékenyen őrzött adómentességük daczára, hadi és más közczélokra kivettettek nem egyszer azokra is, vagy országgyűlésileg vagy pedig közgyűlési határozatok alapján, néha az akkori pénzérték szerint elég terhes adók. Sőt nemesi fölkelés esetében a személyes fölkelésre nem képes vagy nem kötelezhető szegény, elaggott nemesek, özvegyek és papokra is mindig szintén pénzbeli szolgálmányok lettek kiróva. Ezeknek alapja szintén az összeírásilag megállapított *nemesi porták* száma volt és a beszedéssel a járásbeli szolgabírák voltak megbízva.

Ily nemesi adók helyi repartitíója leginkább a nemeseket illető honvédelem eszméjéből indult ki, melynek folyományaként tekintetett a váraknak jó és védelemképes karban fentartása is. És ezért a fontosabb várak fentartása és helyreállítása, főkép ha azok a megye területén feküdtek, a nemesek kötelességének vétetett. Ilyen volt a szepesi vár. De más országos fontosságú végvárak munkáihoz is kellett a nemeseknek segély adójával járulni, gyakran jobbságával anyagokat és robotmunkát szállíttatni. Gyakran és ismételve előfordúl ily rendelkezés főkép Szendrő várat illetőleg. Hogy e kivetések nem nézték a karok és rendek mindig jó szemmel, hogy azok alól mindenkép kibújni iparkodtak és hogy ebeli tartozásaikkal gyakran hátrálékban maradtak, — az már a »fizetni nem szerető«, akkor is megvolt magyar természetből következtethető és tanúskodnak arról a jegyzőkönyvek szá-

mos ez ügyekre vonatkozó szövegei. — Hogy főképp a dicák beszédésével megbízott kamarai közegeknek nem volt könnyű helyzetük, sőt hogy gyakran erőszakosságoktól is kelletett tartaniok, arra nézve egynél több tanúságot találunk a megyei levéltárban fenmaradt íratokban. Így 1543-ban Ferdinánd király egy fulmináns mandatumot küldött a megyére azért, mert királyi dicatorját nem akarta a megye még területébe sem fogadni és nem is engedte meg neki, hogy hivatalos küldetésében eljárjon. A megye közönsége a királyi parancsra sem tágitott, de a földnépének védőjeként, ismételve és újból panaszt emelt a dicátor eljárása ellen, mire Ferdinánd király a szepesi dicatort sáfárkodásáról számot adandó, a pozsonyi kamara elébe idézte.

A megye egész közigazgatásának, és minden nyilvános életének központja a *megyei közgyűlés* volt.

Mily elemekből állott légyen az, arra nézve inkább országos törvényeink, mintsem a levéltárban meglevő jegyzőkönyvek adnak fölvilágosítást, mert e korból nincs olyan jegyzőkönyv, mely megemlítené, hogy az elnöklőn és jegyzőn kívül, kik voltak jelen a szóban levő gyűlésen és arra nézve tehát, hogy a kebelbeli nemesség és papság milyen érdekeltséget tanusítottak a közügyek iránt, mennyiben vettek azoknál részt, — a levéltári adatokból nem meríthetünk valami útbaigazító felderítést.

A vármegye különböző és váltakozó helyein tartott és nagyon gyakori, néha havonként is többször ismétlődő közgyűlések különböző *elnevezésűek* valának. De különböző elnevezésükkel járó különböző hatáskörüket nehezen magyarázható meg, mert az e különbséget megállapító valamely szabályrendeletnek teljes hiányában vagyunk.

A jegyzőkönyvek *cím feliratai* alapján négyféle közgyűlések megkülönböztetésére utaltatunk.

Fontosság s mintegy kiokoskodott hatáskörük szerint, alúlról fölfelé sorolva elő a gyűlések ezen különböző neveit, voltak először: *Sedes Judiciaria*, melynek rövidítéséből lett sokkal később a »*Sedria*« elnevezéssel jelzett, külön törvényt mondó és igazságot osztó megyei ítélő törvényszék.

Másodszor *Sedes Sigillatoria*, melyen mint a neve jelzi, a vármegye által közrebocsátott kiadványok teljes ülésben és ünnepélyes alakban lettek kiállítva és lepecsételve. Az olyan vármegyei kiadványok, az ellenőrzés és hitelesség céljából, nem is voltak másként eszközölhetők, azért is, mert Szepesvármegyének egész 1592-ig nem is volt *egy* pecsétje és külön címere, hanem a vármegyei okmányok, és pedig úgy annak missilesei mint minden »in juridicis« et »politicis« adott »indorsata«-in (a jegyzőkönyv szavai) és levelén *négy* külön pecsét lett alkalmazva. Tudniillik: az alispán őrzött egy ilyen pecsétet, melyre a *SCE*-, az egyik szolgabíró egyet, melyre *PV*-, a második, melyre *SI*-, és végre a harmadik szolgabíró egyet, melyre az *UM*-betűk voltak vésve. E négy, valamely okmányon együttesen álló pecsét, úgy amint adta vala a vármegye nevét, *Scopusium*, megadta az okmánynak a kívánt hitelességet is.

Midőn a vármegyék az 1550. 62. törvényczikk által utasítottak, hogy valamely állandó és változatlan címerben állapodjanak meg és ennek királyi adományozásáért folyamodjanak, Szepes a törvénynek érvényt szerzendő, 1592-ben választotta mai címerét, ezt úgy állítván össze: hogy akkori főispánja Thurzó Elek tiszteletére az *oroszlánt* vevé be címerének egyik mezejébe, a másodikba a *vadkecskét* Berzeviczy; a harmadikba

a *lilíomot* Draveccky; és a negyedikbe az *egy szarvút* Korotnoky nevű akkori szolgabíráknak tiszteletére, imígy akarván a sok századon át fennállott, csak szolgabírói hozzájárulással közgyűlésen történhető lepecsételés emlékét, mintegy megörökíteni. A medvét tartalmazó közezső, ötödik mező, a X-lándzsások területének egyesítése alkalmával került a megye czímerének paizsára.

Harmadszor: A két előbb említett gyűlés hatáskörét magában már egyesítő: *Congregatio Generalis Dominorum nobilium* volt, melynél még felebb állott

Negyedszer: A »*Congregatio nobilium generalis, sive Sedes Sigillatoria et Electoria*«, mely tehát a három előzőnek tárgyain felül még tisztújító gyűlés is volt.

E gyűlések reánk maradt jegyzőkönyveinek lapozgatása eleveníti föl előttünk akkor élt őseink emlékét, oly igazában, mint azt nem tehetné sem valami hű krónika, sem más valami, mert itt nyernek végre is kifejezést mind azon szenvedélyek és erkölcsi rúgók, melyek a temérdek itt tárgyalt pört és vagyon körüli viszályt szították. Itt láthatni nagyrészt azon bűnöket, melyek az akkori társadalmat mételyezték s itt zajlott le a magasabb szellemi javak iránt folytatott harcz is, ha ilyen akkor általában felszínre került.

Csalatkoznék azonban, ha valaki azt hinné, hogy a XVI. század első felére kiterjedő korszakból meglevő jegyzőkönyvekben az ugyan akkor lefolyt nagy fontosságú, hazánk sorsát és helyzetét teljesen átalakító világtörténelmi eseményeknek gyakori nyomdokaira találhatnánk.

Mentől kevesebb az, mi ennek nyomaként e jegyzőkönyvekben reánk maradt.

Az 1514-iki Dózsa-féle parasztlázadásnak megemlítését sem találjuk a szepesi levéltárban, habár éppen ez évből való több írat létezik.

A mohácsi vészre következett belviszályról, az ellenkirályok okozta polgárháborúról, és a török uralom mind nagyobb kiterjedéséről alig ist udna valamit az, a ki csak a szepesmegyei jegyzőkönyveket és iratokat olvasgatná. Daczára annak, hogy Zápolya mintegy szepeségi volt, mi sem engedi sejtetni, hogy itt mellette valami nagyobb érdekelttség fejlődött vagy éppen mozgalom indúlt volna meg.

Midőn Zápolya Budán királylyá választatott és a rendek neki 1527-ben minden jövedelmük tizedrészét megszavazták, a szepesiek ép oly kevésbé buzgólkodtak e terhes adó fizetésében, mint nem a más vidékbeliek. És úgy látszik ép oly lanyhán keltek föl személyesen a nemesek János király felszólítására, mint nem serénykedtek Ferdinánd sokat ismételt insurrectioinak elrendeléseiben.

Csak 1542-ben keltek föl a szepesi nemesek nagyobb számban, miután egy fenmaradt hiteles kiadvány szerint még idegen zsoldosokat is fogadtak »gremialis« csapatukhoz tisztekül. Névszerint fölfogadták Sviszenszky Szaniszlót, Bisophsheim Boldizsárt és Pestriczky Pétert, — az elsőt 6 nehéz vasassal, a két utóbbit pedig négy-négy könnyű lovassal és fizettek nekik az egész táborozás tartamára egy-egy lovas után öt forintot.

Szinte öt forintnyi segélyben részesült ugyanakkor, ugyanez okmány szerint Görgey Lőrincz, ki a X-lándzsások székének részéről öt lovassal a megyei felkelő csapathoz szegődött.

Hogy különben már akkor is járta a protectio útján való hivatal és állás keresés, annak tanújeleként megmaradt Berthoty Györgynek 1544-ben petróczi Zakács Boldizsár alispánhoz intézett egy levele, melyben

kéri őt, hogy Tamás nevű fiának a megyei katonaságnál egy tiszti állást szerezzen.

Hogy különben a vármegye kiállított fölkelő csapata mily számú lehetett, arra nézve és ezen korszakot illetőleg nem találhatni semmi határozott levéltári adatot, kivéve egy általános rendeletet, mely szerint minden egyes vármegye 100 lovas kiállítására köteleztetett. De tény, hogy az 1561—1600. évek kivételével sem korábban, sem később nem volt talán idő, midőn gyakrabban hivatott volna össze a nemesek insurrectiója, mint a tárgyalt 1500—1560 közti korszakban, melynek megyei közgyűlései ennélfogva vele, úgyszólván mint egyetlen politikai jellegű kérdéssel foglalkoztak, míg az akkor a kedélyeket Európaszerte annyira foglalkoztatni kezdő valláskérdés, Luther és a többi reformatorok nevei, kivéve pár, az eretnekségek követésétől eltiltó királyi leiratokban, alig is fordulnak elő, habár tudjuk más források után, hogy ugyanakkor a hitújítás főkép a városok falai között, de a nemesek rendjében is, már buzgó követőkre talált vala. De úgylátszik, hogy e nagy szellemi mozgalom addig inkább csak a kedélyeknek az életre ki nem ható szentélyeiben vert vala gyökeret.

A nagy és hangzatos politikai kérdéseket majdnem egészen mellőző vármegyei élet tehát akkortájt leginkább csak megyei beldolgok tárgyalására szorítkozott. És ezek közül is kevésbbé közigazgatásiakkal, mint inkább csak polgári és fenyegető ügyekkel foglalkozott.

A tulajdonképeni közigazgatás vezetésére is kevés befolyással voltak a fent négy különböző elnevezésük szerint, négyféle hatáskörűeknek mondott megyei közgyűlések. A mi ilyen tárgy közül ott leginkább szőnyegre került, az nagyrészt közgazdasági természetű

volt. Az első szükségletű élelmi cikkek, sőt a cselédek béreinek árszabása — limitatio — és bizonyos, a fényűzés ellen alkalmazott rendszabályok voltak talán az egyedüli közigazgatási jelleggel bíró intézkedések, melyek a közgyűlésekből kerültek ki, de melyeknek szövege — sajnos — nem maradt reánk.

A közigazgatás elsőfokú, de lényeges vezetése — a népet illetőleg — ugyanis a három járás (processus) élén álló szolgabírákra volt bízva. Ezek kormányozták járásuk népét, ők vetették ki, szedték be adóját, rendelkeztek természetben leszolgálandó munkájuk felett és óvták első sorban a földesuraságok messze menő jogait.

A vármegye és annak közgyűlése leginkább csak a nemesek ügyeivel és dolgaival foglalkozott. Nem is volt ez egyéb egy demokratikus jellegű, aristokratikus köztársaságnál, melynek minden egyes kiváltságos jogú tagja, lett legyen előkelő olygarcha, vagy szántó-vető szegény nemes, mind egyenlő, s valami politikai joggal egyedül bíró tagja a szent koronának, mint a milyennek tudta és érezte magát az ország minden egyes nemese, a hármaskönyv partis primae titulus nonusnak világos és mindenkor hangoztatott értelme szerint.

A földesurához jobbágyi viszonyban álló tulajdonképeni nép, amannak patriomonalis fenhatósága alatt állott és még polgári és fenyítő ügyekben is nagyobb-részt csak tőle függött. Ennek peres ügyei sem kerültek a vármegye elé, hanem az, mint mondám, csupán csak a nemesek ügyes bajaival volt elfoglalva és a jobbágy ott általában csakis mint dologi birtok került szóba, ha ugyan szóba került.

A vármegyei közgyűlések ügykörét közelebbről szemügyre véve, azt tapasztaljuk, hogy a mi ott leginkább szőnyegre és tárgyalásra került, az a végzetetlen

sokaságú vagyoni és a nemesek között fennforgó jogi kérdések egész tömkellege vala.

Az e korbeli közgyűlések jegyzőkönyvei telvék különféle jogfenntartó *protestatio*-kkal, valami betiltást célzó *inhibitio*-val, *cessio*-kkal, *citatoriak* és legkülönbözőbb: *transactio*-kkal, polgári és fenyítő ügyi *inquisitiok*-kal, határokat szabályzó *metalis* kérdésekkel; számtalanok a *procurator* vallások. Mindezekről ünnepélyes alakban állított ki az *Universitas Nobilium Scepusiensis* bizonyágleveléket, melyek majdnem kivétel nélkül mind a nemesek magán és vagyoni viszonyaira vonatkoztak. Ezeknek hatósága volt épen a megye közönsége és ilyenekkel foglalkoztak atyáink kizárólag a sűrűn tartott sokféle gyűléseken.

A magyarnak földbirtokát mindenekfelett becsülő, ez iránt perlekedésre mindig kész természete, nemkülömben családja és utódai érdekének folytonos szem előtt tartása e jogait féltékenyen őrző törvényes óvintézkedések által nyert kifejezést. Jobban érdekelték úgy látszik e szűkebb körben mozgó kérdések, mint az országos dolgok. Féltékenyen őrizték a nemesek minden »Virtualis« jogait és eleve gondoskodtak, hogy holmi protestatiók és inhibitiókkal e jogaikon netalán csorbát ejthető minden eshetőségnek elejét vegyék. Az erre fordított mindenkor éber figyelem szülte a vármegye törvényhatósága előtt megforduló sok jogtartási és jogorvoslati óvintézkedéseket, melyek a megyei nemesség kisszámú volta daczára a fennmaradt jegyzőkönyvek kilencz tizedrészét töltik meg. És feltűnő az e kérdésekből származott különféle pereknek nagy száma. Miután — mint fentebb is mondtam — a törvényhatóság gyűlése sok esetben és még több eset némely stadiumában, ítélő szék is volt; e peres

ügyek itt nyerték felszerelésüket, vagy elintézésüket is. A megyei élet akkori fejlődésében ugyanis a közigazgatásnak a törvénykezéstől elválasztása, még csirájában sem mutatkozott.

A nemesek feletti fenytő jog is a Hármaskönyv partis III titulus 32-us és más idevágó intézkedések szerint a vármegyéknek lévén fenntartva, itt gyakoroltatott. A reánk maradt bűnvádi eljárások felől szóló íratok a XVI. század elején élt nemesek erkölcsi viselkedésére elég jó és kedvező világot vetnek. A kihágások felől fennmaradt íratok arról tanúskodnak, hogy ha nemes elődeink bűnbe estek, ez többnyire fölhevülésben elkövetett vérengzés vagy súlyos testi sértés által történt. De ritka az oly bűntett, mely gonosz szándékú, előre feltett eltökélésből eredett. A vallás-erkölcsös élet-fölfogás sokkal erősebb gyökérrel bírt az akkor élők kedélyében, mintsem, hogy annak kihatása az élet minden nyilvánulásaiban nem vált volna érezhetővé. Még a jobbágy és földesura közötti, törvény által alig mérsékelt viszonyban is enyhítőleg nyilatkozott e befolyás.

Inkább patriarchális, olyan mint az atya és fiú közötti volt e viszony. Természetes védnöke, gyámoltója és minden bajában segélyezője volt a pórnak földesura. Parancsnoka, vezetője a falunak és látható, hogy parasztjai félelemből, de tiszteletből is bárhová követik urukat. Az atyai kormányzat egy neme, mely ha nem is gyökerezik mindég a törvényben, de a szokásokban és hagyományban találja létjogát. Jól éltek együtt, mert születésüktől halálukig együtt élnek családiásan, ugyanazon érdekekkel, ugyanazon foglalkozások- és szórakozásokkal. Az úr érdeklődött ügyeik, marháik gondozása iránt, résztvett még szerencsétlen-

ségükben is, melyek őt is érték. Elment gyermekeik lakadalmára, együtt ivott vendégeikkel s vasárnap egy templomban áhítatosan szolgálták istenüket. Ilyenek voltak a nép és ura közötti viszonyok mindenütt, a hol ez amazok között élt, nem olyanok már ott, hol a nép gondozása, kormányzása, sőt annak kiaknázása, nagyobb uradalmak tisztjeire volt bízva. A Thurzók, Laszky és később a Tökölyek parasztjai köréből felmerülnek néha panaszok a velök való elbánás felett, de soha a parasztjaikkal együtt élő, kis nemesi földesurak bírtokairól. Sőt több helyütt azt tapasztaljuk, hogy a jobbágyok urukért még áldozatok nyújtására is késznek nyilatkoznak. Midőn nemessányi Réthy Miklós török fogságba került, parasztjai 1539-ben a vármegyét keresék meg, lenne segélyükre, hogy urukat kiválthassák. Több nyoma létezik, hogy e jó viszony nem tartozott a kivételekhez.

A kort hitbuzgó vallásosság és tevékeny felebaráti szeretet jellemzi előnyösen. Falusi egyházaink nagy része akkor épült, sok már elveszett alapítvány akkor létesült és a jegyzőkönyvek számos ide vonatkozó helyei arról tanúskodnak, hogy a végrendelkezés gyakori volt és ha valaki utolsó akaratának nyilvánítására gondolt, ritkán tette ezt anélkül, hogy egyidejűleg valami kegyes alapítványok és hagyományozások létesítéséről is nem gondoskodott volna.

E tekintetekben az e korszak után nemsokára általánosan behozott hitujítás nem jelez egyszersmint javulást, sőt ellenkezőleg visszaesést. Lehet azért, mert látni való volt, hogy a reformatio első hívei nem mindig a legtisztább erkölcsi rúgók által indíttatva jártak el és lehet, hogy ennek látása és a népre néhol reáerőszakolt hitelhagyás, meg a nemsokára bekövetkezett

polgárháború és belvillongás károsan hatottak az egykorúak erkölcsére: de tény, az éber megfigyelő előtt elvitázhatatlan tény, — hogy a reformatio tanának elterjedésével az erkölcsi elvadás egy neme is állott be, melynek hatása már a legközelebbi korszakban, az élet minden nyilvánulásaiban észlelhető lészen.

Ugyanazt mondhatni a megyénk levéltárában fennmaradt forrásadatok szerint a közmívelődésről is. Az írnitűdás nagy mestersége például a tizenhatodik század első hat tizedében sokkal inkább el volt a köznemesek között terjedve, mint már a tizenhetedik században; mert e korbeli hivatalos beadványokon ritkábbak a $\dagger$ -vonások, mint a későbbiekben. Vagyonosodás dolgában is jobban állhattak a szepesiek II. Ulászló, II. Lajos és I. Ferdinánd királyok alatt mint később. Legalább arra enged következtetést vonni úgy a vármegyének, mint még inkább a sz. királyi és a XIII városok gyűléseinek a virágzó külkereskedelemre vonatkozó egyik-másik helyhatósági intézkedése. Ritkábbak a panaszok a dicalis és additionális adók kivetése ellen és alig is fordulnak elő oly, később már gyakori esetek, hogy egyes nemesek szegénységük miatt a személyes insurrectio kötelezettsége alól fölmentésüket kérik és szorgalmazzák a megyénél.

Nemzetiség dolgában a vázlatosan imígy ecsetelt korszak ideje szinte öröndetes képet nyújt a magyarságot örömmel constatóló kutatónak: mert míg később a tótságot mind nagyobb tért hódító elemnek tapasztaljuk, addig ezen korban az inquisitiók során előforduló vallomások és tanúkihallgatások legnagyobbbrészt magyar nyelven, még pedig tiszta jó magyarsággal mondott és írott följegyzésekben fordulnak elő. A később már tót végződésű hely- és személynevek itt még

majdnem kivétel nélkül magyar elnevezésekkel és magyar végzetekkel lépnek fel. Hadusfalú helyett mindig csak »Édesfalú«, Haligóczy helyett »Helyvágás« és Janovcze helyett csak »Jánosfalva« elnevezést találunk. A későbbi tótvégzetű családnevek, mint Korityánszky, Csepanovszky, Svabovszky, Harhovszky és mások nem fajultak még ilyenekké, de megmaradtak Korotnokyi, Csepánfalvi Teőke, Sváby vagy Svapy és Görgey magyarabb hangzásúaknak.

A családnevek minálunk általában csak e korban nyertek állandósított alakot. A kor elején még gyakran látjuk, hogy az egyik testvér talán Csepánfalvinak, a másik Teőkének; más esetben az egyik Korityányi, más testvére meg Korotnokynak írja nevét. Oly általános volt a birtokjelzésnek a névhez ragasztása, hogy ez gyakran zavart okoz és sok esetben nehéz genealogikus megállapítása annak, hogy valamely akkor élt és szerepelt férfiú tulajdonképpen melyik családból származott. Előfordúl, mint láttuk, például 1541-ben a szolgabírák közt *Csorba László, alias Kubinyi de Gergeő*, a ki hosszabb időn át elég kiváló szerepet vitt megyénkben, itt birtokolván több helyütt, de nehéz meghatározni Kubinyi volt-e az illető vagy Görgey, vagy pedig ami valószínűbb, egyik sem, hanem volt Kubinból eredő *Csorba* nevű nemes, ki házasság vagy impetratio révén Görgön bírt és lakott és azért nevezetett: Kubinból való görgői Csorbának, megkülönböztetésül más Csorbáktól, kik nem voltak görgőiek is egyszersmint. Máriássy István lakhelye és birtoka után olykor Batizfalvynak is íratik. Thluk cseh lovag utódjai pedig hol Krighy-nek, Krigovszky-nak, hol pedig de Dravec-nek íratnak, a tájékozatlan⁷e különnevű egyékekben alig fogja a Draveczyek őseit felismerni.

Ha már most azt keressük, melyek voltak Szepesvármegyének akkortájt virágzó nemes családjai, azt találjuk, hogy ezek úgy mint sokkal később is, nagyon kis számmal voltak; mert hiszen a sok város nagy kiterjedésű területei, hozzá néhány latifundiummal bíró főúr birtoka, kevés tért hagytak fel, egy elégséges birtokú nemes rend számára. — De daczára annak már akkor is számos idegen megyebeli ember szokott volt állandóan megtelepedni a mindenha vendégszerető Szepességen, mely mint ma is, társadalmi és éghajlati viszonyainál fogva nagy vonzerőt gyakorolt úgy a szomszédos szegény tót megyebeliekre, mint nemkülönben még az alföld szülöttjeire is. Két, később megyénkben kiváló szerepre hivatott család ősei lettek ily módon e korban házasság által idevonzva és alapították meg máig virágzó családjaikat, Sváby Andrásnak szép hozományú leányait vevén nőül. Az egyiket, Annát elvette a csehországi eredetű thesinoveczi lovag Thluk Boldizsár Menyhért, ki a krighi templomban neje által neki állított, máig fennálló ékes sírkő szavai szerint egy vasas ezred parancsnoka volt és lelki érzelmeinek öt nyelven tudott kifejezést adni, »*quinque linguis animi sensa exprimere potuit*«, s ki ivadékaiban a Draveccky család ősevé lett. Annának nővérét Sváby Margitot pedig a lipitói eredetű alsó-mátyásfalvi Mattyasovsky János vette el és vele a család szepesi ágának lett megalapítójává. Ezen Mattyasovszky János nemsokára ide telepedése után szolgabíróvá lett, ivadékai pedig sok díszes megyei állást viseltek és máig a szepesi birtokos családok közzé számíttatnak.

A kis számú, akkor virágzó ősgyökeres családok közül is többen rég kihaltak már, a betelepettek vagy azok ivadékai közül pedig többen szinte vagy kihaltak vagy megint elköltöztek innen.

Az e korszakban megyei hivatalokat viseltek között előfordúlnak mint alispánok: Ippollfy Miklós, petróczy Zakács Boldizsár, görögői Görgey Lőrincz, csepánfalvi Teőke Gergely és polyánkai Polyánkay Ferencz. Mint szolgabírák: Édesfalussy Szaniszló, Csépánfalvay Gáspár, Jekelfalussy János, Réthy Mátyás, Csorba alias Kubinyi de Gergeő László, Csontafalvay György, Svapy Menyhért, Csangovszky de Csontafalva János, Filiczey Benedek, almási Thar Domokos, Korotnoky Lázár és Szentandrassy Menyhért. Jegyzőt e hosszú, hatvan évre nyúló korból csakis kettőt ösmerünk, úgymint; Andreas Litteratus de Losoncz, kinek keze által irvák a legrégibb, a negyvenes évekből való jegyzőkönyvek és Grundelius Jánost, ki 1555-től vezette a megye tollát.

Mi fizetésük volt a mindössze öt tagból állott tisztikar egyeseinek, azt — a jegyzőét kivéve — nem tudjuk. Annak pedig 16 frt évi fizetése volt és az 1557-iki jegyzőkönyv tanúsága szerint a nemes vármegye Grundelius jegyzőnek már is három évi fizetéssel, azaz 48 frttal tartozott. Minthogy e leszámolásban más tisztviselő fizetéséről általában nincs szó, valószínűnek tartom, hogy nem is kaptak ilyet. A jegyző azonban, a ki úgy látszik idegen is, és birtokos nemes sem volt, lehetett az egyetlen a ki hivatala után élt, mert bármily kevésnek lássék is e 16 frt, egy forintnak absolut értéke *Acsády* szerint ugyan csak mai o. é. 2 frt 65 krnak, de *vásárlási képessége* 12 mai forintnak felelt meg, úgy, hogy e fizetés körülbelől 192 frt mai értékkel hasonlítható össze, mi szerény ugyan, de a megélhetést úgy, a hogy biztosító fizetésnek mondható. Habár a jegyző segédszemélyzet hiányában minden jegyzőkönyvet és általában minden íratot sajátkezűleg írt, azért munkával valami nagyon túlhalmozva

nem lehetett; mert évente mindössze vagy 14—16 gyűlés tartatott és köztük olyan is, melynek csak egy-két tárgya volt. Irigykedve szemléli a mai kornak írásban görnyedező és akták halmazától majd agyonnyomott bürokratája azon, disznóbőrbe csinosan kötött, záró csatokkal ellátott kis rétű jegyzőkönyveket, melyek két-három évnek összes ügyforgalmát tartalmazzák. Közigazgatásit úgy mint törvénykezésit, egyszerűen mindazt, a mit ma talán 20—30 különrangú hatóság 300—400 emberrel végez! Boldogabbak-e ma az emberek, a kormányzati túltengés ezen tagadhatatlan jelenségei mellett, mint akkor valának, midőn az — igaz sokkal egyszerűbb és kevésbé komplikált — életben az egyéni tevékenységnek, az önnön gondozásnak és az önsegély-s védelemnek, de amellet a valódi *önkormányzatnak* s szabadságnak is nagyobb tere s működési köre maradt fenn; mint most, midőn a honpolgárt már születése első napjától, életének minden phasisain át, egész haláláig gondozza ugyan az állam, de annak megfelelőleg minden fillérjét és minden csepp vérét igénybe is veszi úgy, hogy joggal mondhatja minden egyes, hogy még békében is, az államnak él és hal! Az állam engedelme nélkül nem szabad születnie, nem nősiúlnie, elveszi minden garasának búsás tizedét, elveszi legszebb korában katonának, miután kora ifjúságában már bűzhödt iskolába belebbezte, hogy tanulja ismerni a civilizált életnek a szegényre nézve mindenkor elérhetetlenekül maradó élvezeteit, végül halála után még hagyatékára is reá teszi kezeit az állam, hogy holmi illetékek czímén annak is javarészét elszedje örököseitől úgyannyira, hogy néhány emberöltő leforgása alatt minden vagyon a telhetetlen állam pénztárain fordul meg. Mindaz nem azért történik, hogy közmívelődési felada-

tainak feleljen meg, de azért, hogy százezereket tartson fegyver alatt!

Nem csoda tehát, ha napról-napra mindtöbben kezdenek a régen múlt időkre, mint visszahozhatatlanokra ugyan, de egyszersmint a maiaknál jobbakra utalni.

E kor, — nézet szerint boldogabb vagy a mienknél boldogtalanabb — viszonyainak vázolásához tartoznék végül még felsorolása azon családoknak, melyek a fennmaradt okmányokon mint akkor Szepesmegyében honos és birtokos nemes családok fordulnak elő.

Mint ilyen, egészen kivételes helyzetű és állású, első helyre teendő a királylyá lett *Zápolya János*, kinek a megyei főispánságban és birtokaiban 1529-ben utódja lett *Thurzó Elek*. Utódjai, a családnak 1636-ban történt kihalásáig bírták úgy a megye nagy részét magában foglaló dús uradalmat, mint örökös czímen a megye főispáni méltóságát is. János királytól nyerte a fényes portánál követi minőségében teljesített hasznos szolgálataiért adományként Késmárk várát a hozzávaló uradalommal *Laszko Jeromos* syradiai palatinus, kinek Albert nevű fia is bírta még a késmárki előnévvel annak uradalmát is. Zápolya Istvánnak nejével, tescheni Hedviggel jött be az országba *nobschützi Warkotsch Kristóf*, megszerezte itt a nagyeeőri, keresztfalvi s más birtokokat, melyek azonban rövide azután a *gradecki Horváth Stansith* családra szállottak, mely közel harmadfél századig bírta azokat, sok hadban, tudományban és a közszolgálatban kitűnő fiat adván a hazának és névszerint megyénknek is. Szintén ez időben tűnt fel először a vidékiünkön később hatalmassá lett azon *Horváth* család, mely idetelepülésekor *de Lomnicza* előnévvel élt, melynek egyik sarja János 1511-től 1544-ig szepesi prépost volt s mint ilyen a

hitujítás tulajdonképeni terjesztője lett Szepesben, s mely család midőn 1508-ban Palocsa várát és uradalmát megszerezte, ennek előnévével kezdett azontúl élni. Palocsai Horváth György megszerezte 1589-ben Laszky Alberttől Dunaveczi várát és 1593-ban a landoki szentsíri kanonokoktól Landok uradalmát tartozékaival és így lett Szepesben később oly hatalmassá fejlődött családjának megalapítója.

A *Máriássy* családból az egész hatvanéves időszakban csakis három élő tagnak találjuk nyomát, úgy mint 1543-ban Markusfalvi Máriássy Ferencz és István és 1557-ben Máriássy Pálnak neveit, kik birtokaik megóvása tekintetében ismételve fordulnak a vármegyéhez. Máriássy István árva gyermekei érdekében anyjuk, szül. Nagymihályi Zsófia Bornemisza Benedek ellen 1543-ban kéri a vármegye hathatós támogatását.

A *Görgeyek* közül akkor is többen éltek és szerepeltek úgy a közügyekben, mint magánügyeik is gyakrabban fordultak elő a megye tanácskozásaiban. Görgey Gáspár, László, Márton, Jakab, Kristóf neveivel találkozunk sűrűbben. És 1548 körül Görgey Lőrincz (alias Harhovszky) ismételve viselte a megye alispáni tisztségét.

A *petróczyi Zakácsok*, kik később ős magyar hangzású Zakács nevüket egészen elhagyták, hogy csak petróczyi előnevüikkel éljenek, tekintélyes állásúak voltak. Előfordulnak közülük Boldizsár alispán és János, Sebestyén és Márton nevű fiai és András egy másik ágból.

Az ország egyik legrégibb és legelőkelőbb családjából, a *Berzeviczyek* nemzetségéből akkor számosan élhettek Szepesben, mert neveikkel gyakran találkozunk. Így Bálintnak és Kristófnak sok baja volt Laszky Alberttel, ki jobbagyaik robottját a késmárki várnál igénybe akarta venni, mi ellen azok persze hevesen

protestáltak. Mint szomszédok és Hundertmarkon köz birtokosok folyton sok peres érintkezésben álltak Laszkyval. A család tagjai közül akkor élőkül ismerjük névszerint még: Györgyöt, Frideriket, Márkot, Mártont, Istvánt és Jánost.

A *Jekelfalussyak* ős fajából éltek akkor: Gergely, János szolgabíró, Lénárt, Mihály, Bálint és István.

Svábyak mint tótfalvi, svábóczi, bussóczi stb. birtokosok előfordultak: Antal, Gáspár, Menyhért szolgabíró, Péter, István és Bálint nevekkal.

Nemessáni Réthy, vagy Réthkeyek közül éltek akkor: Mátyás, Miklós és Servasius

Nagy birtokú és nagy tekintélyű család vala a *csepánfalvi Teőke* is, mely elvéte Csepánfalvi és Csepanoszky néven is neveztetett. Tagjai közül e korban életben valának: Kristóf és fiai Gergely, Lénárt, Márton, egy második Kristóf és Imre.

Más, a fentiekén kívül Szepesben akkortájt birtokos családok voltak még: *Adusfalvay*, másként Hadusovszky vagy Édesfalussy is, mely család később a *Kálnay* névvel élt, e név alatt még ma is léteznek ivadékai Abaujvármegyében. — *Belsey*; — *szentandrássi Bencsik*; — *Bobest*; — *Csontfalvay*; — *Chorba*, alias Kubinyi de Gergeő; — *Draveczy*, előbb Thluk de Dravec, vagy Thluk de Krigh is; — *Feigel de Bethlemfalva*; — *Gánfalvay*; — *Ipolly*; — *Korotnok*y vagy Korityány is; — *Polyankay*; — *Segney* de Lapispatak; — *Szent-Andrássy*; — *Soldos*; — *Sutha de kis Lomnicz*; — *Pikfalvay*; — *Kurta de Csontafalva*; — *Kaczvinszky de Kaczving*; — *Gyermek de Ternye*; — *Filiczey*; — *Farkas de Vilkócz*; — *Csangovszky de Csencsics* alias Csencsicsky; — *Thar de Almás*; — és a korszak végén *Mattyasovszky de Alsó-Mátyásfalva*.

E nevek száraznak látszó felsorolásából a birtok viszonyoknak akkori állapotára is vonhatunk egyik-másik következtetést. Megadja erre az alapot, az egyeseket illetőleg már akkor is gondosan megkülönböztetett *czímezés*, a mennyiben talán a vagyonnal járó rang szerint a nevek előtt mindenkor ott találjuk a »nobilis«, »egregius«, »generosus« vagy épen »magnificus« jelzők egyikét, az utóbbi csakis a főúr számba menőket illetvén meg. Ha már most az általánosságra nézve körülbelől tudjuk, hogy mi tartozott akkor megyénk földjének területéből a *szepesi társas káptalan*, a *landoki prépostság*, az 1564-ig fennállott *schavnikai apátság*, az 1555-ig létezett *daróczi keresztesek perjel-ségének* és a *menedékkövi*, meg a *lechniczi karthausiak* birtokaiképen a holt kéz javadalmaihoz; s miután továbbá tudjuk s kombinálhatjuk, mennyi tartozott ismét a latifundinarius néhány főúrnak és a városoknak birtokaihoz; a kevés számú más nemes családok és azok szinte kis számú tagjainak fennmaradt neveikből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az alsóbb rendű nemesség birtoka akkor még nem volt olyan földarabolva a megélhetést nehezítő apró kis részletekre, hogy tehát tagjai kielégítő jólétnek örvendhettek. Az ősiség intézménye megakadályozta az ősi birtoknak valami könnyű elidegenítését, s miután például látjuk, hogy a Görgeyek ösmert adományukban nyert összes birtokán a családnak mindössze vagy hét egykorú tagja osztozott, föl is tehetjük, hogy mindegyikének jutott ebből elég arra, hogy gondtalanul élje napjait. Hogy pedig e példának elfogadott családból, a jelen tanulmány alapjául szolgáló időszakban, alig élt több nagykorú tag mint amennyit fent elősoroltunk, az több mint valószínű; mert nem képzelhető, hogy

valamely akkor élt egyénnek neve egyszer sem fordulna elő valami összeíráson, vagy valami magánügyét tárgyzó közíraton, mint a milyenre az emberi természet akkor is egyaránt szolgáltatott legalább annyi, kapzsiságában vagy a tulajdont hajhászó vágyaiban fekvő rúgókat, mint a mennyi ebből mai napság sokkal rendezettebb jogviszonyok mellett oly gyakran fordul elő. És vajjon van-e a jelenben bírtokos, kinek a neve soha sem fordul elő valami bírósági beadványon? Így lévén az körülbelől akkor is, joggal tehetjük föl, hogy kinek neve nem fordul elő »in actis« alig is létezett »in mundo«.

Miután én a fenti fölsorolásban a Szepesben élt és bírtokolt családok teljes névjegyzékét adtam, az abból levont következtetéseknek helyes volta is bizonyos jogosúltságra tarthat igényt.

Szó csak annyiból férhetne talán e jegyzékhez, hogy a X-lándzsások székének e korból származó irományai nem maradván reánk, nem lehetetlen, hogy e törvényhatóság területén, a fölsoroltakon kívül még éltek volna egyes családok ott is, melyeknek nyoma a nagy megye irományaiban nem fordul elő. De mint-hogy megint tudjuk, hogy e két különvált, azonban társadalmilag folyton érintkező törvényhatóság egyedei legnagyobb részt ugyanazokból állottak, hogy a kis-megyei bírtokos a nagy megyében is bírt valamit, leggyakrabban mindkét helyhatóságnak tagja is volt, — úgy e talán kimaradtak száma legalább is nagyon csekély és alig számba vehető fog lenni.

1561—1610.

Tempus praesens, preterito nectitur,
et fundat futurum.

A fél századot magában foglaló, fenti évszámokkal jelzett korszak, nemcsak időben de szellemében

is és még inkább az azt mozgó eszmékben jóval közelebb áll mi hozzánk és viszonyainkhoz. Ebben észlelhetők a nemsokára keletkezett vallási villongások viharának első hullámverései, melyek hosszú időre minden egyéb érdeket háttérbe szorítottak. A levéltári, már dúsan folyó adatforrások mutatják, mily nagy helyet foglaltak el a felekezeti kérdések úgy az országos, mint a vármegyei ügyek között. Midőn a tiltó és a lelkiösmereti szabadságot korlátozó rendszabályok minden áron fenn akarták tartani az egyház *egységét*, mi oly gyakran megesett, az történt hazánkban is, hogy a szigorral éppen az óhajtott célnak ellenkezője lett elérve, hogy a hitújítás az ellenhatás folytán napról napra nagyobb tért foglalt el és az 1603-ban megkezdett ellenreformatio részbeni győzedelme csakis egy, már későbbi, mert ildomosabb kornak volt fenntartva.

A társadalom rétegezése és az egyedek egymás közötti viszonyai is abban a korban kezdtek azzá fejlődni, a mik azután kevés változással úgy szólván 1848-ig maradtak.

A vármegye szervezete is mindinkább határozott alakot öltött, felismerhetőbbé lett a közgyűlések és egyes tisztviselők hatásköre. Olyan intézkedésekre kezdett kiterjedni a közgyűlés gondozása, melyeknek nyomait az előbbeni korszakban hiába keresnők. A szélesbbedett működés több és új tisztviselőket igényelt és azok meglettek választva, sőt számukra utasítások is szerkesztve és végül a vármegyei életéről tiszta, világos képet nyújtó organikus »statutumok« alkotva melyek teljes szövegükben maradtak reánk.

Az akkori közgazdasági helyzet felől sem maradtunk már teljes homályban, mert létezik a vármegye falui házainak számát, és *porták* szerinti megbecsülését

kimutató több összeírás, úgyszinte van nehány, legalább részleges más összeírás, mely az egykorú nemesek vagyoni helyzetére enged következtetni. Tudjuk továbbá mindenféle holminak, értéktárgynak és élelmi szernek az árát és ösmerjük a megyei tisztviselők és szolgálinak fizetésüket, miáltal megint több világosság derül a múlt korszakban még homályban levő több körülményre.

Szóval, a több fennmaradt ügyirattal és a bővebben és teljesebben szerkesztett jegyzőkönyvekkel lépést tart a múltnak mindinkább kidomborodó képe is, mely e korban már elég éles körvonalakkal bírna arra nézve, hogy azokból hivatottkezü művész eleven képet is alkothatna.

Arra nem törekedhetem, de legalább kísérletet teszek az adatok vázlatos közlésével egynehány színtöredéket összegyűjteni, melyekből majdan egy fenköltebb szellem által vezetett ecset megalkothatja a Szepességünk múltját a jelen nemzedék szeméi elé varázsoló képet.

Már az illető jegyzőkönyvek átlapozásánál föltűnik, hogy a tisztviselői karok élén mint alispánok részben új, az előbbeni korszakban még ösmeretlen nevek állanak. 1561-től 1564-ig Sutha György, 1570-ben Zolnoky Benedek, 1591-ben Nagy-Szombathy Gergely és később Horváth-Kissevith László. Még számosabban találkozunk egészen idegen nevekkal a szolgabírák és az 1564 óta tizenkettős számban, később már huszonnyolcz vagy még nagyobb számban választott táblabírák — jurati assessores — sorában. Ilyen új, részben eddig is virágzó, részint megint kihalt családok a megyei közéletben: Thököly; a dobai Székely, Závory, Záborszky, Gombos, Jó alias Feyertagh, Gyermek (később Kolyn)

de Zsegra, Muchinyi, Soldos, Horanszky, Kiszely, Koclaskay, Somogyi, Gundelfinger, Jászay, Rhael vagy Rholl, Heránth, Korom, Gutzmittel és Szöllősy nevűek.

A mi az előző korban nem látszott szükségesnek, most a megyei kormányzatba behozandó bizonyos rendszer és folytonosság elérésének tekintetéből indokoltan bizonyult és ily törekedésre vall az 1567-ben alkotott első megyei statutum, melynek érdekes tizenkét pontja következőleg hangzik: 1. Az alispánnak jobbái, hivataloskodásának tartamára mentek minden adó alól. 2. Az alispán fizetése évi 40 frtban állapíttatik meg. 3. A szolgabíró fizetése évi 8 frt, azon föltétel alatt, hogy a nemes uraknak vagy személyesen vagy valami szolgálja által tudomásukra hozza a tartandó közgyűlések határidejét. Annak elmulasztása esetében, a hibája folytán kimaradtak kettős büntetésével a szolgabíró rovatik meg. 4. Az így kihirdetett közgyűlésektől elmaradó nemesek 12 frt bírságot fizetnek, ha a vagyonosabbak (potentiszes) osztályába tartoznak, az egy telket bírók pedig 6 frtot fizetnek bírságúl. 5. Az egyes ülésektől az alispán tudta nélkül elmaradók 1 frt büntetést fizetnek. 6. A közgyűlések úgy mint a törvényszékek is, ezentúl Lőcsén fognak tartatni. A tanácskozási asztalnál helyt foglaló szolgabírák és táblabírák saját méltóságukra tekintettel legyenek és az ülések végéig jelen maradjanak. 7. A kinek valami ügye tárgyalatik, a jegyzőnek 50 denárt fizessen. 8. A vádlott azonnal az első ülésben tartozik felelni, ha csak nem bír halasztási engedélylyel. 9. Az ítélet hozatala alatt (occasione deliberationis) a jelenlevő nemesek, a tisztviselők kivételével távozni tartoznak. 10. Fegyveresen nem szabad senkinek a gyűlésen megjelenni. 11. A szegények, özvegyek és árvák ügyei mindenek-

előtt tárgyalassanak. 12. A gyűlések megtartásának ideje az alispán által tűzetik ki.

Már e szabályrendelet 6-ik pontja a törvénykezésnek a közigazgatástól való elkülönítésének némi csiráját mutatja és a legközelebbi években Görgey Kristóf alispánsága alatt ritkán is tárgyalattak ugyanazon az egy gyűlésen közügyek — *negotia publica* — vegyest törvénykezésekkel.

A közelebbi években a vármegye bíraskodási hatásköre jóval szélesbbedett, mert a kis és műveletlenebb földesurak patrimonialis hatóságával valószínűleg járó visszaélések és hátrányoknak elkerülése végett, intézkedés történt 1600-ban, hogy csak a nagyobb és tekintélyes urak fogják pallos-jogukat függetlenül gyakorolhatni, míg a kisebbek jobbjágyai felett a fenyítő hatalom az alispánra ruháztatott, ki azt bírótársaival a törvényszéken gyakorolta. Ha azonban a pallos-joggal élők nem teljesítették megfelelőleg ebbeli kötelezettségeiket, akkor is ha a illető urak megintése sikertelennek bizonyult, az alispán szoros kötelességének mondatott, a büntető hatalmat azonnal, saját hatáskörében gyakorolni.

Az akkor alkotott szabályrendelet egyik pontja részletesen kiterjed a tartandó törvényszékek alkotására, megállapítván, hogy a törvényszékek (*sedes judicariae*) közvetlenül a közügyeket tárgyzó közgyűlések után tartassanak, melyeken azonban az alispánon, a szolgabírákon és táblabírákon kívül jelen lenni senki sem köteleztetik. De ezek ha távol volnának, csak hivataluk elvesztésével büntetessenek. Fontosabb ügyek elbírálásánál azonban más tekintélyes nemeseknek, mindenkor tizenkét táblabírónak és az alispán által élelmezendő szolgabírónak is jelen kell az alispán elnöklése alatt lennie.

A szabályrendet intézkedése kiterjed továbbá az alispánnak megadandó kellő tiszteletre, — az íratoknak és jegyzőkönyveknek a hivatalok új betöltésénél miként történendő átadására, — az adó behajtásra és végül újól 12 frt bírsággal róva meg azon nemeseket, kik a közgyűlésektől, kellő indokolás nélkül, távol maradnak.

Láttuk, hogy előbb a jegyzőn kívül alig volt más megyei tisztviselőnek valami fizetése, most azt már a szolgabírónak is megállapítottak. Az 1585-ben deczember 20-ikán Thurzó Elek főispán elnöklete alatt tartott tisztújító széken, midőn alispánnak Görgey Kristóf és mellé 16 táblabíró választatott, azt is határozták, hogy a megye és a főispán együtt húsz forintot fizetnek az alispánnak azért, hogy a táblabírákat a törvényszékek alatt asztalánál megvendégelhesse és így azoknak ne legyen többé kifogásuk, hogy saját költségükön nem időzhetnek a törvényszékeken. A jegyzőkönyv szavai: »Dabunt Comitatus et dominus Comes Supremus, pro libera mensa, Vice comiti florenos viginti, quia jurati assessores praetendunt, se non posse, cum suis expensis interesse judiciis, vel finem illorum expectare, et alias nullas solutiones habent; ideo ne tali sub praetextu jurati quoque se absentent a iudiciis, jam nullam habebunt causam excusandi«.

Újól 1595-ben szabályoztattak a megyei tisztviselők fizetéseit. Az alispáné 100 m. forintban állapítatott meg, a táblabírák fent jelzett ellátása czímén — titulo accomodationis iudicum — kapott a megye részéről 13 frt 34 denárt, a főispán részéről 6 frt 66 denárt, és végül a főispán is hozzájárult az alispán fizetéséhez 24 frttal, úgy, hogy összes évi járandósága 144 frtot tett.

A szolgabírák fizetése akkor évi 15 frtra emeltetett és külön megjegyezték, hogy a harmadik kerület szolgabírája megyei fizetésén felül még a főispántól is további 15 frtot húzott, alkalmasint azért, mert ezen kerületben feküdtek a főispán birtokai.

A jegyző fizetése 75 frtban állapított meg és e felett még a főispántól is húzott 20 frt évi pótlékot.

Ez intézkedések arra vallanak, hogy mind nehezebbé lett a kevés számú hivataloknak alkalmas egy-egy-ekkel betöltése. Azért emeltettek a fizetések, illetve az eddig fizetéstelen hivatalok fizetésesekké változtatnak, sőt a főispán még saját erszényéből is pótolta az amúgy is már egészen megfelelőeknek tekinthető fizetéseket. Ha ugyan Acsády szerint az akkori forintnak a miénkénél tízszeresen nagyobb vásárlási képessége volt; ha tekintetbe vesszük, hogy a tisztviselő jobbágyai minden adótól és szolgálmánytól mentesek voltak; és ha hozzá számítjuk, hogy minden tisztviselőnek szokás és hagyomány szentesítette szabadságában állott a felektől ajándékokat tekintélyének minden csorbítása nélkül elfogadni, mint arról a fenmaradt missilisek számtalan erre vonatkozó helyeiből meggyőződhetünk; akkor mindezeket számba véve, azt fogjuk találni, hogy e fizetések nem is voltak valami nagyon csekélyek.

S mégis oly nehéz volt reábirni a nemeseket, hogy az állásokat elfogadják, sőt sok esetben az articularis büntetések alkalmazásával fenyegetik a hivataloskodni vonakodókat, mi szinte komikus módon ellenkezésbe jön a fenti szabályrendelet azon intézkedésével, hogy a szolgabírák és táblabírák hivataltól megfosztásra ítéltetnek, ha a közgyűlésektől elmaradnak.

Bajos okát adni, mi idézhette elő a közügyek iránt akkor mutatkozó tagadhatatlanul nagy közönyt.

Majdnem azt vagyok hajlandó hinni, hogy a vallási ügyek, a lelkiösméretet közelebb érdeklő dogmatikus kérdések szörszálhasogató, akkor oly divatos tárgyalása és a nemzeti önérzetnek mindinkább elhomályosodó tudata ejtettek e korban oly nagy csorbát a szepesi nemesek egykor szinte élénk hazafiságán, a meny-nyiben a felekezeti kérdésekre helyezett mind nagyobb súly és tekintet, minden egyéb ügyet háttérbe szorítottak az emberek érdeklődésében.

Midőn a kassai templomnak a protestánsoktól 1604-ben erőszakos elvétele és Pethő Márton kalocsai érseknek ugyanez évben Szepesre hasonló célból kiküldetésével a protestánsok elleni kemény és kíméletlen rendszabályok megindultak és a hitújításnak eddig háborítlanul elterjedt tanai, melyeknek buzgó hívei lettek úgy a nemesek, mint a polgári rendből valók is, egyszerre és készületlenül fennmaradásukban veszélyeztettek; akkor az országszerte nagy fölháborodást és Szepesben is erős visszahatást szült. Most tűnt fel csak, mily mély gyökeret vert már a protestantismus a közérzületben s mily bajos volna ennek célba vett rögtöni kiírtása.

Pethő megjelenése Lőcsén forradalomszerű zavargásokra szolgáltatott alkalmat. A város lakói a Thurzó Kristóf főispán lőcsei házánál megszállott érseket megrohanták lakásán és a házi úr csak nagy nehezen menthette meg vendégét, kinek életét fenyegette a feldühösödött tömeg. Nem elégedve meg haragjának ezen kitörésével, a lőcsei városi polgárőrség Gref Lőrincz és Hencs Bálint kapitányainak vezetése alatt megszállotta csapatjával — mint a jegyzőkönyv mondja: cum vexillis et tympanis armata manu — Görgőt és ott vak dühében elpusztította, hamuvá égette a templomot, paplakot és a nemesi curiákat, nagy kárt ejtván va-

gyonban és emberben, — spoliantes, depopulantes et incinerantes. — Másnap, azaz augusztus 15-én a lőcseieknek egy másik csapata, midőn Tholvay Mátyást, ki viszont Ulozsán és Zavadkán a lőcseiek birtokán dült és pusztított, üldözte és útjában Petróczig ért, ott a vármegye pecsétjét is hatalmába ejtette s ezt visszaadni vonakodott, miből elkeseredett és sokáig tartó viszály fejlődött a vármegye és Lőcse között.

Mint a Habsburgok uralma alatt álló egész ország-részben, úgy annak éjszaki részeiben, és legkivált megyénkben is, a türelmetlen vallási intézkedések polgárháború féle villongásokat szültek és előkészítették Bocskay Istvánnak csakhamar nagy rokonszenvvel üdvözölt fellépését.

Minden körülmény arra vall, hogy Szepesben a XVII-dik század elején a rendek és a lakosságnak legnagyobb része az új hit híveihez tartozott. De tagadhatatlan tény, hogy Pethő és Hosszútóthy szepesi prépostok idejéig az evangélikus lelkészek és a prépost közötti viszony békés és olyan maradt, mely annak a fölfogásnak enged helyet, hogy az újhítű lelkészek a prépostság alatt állóknak tekintették magukat. Úgy volt az leginkább Bornemisza György csanádi püspök és egyidejűleg szepesi prépostnak 1561-től 1589-ig terjedő egyházi kormányzata alatt. S csakis Pethe kiméletlen eljárása okozta ezen és a később még élesebbé fejlődött ellentéteket.

A közügyekben való, már amúgy is jelzett nagy részvétlenség még inkább fokozódott, mikor a politikai érdeklődés az emberi kedélyhez sokkal közelebb álló lelkiösméreti és vallási dolgok által háttérbe szoríttatott.

Hogy mi foglalkoztatta akkor leginkább az embereket, arra nézve a levéltárban legtöbb fölvilágosítást

nyerünk a szép számmal meglevő, akkor oly sűrűn tartott országgyűlésekre küldött követeknek adott utasításokból. És látjuk, hogy azokban a publico-politikus kérdések mentől kevesebb helyet foglalnak el. Sokkal többet a török háború által szükségessé vált gyakori insurrectiókra való fölhívások és az ezek fenntartására kiírt subsidiumok és különféle adózások. De ezek és az ezek iránt kifejezett nézetek és kívánságok is inkább szűk és helyi, meg személyes magán érdekekre visszavezethető tekintetekre utálnak; mint azon rúgókra, melyek Szepesvármegye karait és rendeit azok megítélésében vezérelték.

Majdnem kihaltak látszik e kérdéseknek alkotmányos és politikai álláspontból való megítélése. Az alkotmányos kiváltságaira különben oly féltékeny nemesség alig is törődik többé azokkal és a megye közönsége megelégszik s szinte örvend, ha a »dicatortól« lealkudhatott egy pár porta számot, vagy egy néhány fegyverest a tőle követelt felkelők számából.

Ily hajlam és irány megmagyarázza azt is, hogy mindezen kérdéseknél jobban foglalkoztatja a vármegyét a Kassa, Bártfa, Lőcse, Eperjes és Szeben kereskedelmi kiváltságai miatt a városok és a borukat és más árúikat közvetlenül, a városok mellőzésével piacra hozó nemesek között kitört viszály, mely a nevezett városok és a vidékbeli urak között mind mérgesebbé lett és nyílt erőszakoskodásokká is fajult.

A nevezett városok s köztük Lőcse is féltékenyen megakarták tartani azon kereskedelmileg hasznot-hajtó szerepüket, melynél fogva polgáraik nyereszkedtek az éjszak-kelet felé űzött kereskedelemnek közvetítésén. Ügyes és derék főjegyzőjüket Clementist ismételve küldték úgy a pozsonyi országgyűlésekre, mint a

Prágában szunyadozó Rudolf királyhoz is, hogy érdekeiket megvédje, mire épen nekik annál nagyobb szükségük volt, mert a némileg extraterritorialis helyzettel bíró XIII városok lakói, Lőcsének minden oldalról szomszédjai, ildomosan kiaknázták a helyzetet és magokhoz iparkodtak ragadni azt a közvetítő kereskedelmi szerepet, melyhez a lőcseiek nézete szerint joga csakis Lőcsének volt. Éles viták, levélváltások, panaszok és protestációk tárgya volt e kérdés egyrészt a városok és a vidéki urak, másrészt meg a vármegyék között és a jegyzőkönyvek telvék az ezen ügyre vonatkozó fölszólalások felvételével, melyek az itt helyütt adott instrukciókra is kihatottak. A kifejlődő gyakorlat mindinkább — ha szabad anachronistikus kifejezéssel élnem — a szabad kereskedelem felé hajlott és Szepesben a lengyel alattvalókként tekintett XIII városiak segédelmével még inkább kikerülte a sz. kir. városi polgárok privilegiált kereskedelmi közvetítését, mi persze az utóbbiak vagyoni jólétén tetemes csorbát ejtett, miért is azok teljes erejükkel küzdöttek kiváltságaik fenntartása mellett.

Mindez egyszerre és rögtön változott, az amúgy is elhanyagolt politikai kérdések nem léptek ugyan előtérbe, de annál inkább 1604-től a veszélyeztetett vallás-szabadság. Ez egészen másfelé terelte a hívők érdeklődését s az anyagi kérdések ugyan leszorultak a porondról, de minthogy a vallás-szabadság megóvása kevésbbé történhetett a megye tanácskozási termében, a megyei élet iránti érdekelttség és az abban való részvétel a vallás-szabadságnak napirendre tűzése által szintén nem nyert elevenségben.

Más okok is járultak még hozzá, hogy a nemesek oly nehezen voltak akkortájt reábíráhatók a megyei

ügyek felett való tanácskozásokban serényen és szívesen résztvenni.

Ezen okok egyike az utaknak majdnem járhatatlan állapota is volt, mit a következő példa illusztrálhat. Görgey Márton és Sváby Benedek táblabírák az 1610. november 15-kén Lőcsén tartott közgyűlésről kimaradásuk miatt tizenkét forintnyi bírsággal sújtattak és ezen büntetésük elengedéseért folyamodván, tanúkkal igazolják, hogy ők 13-án, — véleményük szerint tehát ideje korán — együtt indultak el Busóczi kocsin, mert a lóháton utazást koruk nem engedte s ámbár négylovas előfogaton mentek és három legényt is vettek magukkal a kocsi támogatására, első nap nagynehezen csak Ménhárdig érhettek, hol a papnál meghaltak. Másnap korán indultak el ugyan onnan, de csak Dráveczig érhettek és innen megint elég korán indulván, 15-kén csakis dél tájban, már a gyűlés berekesztése után érkeztek Lőcsére, a gyűlés helyére. Méltányolta-e a büntetéssel sújtó hatóság e beigazolt akadályokat, annak nyoma nem maradt fel az illető íratok között.

Hogy a vármegye az utak dolgával általában valamit törődött volna, annak első nyomára akadunk 1603-ban, midőn is Pethő érsek és királyi helytartó sürgetésére a megye területén levő hidak és utaknak helyreállítása határozottatott. Az ilyen sürgetések, főképp katonai hatóságok részéről ezentúl sűrűbben fordulnak elő a megyei írományok között, de épen sűrű voltak bizonyítja, hogy nem volt valami nagy foganatjuk. 1605-ben Horváth László, Heránth Kristóf és Theőke János megyei követeknek hosszadalmas tárgyalásaik voltak Eperjesen Basta erdélyi kormányzóval, ki épen utak építésének dolgában nagy igényeket támasztott és nagy terheket akart róni a szabadkozó követek

megyéjére. S habár a király iránti hűségükről ki is állított a követ uraknak Basta egy formaszerű pátenst, nem mulasztotta el annak szövegében is kiemelni, hogy ő felsége elvárja a vármegyétől, miszerint az utak és hidak dolgában nagyobb erélyt és buzgalmat fog ezentúl kifejteni. De még századok múltak el, míg a központi kormány ebeli iparkodása némi érvényt nyert és szepesi utaink még a XIX-dik század elején is oly karban voltak, hogy bizony ritka volt az az úr, ki Busóczi-ról Lőcsére egy nap alatt érhetett volna el!

A vármegye gyakorolta úgy az országgyűlésileg követett adók repartitioját az adózókra, mint a saját szükségletére való adóknak kivetési jogával is élt mindenkoron saját hatáskörében. Mint már mondtuk: az országos adót, a dicát, a megye hatáskörén kívül álló királyi dicator szedte be, a megyei adókat pedig a szolgabírák szedték be és számolták el. Mindkét adónemnek alapja a »porta« vala, mely hosszadalmas eljárás s valamennyi gazdasági tényezőnek tekintetbe vétele mellett, gyakran újból elrendelt összeírások által állapított meg. Innen van, hogy a gyorsan váltakozó jólét és gyarapodás vagy elszegényedés szerint Szepesmegye portáinak száma is különböző időkben nagyon különböző volt. Így például 1603-ban a porták összes száma $112\frac{1}{3}$, 1609-ben pedig $139\frac{1}{4}$ -ben volt megállapítva.

Ezekre a portákra vettetett ki az adó. De mert a legkülönbözőbb szolgáltatmányok, egyszer pénzben, máskor gabonában, majd fuvarban, majd meg személyes robotmunkában lettek az egyes portára kivetve és a különböző időkben és különböző címeken kivetett és összegezett ezen szolgáltatmányokat kitüntető jegyzékek nem léteznek, bajos megmondani, mennyit fizetett a szepesi adózó egy-egy porta után.

Minden egyes esetben, a mint a megye részéről valami költséggel járó intézkedés határozottatott, azonnal ki is mondták a határozatban, hogy ezen költséghez portánként annyi vagy annyi denárt fognak beszerezni. Ha követ küldésről volt szó, kimondták, hogy a költséghez portánként például 2 frt vagy több adó vetettek ki. 1609-ben Bastának két hordó bort küldtek ajándékba és e célra 1 frt 12 denárral róttak meg egy-egy portát. Sőt török fogságba kerültek kiváltására is portaadót vetettek ki, mint arról az 1606. évi jegyzőkönyv 61. lapja tanúskodik. Külön-külön adót vetettek ki az alispán és szolgabíró fizetésének fedezésére és megint külön a jegyzőére is.

A megye lakosságára világot derítő népszámlálás a most tárgyalt korból nem létezik ugyan, de fennmaradt az *akkori megye területén* létezett házaknak egy hivatalos sőt ünnepélyes alakban, eskü alatt fogantatosított összeírása, melynek hitelességéhez nem fér gyanú és mert ez egyszersmint feltünteteti az akkori megyének három járásra való fölosztását, közöljük azt itt egész terjedelmében, minden falu házainak számához zárjel alatt hozzáadván az 1880-iki népszámlálás szerinti házszámot:*)

Primus processus Egregii Petri Horanszky.

Thotfalwa habet domos 31 (153), Landok 14 (162), Frankova 13 (113), Wyborna 18 (87), Katzwynkel 29 (197), Alsó-Lapsa 4 (139), Felső-Lapsa 8 (200), Trepsa 4 (91), Új-Béla 16 (154), Krempach 19 (139), Frydman 6 (160), Nedzicza 15 (162), Ófalu 43 (158), Mátyásfalu 7 (167), Hanusfalwa 10 (99), Reliowa 6 (83), Lesznicza 23 (109), Lechnicza 14 (36), Lypnik 15 (186), Rych-

*) Fasc. II. Nro 68. 1602.

waldt 17 (132), Topporc 37 (166), Kyslomnicza 40 (153), Kolachkow 1 (137), Hundermarkt 17 (131), Zenthgyörgy 11 (51), Hollólmnicza 41 (124), Maldur 40 (134), Krygh 14 (75), Bussowecz 33 (81), Zentkeresth 26 (69), Nezor 23 (52), Rokusz 17 (108), Villa Isaac 50 (104), Hunsdorf 37 (159), Kakas-Lomnicza 29 (201), Ó-Waldorff 29 (112), Millenpach 30 (86), Schlaukendorf 60 (137), Gerlachfalva 9 (62), Batizffalva 9 (126). *Summa domorum hujus primi processus facit 863.*

Secundus processus Egregii Joannis Thewke:

Mengusfalwa habet domos 3 (48), Teplicza 40 (189), Lucsywna 10 (74), Wykartowcze 23 (238), Sonawa superior 5 (60), Kubachy 22 (176), Hranownicza 22 (144), Scziavnyk 12 (158), Wydernyk 11 (63), Kaposztaffalwa 60 (164), Prymowcze 6 (12), Krawjany 9 (96), Swabowcze 17 (63), Farkasfalva 11 (48), Janowcze 7 (35), Quintum forum 46 (196), Lethanffalwa 28 (112), Thamasffalva 13 (67), Arnolthffalwa 7 (33), Sperndorf 20 (89), Smysany 71 (149), Villa Quirini 6 (29), Lengwarth 3 (28), Drawcze 20 (58), Wylkowcze 3 (22), Hradzyssko 4 (26), Dworcze 13 (47), Zawada 8 (58), Torszka 16 (142), Ulozsi 9 (83), Harychowcze 26 (97), Danysowcze 6 (42), Odoryn 16 (104), Csepanffalva 15, Markusffalva 9, (a két utóbbi együtt ma 195), Teplicska 7 (95), Zawadka 8 (107), Wogondrizzel 65 (320), Porách 9 (126), Haraszth 6 (60), Jemnyk 14 (94), Domannffalwa 22 (91), Keörthwilyes 10 (105), Gublowcze 3 (31), Gergow 10 (134), Kolcswa 13 (74). *Summa domorum istius secundi processus facit Nro 764.*

Tertius processus Egregy Laurenty Namessany:

Namissan habet domos nro 6 (49), Baldowcze 3 (36), Luchka 5 (43), Almás 18 (173), Felsőw Repas 10

(118), Alsó Repas 9 (132), Olssawycza 8 (126), Brutowcze 4 (82), Podproch 2 (13), Felsew Zalok 10 (132), Pongráczffalwa 6 (28), Kolbach 5 (77), Ragyolcz 7 (72), Bethania 15 (97), Beharowcze 6 (51), Grancs 2, (Petróczczal 36), Hotkowcze 8, Sygra 5, (a két utóbbi együtt ma 54), Harakowcze 5 (25), Dubrawa 6 (86), Olsawka 4 (29), Zlathwyna 5 (41), Woykowcze 10 (53), Kalyawa 4 (34), Kolinffalwa 8 (58), Krompach 48 (351), Zlowinka inferior 14 (161), Zlowinka superior 6 (174), Swedler 88 317), Stooosz 26, Zomolnok 40 (592), Remethe sive Neysydel 50 (361), Helczmanovcze 17 (252), Folkmár 12 (83), Jekelfalva 17 (183), Margitfalva 17 (113), Kluknó 16 (158), Rychnó 10 (94), Wellbach 14 (90), Holcznava 10 (62), Hryssovcsze 7 (49), Wytkowcze 9 (33), Hencsowcze 2 (37). *Summa domorum hujus tertii processus facit Nro 690.*

Tehát mind a három járásban a házak összes száma 2317:

hozzáadva a nemések és lelkészek, (az ope-

ratum szavai szerint: Nobilium unius ses-

sionis, et Plebanorum) házait 136-al

kapunk összesen . 2453 házat

Ha el is fogadjuk azon magyarázatot, hogy ezen összeírás megadóztatás céljából készülvén, abba valószínűleg nem lettek fölvéve mindazon épületek, melyek úgy mint például malmok, vagy egyházi célokra, vagy pedig az urasági inquilinusoknak szolgálók e rendeltetésöknél fogva adómentesek valának és hogy az ilyeneknek száma 1500-ra is volna tehető, még az esetben is az akkori Szepesvármegye házainak száma alig érte el a négyezeret, (míg ugyanezen helységeknek mai házszámuk 14.133), mi följogosít továbbá arra, hogy következtetést vonjunk a házak számából a lakosság

számára is és ezután a vármegyének oly kis népességet vindikálhatnánk csak, hogy alig is merjük e következtetést számszerint is megtenni.

Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy sem a sz. kir. városok sem a X-lándzsásoknak külön törvényhatóságot képező területe, sem a XIII város és a velök elzálogosított lublói uradalomhoz tartozott 15 helység, mint az a faluk jegyzékéből látható is, nem számtattak a vármegyéhez. De mindezen körülmények számba vétele mellett a Szepesség akkori népessége oly gyérnek és kicsinynek látszik, hogy csodálkozva iparkodunk keresni, mi okozhatta az ily nagy elnéptelenedést.

A török háborúk pusztításaikkal ugyan nem hatottak el egészen a tátraaljáig, de embert emésztő következésük itt is érezhető lehetett; mert a török ellen harczoló hadak egyik-másik elemében bizonyára innen is sokan járulhattak. Az idegen zsoldosokon kívül voltak ugyanis a magyar országos fő- és várkapitányok parancsai alatt álló végvárak magyar őrségei, továbbá egy mezei zsoldos sereg, az úgynevezett dicabeli katonaság, melyet az országgyűlési rendek által megajánlott adón vagyis subsidiumon, más néven dicán toboroztak, szinte benszülöttekből állott; és végre voltak magyar csapatok, melyeket a földesurak részint a személyes fölkelés megváltása, részint az általános vagy részleges fölkelések jutalékai fejében küldöttek a megye zászlaja alatt a királyi táborba. Mindezen csapatok bizonyára nem kis számú újonczokat szedhettek a Szepességen is. S minthogy a törökökkel való háborúskodás már chronikus baja volt hazánknak, embertanyagot fogyasztó hatásukúl az elnéptelenítés idővel mindenütt s mindinkább nyilvánulhatott.

Ismételt és súlyos elemi csapások is érték Szepes-megyét az általam tanulmányozott korszakban, melyeknek néptelenítő hatása nagy kiterjedésük és súlyos voltak által könnyen érthető léssen. Így 1569-ben egy a megye legnagyobb részét csodaszzerű rögtönséggel ellepő sáskasereg tönkre tette majdnem mind a vetéseket s vidékiünkön nagy nyomor, sőt éhhalál volt e csapásnak következménye. A régi, közlekedési eszközökben oly fogyatékos időkben megtörténhetett, hogy egy ily partialis és csak helyi elemi csapás mindjárt éhséget is szüljön. Nem enyhítette a bajt az, hogy a sújtott pór nép eltartása földes uraikra teherült; mert hiszen ezek is ugyanazon csapások alatt szenvedtek.

1587-ben oly járványos döghalál pusztított megyeszerte a marha állományban, hogy mint egykorú jelentésekből tudjuk, a szántóföldek felerésze igavonó marha híjában bevetetlen maradt a jövő évben is. Évek kellettek, míg a vagyonát megtámadó egy-egy ily csapás után felszedhette magát parasztunk, miután a hasznos háziállatok árai annyira emelkedtek, hogy 1588 tavaszán egy üsző ára 30—40 frt volt, mi a pénznek akkori értéke és vásárlási képessége szerint óriási nagy ár.

1599-ben megint éhség volt — fames gravissima — és felvagyon jegyezve, hogy akkor egy köböl árpa ára 8 frt volt, mi körülbelől megfelel mai 64 frtnak, oly árnak, melylyel ma még legkövetelőbb gazdáink is megelégednének.

Már nem helyi, de országszerte, sőt egész Európában érezhető volt az ugyanez évben dühöngő pestis — pestis accutissima — melynek rendkívüli nagy pusztításairól sok egykorú följegyzéseink és tudósításaink maradtak.

Rövidre reá 1603-ban megint s még pusztítóbban lépett föl egy újabb pestis járvány, melyről egy kró-

nikás azt mondja, fuit pestis venenosissima. Hivatalos statistika nem létezően még, nem tudjuk mennyi áldozatot szedtek emberéletben e járványok, de tudjuk, hogy egy akkori járvány borzasztóbb és sokkal öldöklőbb volt, mint a higiénikus intézkedések által jóval enyhített modern epidemiák bármelyike

Még egy másik s ritka elemi tűnemény tett a vármegyé felsőbb vidékein a lakosság vagyonában ugyanazon évben tetemes kárt. Szeptember 28-kán ugyanis nagy mennyiségű hó esett le és ha az oly korai őszi havazás nem is tartozik minálunk épen a nagy ritkaságok közzé, de ritka, hogy az ehhez hasonló nagy mennyiségben essék és még ritkább, a mint az akkor történt, hogy a kiesett hó már meg is maradt télire, minek folytán az aratás a hideg nyár következtében amúgy is nagyon elkésvén, sok keresztben levő, sőt a magasabb dűlőkben lábán álló élet tönkre ment és a szegény nép téli készletnek híján lévén, ismét nyomorral és éhséggel küzdött.

E néhány említett súlyos elemi csapás legalább az okok egynémelyikére utal, melyek a népesség szaporodását részben akadályozhatták. Tényül el kell tehát fogadnunk, hogy az akkori Szepesvármegyét mai népességének fele sem lakta, midőn a lelkiösméreti szabadság kivívására készülni kezdett

Valamely népnek vagy vidéknek erkölcsi állapota mindenha befolyással van nemcsak általános jólétére, hanem a vidék népességének szaporodására is. És ha végig lapozzuk a tanulmányunk tárgyát képező ötven esztendőben kelt hivatalos levelezéseket és jegyzőkönyveket, sok, nagyon sok jelére találunk annak, hogy az erkölcsök akkori állapota kedvezőnek nem volt mondható.

Nagyon számosan ismétlődnek az iszákosságot, lakmározást, vad házasságokat, kártya játékot és a fognodákban elkövetett kihágásokat kemény pénzbüntetések alatt tiltó intézkedések; sőt e kihágások meggátolására formyszerű statutumok alkottattak, melyek indokolásában nem is hiányzik annak kiemelése, hogy az esetek sűrű volta teszi az újabb intézkedést szükségessé. Nevezetesen, hogy ezen szabályrendeletek majdnem mindegyikében a tiltott cselekedetek közzé föl van véve és különösen kiemelve a káromkodás is, jeléül annak, hogy a nagyon is magyar szokás nem új keletű. Az 1603. szeptember 1-jén tartott közgyűlés éppen 12 frtnyi büntetést szab arra, a ki a »leket« káromolja: *maledictio et vituperatio contra Lélek prohibetur sub poena 12 florenorum.*

Az ünnepélyesen tartott nagy lakadalmak sokszor voltak mindenféle kihágások okozói, nemcsak a népnél, de az úrrend köreiben is. Ennek egy szomorú példáját találjuk Tótfalván 1602 ben. Mattyasovszky János férjhez adta leányát Kyszel Jánoshoz, a lakadalmi vendégek között jelen valának Máriássy Pál, Bencsik Sebestyén, Szentandrassy Cziriák, több Görgey és Svábyak, Liptóból a többi között Szentiványi Péter is. A mulatozás közepette valami összeszólalkozás történt, dulakodás támadhatott, mely Szentiványi Péternek megöletésével végződött. Az úri rend vadmulatozásának e példája mellett, egy hasonlóknak nyomát találjuk 1608-ban a nép körében Markusfalván. Ott is emberölés történt egy lakadalom alkalmával, melynek elbírálása végett Máriássy Ferencz az alispánnak és táblabírának fenyítő székül — *ad sedem criminalem in facto homicidii* — való kiküldetését kéri.

A lakadalmas ünnepélyek akkori, még a törvény-

hatóságok előtt is nagy fontosságát illusztrálja Thurzó Györgynek a vármegyéhez intézett meghívó levele, melyben a közönséget leányának Bajmócson tartandó esküvőjére hívja meg. A vármegye közönsége a figyelmet viszonzandó, felhívja a nemességet, hogy számosan jelenjék meg és egy 46—47 frtnyi ajándék átnyújtásához adójával járuljon, melynek nemes curiák szerint beszédésével a szolgabírák lettek megbízva. Általában szokás volt, hogy főúri esküvőkhöz úgy mint a temetkezésekhez is a családdal valami összeköttetésben állott vármegyék rendesen meghívtak és hogy ez utóbbi szer-tartásokban való széleskörű részvétel lehetővé legyen, akárhányszor történt, hogy valami főúrnak temetése halála után csak hónapok múlva tartatott meg.

Az égetett vizek mindenféle fajai, a szesz, ösme-retlenek valának. Az iszákosság ellen alkotott szabály-rendeletek mind arra vallanak, hogy népünk leginkább sörrel élt, mert ennek esteli órákban való elárúsítása tiltatik leginkább, míg a bor mérése elleni óvintézkedések alig is fordulnak elő. Hogy a nép különben mint élt, mivel táplálkozott, hogy ruházkodott, arra nézve sokkal több és bővebb adatokat találunk a XIII városoknak e korból reánk maradt, a polgári és fenyítő ügyek iránti intézkedéseit és ítéleteit bőven és kime-rítően tárgyaló jegyzőkönyveiben, melyeknek tollívői úgy a sokféle »Malefiz-Hendel« felírással jelzett bűn-ügyeket, mint a civilis perlekedésekben folytatott ki-hallgatásokat, bizonyítgatásokat és vallomásokat oly részletességgel jegyezték fel, hogy azok nyomán a nép akkori életmódjáról eleven képet nyerhetünk. Látjuk, hogy a német polgár és az azzal sokféle összekötte-tésben álló falusi paraszt akkor is körülbelől úgy élt és ruházkodott, mint azt patriarchalis egyszerűségben

a legújabb időkig tette. Ruházatuk birkáik gyapjából s az általuk termesztett lenből készült. Táplálkozásuk egyszerű és lakásuk a lehető legigénytelenebb volt. Ha jobbmódu polgárok hagyatékáról is van szó, ruhában mindössze egy »Altagsgewand« és egy »Suntagsgewand« felemlítését találjuk, kevés a mit bútorban bírhatott egy akkori, spartai egyszerűséghez szokott ember, módosabbaknál legfőlebb néhány czinedény említetik. Hogy a juh nyújthatta a Szepesinek tejében, sajtjában és húsában főtáplálékát, ezt abból következtetjük, hogy a fentemlített okmányok szövegében a juh a szarvasmarháénál sokkal nagyobb fontossággal látszik bírni, mert sűrűbben fordul elő. A két szabad királyi város lakóinak vagyoni viszonyai ugyan akkor egészen más, kedvezőbb helyzetről, nagyobb vagyonságról tanúskodnak, mi érthető és megmagyarázható leszen, ha tekintetbe vesszük, hogy kizárólag e városokban éltek a nagy kereskedelmet közvetítő üzletemberek, míg a XIII városok lakói mind csak kézműiparosok és mezei gazdák valának.

Habár a XIII város egy kerületté egyesített testülete életének ösmertetése jelen cikkem keretén kívül is fekszik, fel akarom legalább említeni, mily elemekből alakult annak teljes önkormányzatot élvező provinciája.

Élén a gróf állott, ki évente a külső tanácsot képező „százaz férfiak“ által (centumvirī, Hundertleute) választatott. Csak hogy e »százások« elnevezése a lucus a non lucendo féle nevekre emlékeztet, mert tulajdonképen soha sem voltak igazán százan. Az egyes városokból nyerték különböző számban megbízatásukat, Ruszkin rendesen 2—3-mat, Igló legtöbbet 12—15-öt választott, így került ki a külső tanács negyven—hatvan tagja. A belső tanácsot az egyes városok bírái

képezték. Üléseiket felváltva valamely városban tartották, de többnyire Leibiczon. A németül vezetett jegyzőkönyvek a grófnak évről-évre adnak egy formszerű felmentvényt, melynek mutatványául álljon itt az 1608-ki választási és az év végén keltezett felmentési jegyzőkönyv betűszerinti helyes írásával:

»Im Jar Christi 1608. Den 16. Januarii ist der Ehrsame N. Weisze und wohlgeachte herr Jacobus Kriebel, in der Leibicz, vor Mittelst göttlicher Gnaden, durch eine ordentliche Wahl, der hernach beschriebenen Hundert Mannen, mit einhelliger Stim wiederumb Zum Graffen, haupt und Vorgeher der 13 Städt verordnet worden. Gott gebe Ihme und allen seinen Eidesverwandten, auch Zugethanen herrn Richter gute langwehrende Gesundheit, auch friedliche Regierung. Amen.

Az év végén pedig a jegyzőkönyv így szól:

Quittung der Herrn 13 Richter vor das 1608 Jahr.

Wir hirr oben ernenete 13 Richter, der 13 Städt die wir dieses verlaufene 1608 Jar, neben dem Ehrsamem J. K. Graffen der 13 Städt im Gericht gesessen, und neben ihm allerley fürfallende Hendel gericht, nach Ausweisung der üblichen und angenommenen Rechten er Örterth, gericht undt geschlicht haben, geben hiemit allen Unseren nachkommen, eigenslich mit gutten Bedacht zu vernehmen, das obgedachte herr Graff, sambt dem Tobias Faber, damahls Notario der 13 Städt, die dreijährigen Zinsen, sambt der Contribution, so auf ihre grossmächtige G. herrn Stanislaó Lubomirsky, unseres G. herrn, auch dero Hoffleuth gegangen — Ehrlicher verrechnet, also das wir sämbtlichen wohlzufrieden, und Content gewesen, Wissen derowegen gemelten Herrn Graffen und dem Notario, nichts Anderes nach Zusagen, den was sich Zu Ehren Zimet und gebühret,

sindt auch hiemit wie billich als Ehrliche und getreue, der 13 Städt quitiret worden. Auch zu mehren Glauben, in der 13 Städt Protokol mit Unser aller Vorwissen verzeichnet worden. Actum Leubicz die 30 Xbris An: ut supra.

Mint fennebb említém, ismételve történt, hogy a vármegye fölszólítá a XIII városokat a közös, főkép az 1605 körül sűrűn garázdálkodó szabad hajdúk elleni védelemben való részvételre, de az mindannyiszor sikertelen kérelem maradt, mert a circumspectus városiak azonnal a lublói vár kapitánya mögé bújtak, ki nem is mulasztá el a lengyel király nevében ily megadóztatás ellen a megye közönsége előtt ünnepélyesen protestálni.

Nem is vettek tehát semmiféle honvédelemben részt s míg a tárgyalt időszakból megőrzött megyei jegyzőkönyvek nagyrésze tele van insurrectionalis intézkedésekkel, addig a XIII városokéi e tárgyat alig is említik.

Mily összegű volt a közlött Quittungban említett, Lublón fizetett Contributio és miként járultak ehhez az egyes városok, arra nézve valami útbaigazító és fölvilágosító adatokat nem találtam. Semmi esetre sem lehetett ez valami nagy vagy terhes szolgálmány; mert a lublói kapitány irányában a miatt panaszszal nem éltek, mihez pedig, mint erről, a megyei irományok között sok írott emlék maradt fenn, oly jól értettek, ha egyszer máskor arra a vármegye is igényt támasztott.

A lengyel fennhatóság alatt álló városok lakói tehát nagy előnyben voltak a vármegye nemes és nem nemes lakosaihoz képest; mert ez utóbbiakat épen e korszakban nagyon is nyomta a gyakori felkelés és az arra való adózás terhe.

Viszontagságos történetünknek nincs is talán korszaka, melyben a felkelés annyiszor és oly sokszor rendeltetett volna el, mint a vázlataim tárgyát képezőben, melyben a honvédelem akkor még el nem avúlt e neme majdnem évente többször is hívatott fel.

Hogy meglehessen ítélni, mivel és hány harczossal járult Szepesmegye például 1605-ben az országosan elrendelt felkeléshez, közlöm az akkori megyei kivetést.

Tizenhat censualis ház (a milyen akkor 1650 volt összeírva) tartozott egy lovast, tizennégy pedig egy gyalogost kiállítani. Ezeknek *havi zsoldja* négy, amazoknak pedig hat forintban lett megállapítva, úgy azonban, hogy a lovasság élelmezési költségéhez, csak a nemesség minden ház után fizetendő 35¹/₂ denárral, a gyalogságéhoz pedig a szegény nép házánként fizetendő 30 denárral járuljon. Számításom szerint a kiállított felkelők akkor vagy százan lehettek.

1608-ban a személyesen felkelő lovasok száma következőkép lett megállapítva. *Limitatio Equitum*:

Magnificus Dnus Thurzó:	Equites	12
Dnus Theökely	»	8
Horváth Palochay	»	5
Georgius, cum Sigismundo et Paulo Máriássy	»	3
Relicta F. Máriássy	»	1
Civitas Kesmark	»	1
Familia Sváby	»	2
Balthasar Zekel	»	1
Civitas Lőcse	»	1
Familia Görgey	»	2
Dnus Praepositus:	»	2
Capitulum Scepusiense	»	3
Nobiles in Thótfalu	»	1
Plebanus in Olaszi	»	1

Familia Draveczy	Equites	1
Dni Berzeviczy	»	2
Nobiles in Jekelfalva	»	1
Familia Theőke et Petroczyana	»	3
Sedes Superior Decem Lanceatorum	»	5

összesen 55 lovas.

Reliqui nobiles taxantur 100 fl. 50 dn. így tehát a vármegye akkor a felkeléshez 55 személyesen felkelő vagy helyettesített lovassal járult, a kisebb bírtokú nemesek pedig általuk fizetendő száz forinttal, mit azért véltem részletesen felsorolandónak, mert e kivételből az akkori nemesség vagyoni helyzetére lehet érdekes következtetést vonni.

A kellően felszerelve kiállított csapat szemlehelyéül — Lustrum — Igló lett kijelölve és határidőül június első napja kitűzve. Parancsnokul eredetileg Korom György 50 frt havi fizetéssel, utóbb pedig mivel Korom nem fogadta el a parancsnokságot, Székely Ferencz kisebb havi fizetéssel választatott meg. Mit a jegyzőkönyv eredeti szövege naivúl így említ meg: »*minori salutione contentus accipiet 30 florenos menstruo*«. Úgy látszik a *licitatio minuendo* egy neme foglalt némelykor helyet az állások betöltésénél.

Ezen kor fennmaradt irományaiból merített vázlataim végére érven, megtoldom azokat még néhány, azon személyek neveire vonatkozó adattal, kik ez időben a vármegye ügyeire úgy vagyoni helyzetüknél, mint hivatalos állásuknál és szerepüknél fogva is döntő befolyást gyakoroltak.

Mint főispánok a megye élén állottak: 1584-ig betlenfalvi Thurzó Szaniszló, 1585-től 1594-ig Thurzó Elek 1600-tól 1603-ig Thurzó Szaniszló, ki később nádor s

útból szepesi főispán lett. 1603-tól 1614-ig Thurzó Kristóf, ki egyszersmint Sárosmegye főispánja is volt.

Alispánok a 24 lapon nevezettekén kívül valának: 1564-ben Petróczy János; 1566-ban Polyánkay Ferencz; 1567-től 1570-ig és 1574-ben, meg később megint 1585-ben Görgey Kristóf; 1581-ben Görgey László; 1591-ben Horváth Stansith Gergely; 1597-ben Draveczy János; 1599-ben Görgey Jordán; 1600-ban Máriássy Zsigmond és 1605-től megint Görgey Kristóf.

Országgyűlési követségekben jártak: 1572-ben a koronázási országgyűlésnél Zolnok Benedek alispán, Teőke Lenárd és Görgey Kristóf, az első kettő két hónapra együtt 200 forintot, az utóbbi pedig ki a lovakat szolgáltatta maga 150 frtot kapott. 1574-ben Pozsonyba csak Görgey Kristóf, 1582-ben szintén Pozsonyba Máriássy Pál és Görgey László küldettek, kik 200 frtnyi útiköltséget kaptak a megyétől, 1583-ban a költségeknek 280 frtra emelése mellett Máriássy Pál és Görgey Kristóf küldettek Pozsonyba követekül. 1593-ban 300 frttal Nagy-Szombathy Gergely alispán és Máriássy Ferencz. 1595-ben ugyanazok. 1597-ben Görgey Jordán és Máriássy Zsigmond Pozsonyba, segédekül — adjuncti illis sunt — Berzeviczy János és Horváth László adatván melléjük, mely segédekben látjuk a későbbi patvarista — jurátus világ első csiráit 1600-ban Pozsonyba küldettek Rédey Pál és Máriássy Zsigmond, de az előbbi itthon maradt, úgy, hogy csak a második képviselte a megyét. 1604-ben Horváth Kissévith László, Nagy-Szombaty Gergely és Megyery Farkas jegyző küldettek a pozsonyi országgyűlésre. Az 1608-ki koronázási országgyűlésre kiküldettek: Horváth László és Heránth Kristóf, húsz lovasból álló banderium kíséretében. A követek 350 frttal díjaztattak,

a lovasok pedig 1 frt 35 denárnyi napidíjat húztak. Az e korszakban tartott utolsó, 1609-ki pozsonyi országgyűlésre kiküldettek Görgey Kristóf alispán és Horváth László, melléjük adattak Berzeviczy János, Heránth Kristóf, Sváby Bálint és Székely Boldizsár. A követség költségére 300 frt utalványoztatott.

Úgy az előző, mint ezen és a vázlataim tárgyát képező későbbi korszakból felsorolt személyi adatok valamennyijéből látható, hogy Szepesvármegyében a vezérszerepet nagyobbára a két ősrégi, a Máriássy és Görgey családból származottak vitték. E családok tagjai viselték elébb, akkor és később is a legfőbb megyei tisztségeket, ők jártak el leggyakrabban követségekben, vettek leginkább részt a közügyekben és bírtak nagyobbára döntő befolyást azok elintézésére. E mérvadó állásukra századok lefolyása alatt nem csak ősrégi és azért tisztelt eredetük és nem is csupán a többi szepesi családoknál előnyösebb bírtokviszonyaik; de nagyrészt tagadhatatlanul nyilvánuló szellemi és értelmi képességük is lehetett befolyással. Ha ez hiányzott volna ivadékaiknál, alig tehető fel, hogy ez önnön magából fejlődő, mintegy kiváltságos állást és az azzal járó fölényt századokig fentarthatták volna; mert voltak itt a megyében más ősrégi családok is, melyek szinte szép és dús bírtokokat nyertek adományúl, de nem volt egy sem, mely ősei szerzeményét napjainkig oly épségben megtartotta és egy sem, mely a nevezettek tekintélyes állásával versenyezhetett volna. — Mindenesetre nemcsak a törtéénészre, de épen időnkben az átörökölhethési képességgel sokat foglalkozó természetvizsgálóra nézve is érdekes példája az egy családban századokon át átörökölt életrevalóságnak, szellemi szivósságnak és értelmi tehetségeknek!

Ez időszak megyei jegyzői voltak: Grundelius János 1567-ig; azután Nagy-Szombaty alias Tyrnaviensis Gergely 1574-ig. Velbay Jakab 1575-től 1579-ig vezette a megye tollát, a midőn az megint Nagy-Szombatyra lett bízva, a ki másodízben 1590-ig működött. 1591 Homonay Tamás, 1600-ban Megyery Farkas, 1605-ben Syke Márton, és végül 1607-ben Záborszky János lettek egymás után jegyzőkül választva.

A majdnem minden évben, annak végével tartott tisztujtó székeken a táblabírák rendesen, sőt már feles számban lettek megválasztva, közönségesen a régiek ugyan, de megtoldva néhány új névvel, új személylyel. Kifejlődött lassanként azon fölfogás, hogy minden tekintélyes, bírtokos nemesnek táblabírónak is kell lennie, mert e tisztség utóbb esküdtté való második, szerényebb hatáskörű fejlődése, mely a szolgabírónak jurassor nevű, nagyon alantas állású bírótársát adta, akkor még nem érvényesült. A táblabíró egy a sedriákban ítélő, mint láttuk ezek tartama alatt az alispán asztalánál étkező, külön kiküldésekben is eljáró nemes ember, a mai értelemben vett tisztviselő vagy hivatalnok nem volt. Állása talán inkább volna hasonlítható a mai esküdtszék vagy még jobban a közigazgatási bizottság tagjának szintén tiszteletbeli, de gyakran elég terhes állásához. Míg az újonnan behozott intézmény meghonosításánál legfőlebb tizenkét táblabírót választottak, azok száma évről-évre nőtt. Az 1599-ki tisztujtó széken már épen negyvenegy lett egyszerre megválasztva. A választás által nyert mandatum csak egy évre szólott ugyan, de mert az egy ízben megválasztottak kihagyása talán sértő bizalmatlanság jele lett volna és mert egyesek valószínűleg — úgy mint az ma is történik — nem gondoltak valami nagyon pol-

gári kötelességükkel, a testület mindig más-más tagokkal egészítettetett ki, ez eredményezhette a később anyyira növekedett számot.

A táblabírák, mint nem különben az egyidejűleg hivataloskodott szolgabírák neveinek, száraz felsorolása sok tért foglalna el, nem is nyújtana valami érdekes olvasmányt, azért talán elég lesz ha felemlítem, hogy a nevek jegyzékeiben ott találjuk a megye valamennyi régi és fent említett újabb bírtokos nemes családjainak neveit is. A XVII-ik század kezdetével megejtett választásoknál azonban már egy, mintegy elvi jelentőségű újításra is akadunk. A megválasztottak jegyzékében előfordúlnak ugyanis néhol, név megjelölés nélkül olyanok, kikre hivataluknál fogva esett a választás, úgymint a »lőcsei vagy késmárki bíró« vagy pedig a »szepesi káptalan esperese« — Decanus Capituli Scepusiensis. — Mi a privilegium szűk keretének már akkor megkísérlett tágítására látszik vallani.

A megyénkben feltűnt új családok között legkívált az oly nagy történelmi szerepre hivatott Thökölyek rövid időig tündöklő nemzetsége érdemel különös említést. A nemzetség első ösmert őse, az állítólag lókereskedés által gyorsan felgazdagodott és főúrrá emelkedett Thököly Sebestyén, a Lasky örökösei által Rueber Jánosnak elzálogosított Késmárk várát tartozékaival és a schavnikai uradalmat 42.000 forintért vette viszont zálogba Ruebertől, de a zálogot visszaengedni úgy Lasky mint Rueber örökösei irányában sikeresen vonakodott, miből sok perlekedés, sőt az ököljogra emlékeztető, háborúskodásig menő hatalmaskodások eredtek, melyek a zálog összegnek 20.000 frttal megtoldása után, főkép Ernő főherczeg közvetítése folytán barátságos megegyezéssel végződtek. Ezek után Sebes

tyén úr 1583-ban úgy Késmárk mint Schavnik birto-
kába statuáltatott is. Így telepedett meg e később oly
hatalmassá lett Tököly faj Késmárkon és általában
vármegyénkben, hogy rövid egy századra terjedő sze-
replés után, dicsőségesen ugyan, de végkép eltűnjék
megyénkből, de a világról is.

Hogy az ildomosan folytatott kereskedelem vagy
az ipar valamely neme, párosúlva szívós kitartással és
legfőképp józan takarékossgal, sokkal előbbre vitték
e korban a nagyravágyó emberek dolgát, mint a ré-
gente boldogúlhatást és emelkedést egyedül biztosító
vitészség, — azt a Thököly esetén kívül egy más, ipar és
kereskedelem által emelkedett család példáján is látjuk.

A XVI-ik század derekán Gölniczen szegény szü-
lőktől született egy fiú, ki a bányákból felszínre hor-
dott kavicsok összezúzásával kezdette pályáját s később
önszorgalma által elméleti ösmereteket is szereztén
bányaművelő, utóbb kincstári hivatalnok, a szepesi bá-
nyavárosok provisorja és szerencsésen művelt bányái
után dúsgazdag ember lett. Ez Rhael Antal volt, ki
mint a szepesi bányászat és főképp a kohászat előmoz-
dítója és nagy bányabirtokos, már 1602-ben nemessé-
get nyert s egy tekintélyes, gazdagsága, később föld-
birtokai által is kitűnő családnak lett alapítója, mely
a XVII. században Szepesben politikai szerepet vitt, s
itteni virágzása alatt még inkább közgazdasági ténye-
zőnek volt tekinthető Zemplén és más megyékbe
elszármazván a család, úgy tudom, napjainkban gróf
Csáky Tivadarnéban női ágon is kihalt.

1611—1664.

Donec maneat eodem hominum natura,
semper similia accedunt, alias ali-
quando mitius, alias aliquando atro-
tius, prout ferunt circumstantiae.

Thucydides.

Midőn a megyei levéltárban bőségesen meglevő adathalmazból e vázlatok összeállítására vállalkoztam, nem lehetett szándékom egy rendszeres, a tudomány és kimerítő búvárlat igényeinek megfelelő munkát adni. Mint a czímben jeleztem, művemmel csakis vázlatos rajzok közzétételét czéloztam, dilettáns tollal összeállítva, melyeket annak idejében egy nálamnál ügyesebb és hivatottabb író, tökéletesebb képpé alakíthat majd.

Föl kellett ezen körülményt, anyagom önkényesnek látszó beosztása mentségeül ismét hoznom. Nem is tagadom, hogy ez valóban önkényes, inkább külső, a megyei levéltár felállítása és kezelése körül követett helyi, mint az idők folyásának adott körülményeiből következett. De ezen korszakokra beosztás, daczára annak, hogy elősmerten némileg önkényen alapúl, mégsem nélkülözi egészen az indokoltság egy nemét. Az idők és emberek nem változnak ugyan észrevehetőleg, az átmenetek lassúak s oly elmosódottak, hogy éles észlelés és megfigyelés szükségeltetik arra, miszerint nagyobb testületek vagy éppen nemzetek történetében a döntő rúgók vagy új befolyást nyerő más elvek és nézetek behatása tisztán kivehető lehessen. Annál inkább áll ez egy kis, az ország történelmére egészében jelentéktelen vármegye viselt dolgainál. Nem történtek itt világra szóló események, a mindennapi megyei élet mozzanatait látjuk magunk előtt lefolyni és bármennyire kutatjuk és lapozzuk az érdekes jegyzőkönyveket,

nagyrészt csak apró, személyes vagy helyi érdekeket érintő ügyekkel találkozunk itten. Tagadhatatlan azonban, hogy lassanként ezekben is más-más nézetek, fölfogások és irányelvek érvényesülnek. Ily lassanként beálló más áramlatok megfigyeléséből vontam le én szepesmegyei vázlataimat illetőleg beosztásomat is.

Czikkem ezen folytatásának fejezetén álló évszámok igazolásául körülbelől hasonló indokokat hozhatok fel. A megye beléletének olyan korszakához értem el ezen évekkel, melyekben a vallási villongások, felekezeti sűrűlődások egész a polgári háborúig élesített ellentétek által jelezvék. Szóval: ez időszakban mindig és mindenütt a vallás kérdése állott előtérben, — e körül forgott minden. Úgy a köz- mint a magánéletben is csak a felekezetiség bírt döntő súlylyal és befolyással. Hisz magába foglalja ez az Európa nagy részében oly irtóztató módon dúlt harminczéves háborút, melyről be lehet ugyan bizonyítani, hogy ennek rúgóí között nagyon is világi érdekek foglaltak helyet, de melyről még sem lehet tagadni, hogy azoknak, kik e pusztító és népírtó háború szításánál önző céljaik előmozdítására törekedtek, a háborúskodó népek tűzhelyeinél csak a vallási kérdés felvetésével lehetett új és mindig ismétlődő áldozatok hozatalára buzdítaniok. Ezen tényezők befolyása alól megyénk sem vonhatta ki magát. Mert a vallási ügyekkel való foglalkozás még jóval a westfáliai békekötés után is nagy helyet foglalt el a közérzületben és folyton érvényesült minálunk mindaddig; míg az 1664-ben megkötött, országszerte és így Szepesben is oly nagy elégedetlenséget szült *vasvári* béke mintegy rögtönözve és nagyot nem változtatott a hangulaton annyira, hogy ezen időponttól kezdve egészen más szellem kezdett a törvényhatósá-

gokban is nyilatkozni. Ezen változás bírt arra, hogy e nevezetes békekötés évszámát válaszsza vázlataim utolsó része végpontjának jelzéseül.

A vasvári békekötés hozta ugyanis ezen korban mintegy először előtérbe a megyéknél is a politikát, és attól kezdve ott is mindinkább felhangzottak az eddig háttérbe szorított hazafias és nemzeties érzelmek. És ezért tekintem én a vasvári békekötéssel járó ellenzéki mozgalmat egy új korszakot alkotó vagy inkább azt bevezető eseménynek. Az ezen békekötés ellen mitőlünk is ismételve intézett felíratok és repraesentatiók, ha egyéb sikerük nem is volt, legalább tagadhatatlanul hozzájárultak a hazafias szellem felébresztéséhez. Az e miatti tárgyalások, felszólalások és az ez iránt megjelent számos röpiratok megszoktatták a nemzetet a valláson kívül politikával is foglalkozni. Fontos, mintegy korszakot alkotó esemény volt továbbá a vasvári béke azért is, mert mondhatni ettől fogva változott meg Törökországnak hozzánk való viszonya. Innen kezdve szűnt meg a török hatalom félelmetesnek tekinteni és nemzetünkben felébredt immár a remény, hogy hazáját valahára felszabadíthatja a török járom alól. És hogy az már most és egészen nem történt meg, épen az idézte föl, a jogos magyar befolyást egészen mellőzve a németek közbenjárásával kötött béke ellen az elégedetlenséget.

Közvetve azonban a békekötés még más következményekkel is bírt, melyek elébb kockáztatott véleményemet csak igazolni látszanak. A bécsi kormány szabadabban lélekezhethetvén, eljöttnek látta az időt alkotmányunk megsemmisítésére újból kísérletet tenni. Ez természetesen csak fokozhatta az elégedetlenséget és a politikai kérdések előtérbe hozatalát.

Ez elégedetlenség nemsokára a Wesselényi féle összeesküvésben, — még később a kuruczmozgalmakban nyert kifejezést, — és azok oly események, melyek az általam most vázlatosan ösmertendő 1611—1664-ik korban alig lettek volna lehetségesek, mert az ily mozgalmak kikeléséhez hiányzott az alkalmas, politikailag előkészített talaj. A politikával saturált, annak napon-tai tárgyalását a lapokban olvasó mai nemzedék, alig hinné, mennyire távol állott attól a cikkem tárgyát képező időben épen azon középrend, melynek egyik életnyilvánulása a levéltárak ügyirataiban található.

A reánk maradt magán levelezések tartalma is megerősíti ezen állításomat. A mily gyakran tárgyalják és érintik azok a vallási ügyeket és eseményeket, oly ritkán terjednek ki tulajdonképeni politikai dolgokra, hacsak nincsen azoknak a religióra valami közelebbi vonatkozásuk. Még magasabb szempontból ítélő akkori főuraink levelezéseinek áttekintésénél is észlelhető ezen a kort jellemző szűkkeblű felekezetiség. Minthogy ez körülbelől 1664-el megszűnni látszik és úgy a nyilvános jellegű okmányokban, mint magán természetű iratokban is egy más, a haza politikai ügyeit is tekintetbe vevő felfogásnak enged helyet; alkalmasnak találtam az időpontot arra, hogy ezen, ily nagyobb változást jelző évet tűzzem ki határul, melyen túl ez alkalommal nem szándékozom vázlataimat folytatni.

A most szemügyre vett kort — mint mondtam — a vallási kérdéseknek majdnem kizárólagos uralma jellemzi és minthogy tudjuk, hogy akkor Szepességünk úri és polgári rendjének legnagyobb része a protestantismus híveihez tartozott, a nép pedig a »*cujus regio, istius religio*« általánosan érvényesült elvénél fogva szinte a protestáns egyházba tereltetett, — mondhatni,

hogy a vármegye majdnem egészében protestáns volt és így elképzelhetni, hogy a jelzettem felekezeti türelmetlenség is leginkább a gyéren katolikusoknak maradtak ellen érvényesült.

Az 1604 körül erélyesebben megkezdett ellenreformatio kísérletei minálunk teljesen megghiúsultak és egyelőre még sikertelenek maradtak, Bethlen Gábor föllépése itt is fölényt szerzett a protestánsoknak, annál inkább, mióta a közeli Kassa főnhatósága alá került. Így nem is csodálhatni, hogy a vármegye nagyrészt Bethlen pártján állott, számára és részére ültette föl az insurrectiokat és pénztárába szolgáltatta be az ismételve kiírt terhes adókat és subsidiumokat.

Vallási türelmetlenségből eredő, a szepesi préposttal és káptalannal a katolikus papoknak megtagadott szolgálmányok miatti folytonos súrlódások nem csak állandó rovatát képezték az akkor tartott megyei közgyűléseknek, de kihatottak azok a magán életre is és különböző panaszok és perek képében megint csak a vármegye eleibe kerültek. Ilyenekkel telvék az akkori időből való jegyzőkönyvek.

A mély vallási gyűlöletből eredő türelmetlenségnek még a sírontúlra is terjedő nevezetes tanúságát látjuk e korban Lőcsén Thurzó Kristóf esetében, ki Szepesmegyének 1603-tól 1614-ig volt főispánja, s mint mondják, neje Erdődy Zsuzsanna befolyása folytán buzgó evangelikusból ép oly buzgó katolikussá lett, ilyenül is halt meg és a lőcsei főtemplomban temettetett el. Az özvegy 1617-ben férjének rangjához illő márvány emléket akart állítani, el is készítteté s a templomhoz szállíttatá azt, de a városi polgárság ellenezte felállítását. Az özvegy hiába hivatkozott arra, hogy a templom férje családjának századok óta temetkezési helye,

hogy a család és különösen boldogult férje is a templom legnagyobb jótéevőihez tartoztak, hogy itt patronatusi jogokat gyakorolt, a lőcseiek nem engedték a vallásuktól elszakadt főispán emlékkövének felállítását. A kegyeletes szándékában akadályozott özvegy e feletti bújában a vármegye közönségéhez fordult az 1617-ik márczius 13-kán tartott közgyűléshez beadott kérelmével, melyben kéri a vármegyét, hogy egész tekintélyével s ha szükséges, karhatalommal is hasson oda, hogy Bestseller Dániel bíró, a város tanácsnokai és a polgárok a sírkő felállítását meg ne gátolják. A vármegye, daczára, hogy főispánjáról volt szó, szinte nem intézkedett ez ügyben, egyszerűen protestatióképen jegyzőkönyvbe vette a panaszt s Thurzó Kristóf uram tovább nyugodott emlékkő nélkül, mígnem az ellenáramlat folytán beállott változás annak felállítását lehetővé tette. A viszontagságos perpatvar tárgyául szolgált márvány tábla maig is látható a lőcsei plébánia templomában.

A katolikusok érdekeinek védői természetesen a szepesi káptalan és az annak élén álló szepesi prépostok, ezen korban: Hosszúthóty László 1606—1648-ig, Tarnóczy Mátyás 1648—1655-ig és Pálfalvai János 1663-ig valának. Ők járultak folyton és szakadatlanul a vármegye elébe a katolikusoknak megmaradt lelkészeknek járó illetmények kiszolgáltatása végett, melyeket a protestáns hívek tőlük, úgy mint a tizedet is, következetesen megtagadtak és a káptalannak a házassági és egyéb egyházi jogi kérdésekben igényelt fegyelmi fennhatóságát sem ismerték el. Rendesen ellenük léptek föl, az evangélikusok igényeinek és jogainak védelmében, az inkább protestánsnak tekinthető törvényhatóság és a *XXIV királyi város*, más korból fennmaradt,

most egészen protestánssá lett *lelkészeinek egyesülete* (Confraternitas XXIV evangelicorum parochorum).

A mint tagadhatatlan, hogy az e korszak elején a Thurzó családból kikerült főispánok: Thurzó Kristóf 1614-ig Szaniszló 1625-ig, Ádám 1635-ig és Mihály — az utolsó nemzetségéből — 1636-ig mint többnyire a reformatio buzgó hívei nagyban hozzájárultak a kormányzatukra bízott vármegyének az új hitre való térítéséhez; úgy tény, hogy az 1638-ban a megye élére állított hitbúzgó katolikus Csáky István viszont mindent elkövetett, hogy a megye lakosait a régi egyházba térítse vissza.

De valamint az egyháziak közül e tekintetben több sikerrel, mert kedvezőbb körülmények között, csak később járhatott el lovasberényi Bársony György, 1663-tól 1675-ig szepesi prépost, úgy Csáky István is inkább társadalmi úton és csak terjedelmes jószágain érhetett el némi látható sikert.

Jószágain ugyan kénye kedve szerint visszareformálhatott, de ezeken kívül kötve valának kezei; mert csekély és szűk volt egy akkori főispánnak hivatalos hatásköre. Bármily hatalmas is volt egy ilyen méltóságot viselő akkori főúr máskülömben, a megyére csak mentül kisebb befolyást gyakorolhatott.

Nem volt nádor, nem országbíró vagy más zászlós úr, sem olyan tekintélyesebb püspök, a ki nem lett volna valamely vármegyének, néha kettőnek is, egyszersmint főispánja. E méltóság viselése mintegy elengedhetetlen járuléka volt az állam- és uralkodó szolgálatában elért egy bizonyos magasabb rangnak. Kereste is azért azt minden előkelő állású főúr, habár ezen állás nem járt semmi javadalmazással és, — mint az erre vonatkozó levéltári anyag szorgos tanulmányozása foly-

tán azon alapos meggyőződésre jutottam, — nem volt sem valami fontosabb kötelességekkel, sem pedig valami jelentékeny jogokkal járó hivatal, hanem a tizenhatodik és tizenhetedik században pusztán és a szó teljes értelmében csakis *méltóság*.

A levéltári adatok bizonyítják ugyanis, hogy a főispánnak nemcsak nem volt fizetése, hanem mint egy elébb fölhozott esetből tudjuk, néha még sajátjából is hozzájárult a megyei egyéb tisztviselők fizetéseéhez. Az állásával járó representatio költséges lehetett, ezt már a minálunk kedvelt és azért szokásos lakmározások és vendéglátásokból is következtethetjük. Tudjuk, hogy a megyei egyéb tisztviselők jobbágysági adómentesek valának, de számos adat arra vall, hogy a főispán nagy uradalmain élő jobbágyok az adómentességben nem részesültek. Később, a XVIII- és XIX-ik században a főispán is húzott állásához mérten csekély ugyan, de mégis kimutatható tiszteletdíjat a fejedelemtől, de ily honorálásnak az általam ecsetelt korban semmi nyomára nem találunk.

A főispánnak hatásköre e korban inkább csak a király hatalmát mintegy képviselő és a megyét ellenőrző hivatásban nyilvánult. A megyéhez intézett számos leíratára találunk, melyekben azt valamely törvény, királyi mandatum vagy statutum szigorú követésére inti és mindig nagyon udvarias hangon hívja fel, vagy pedig az adók és kiírt fölkelések beszedeltetésére buzdítja.

E felvigyázó és mérséklő, vagy pedig buzdító hivatalos feladatán kívül megillette a főispánt a közgyűléseken elnöklés is. De hogy ebeli kötelmeinek nem felelhetett meg pontosan, azt már abból is következtethetjük, hogy rendszerint az ország zászlósa vagy egyéb dignitarius lévén, nagyon gyakran távol volt a

megyétől és a sűrűn tartott közgyűléseken, melyek akkor az alispán elnöklete alatt folytak le, nem is elnökölhetett.

Fontos és jelentékeny szerep jutott volna neki a tisztújító székeken a tagadhatatlanul őt megillető kijelölési jogban. De látjuk, hogy e jogköre sem maradt csorbíthatatlanul. Gyakran »commissariusai« által gyakoroltatta e jogát, de gyakran tartattak tisztújítások a főispán candidationális jogának teljes mellőzésével is.

Így Szepesben 1620-ban, midőn a Thurzó Szaniszló főispánsága alatt deczember 14-ikére hirdetett tisztújító közgyűlésen sem a főispán, sem pedig a betegsége folytán ágyához kötött Görgey Vilmos alispán nem jelentek meg, hanem azt Herantius úr annak közlésével nyitotta meg, hogy a főispán, minthogy a jelenlegi alispán hivatalt újból vállalni nem akar, írásbeli kijelölését küldte meg. A kijelöltek névsora nem maradt meg az aktáknál, hanem, hogy annak közlése elégedetlenséget szült, tudjuk a jegyzőkönyv szövegéből, mely a főispánt visszaéléssel vádolja, hogy a régi szokás ellenére nem alkalmas, nem régi családokból való, sőt idegen megyebelieket jelöl ki. »Certas personas abusive, pro eligendo vicecomite, denominat. *Et inde ortus est clamor*, comitatui inferri injuriam, quod D. supremus comes, contra antiquas consuetudines, plures quae nec intra comitatum non habent Residentias, vel vero oneri ferendo impares, rejectis antiquis Familiis, deligat personas«. És hosszú vitatkozás után — post longas exinde disputationes — a megye egyhangúlag azt határozta, hogy a főispán fel léssen hívandó jogkörének ezentúli betartására és, hogy a *kijelölés teljes mellőzésével* a távollevő Görgey Vilmos választatik meg alispánul. A főispán úgy látszik belenyugodott e határozatba, mert Görgey 1622-ig tovább alispánkodott.

Megint később 1636-ban, midőn üresen volt a főispáni szék, a szeptember 5-kén tartott közgyűlésen szóba kerülven, lehet-e főispán nélkül restaurálni, a megye számos előzményes esetre, u. m. az 1588-ki, az 1594-ikire és másokra hivatkozva egyhangúlag elhatározta: hogy a törvényes tisztújítás megejtéséhez a főispán jelenléte nem szükséges és a szerint járván el, most Máriássy Ferenczet választotta egyhangúlag alispánjául és betöltötte a többi tisztviselői helyeket is.

Ezen esetek egészen alkalmasak a főispán szűk jogkörének beigazolására. Ha mind amellet, ez sokak által ambitionált állás volt, melyre az akkor sűrűbben feltűnni kezdő »aulicus« főurak nagyban áhítottak, az onnan magyarázható, hogy a méltóság csak latifundiumokkal bíróknak adományoztatott, s ha az illető nem bírt ilyenekkel, a méltósággal együtt gyakran egyidejűleg nagy birtokot is kapott, mint azt épen minálunk Csáky István példája is bizonyítja. A dús javakkal bíró főispánoknak aztán vagyoni és *társadalmi* állásukból eredő nagy közvetett befolyásuk lehetett vidékük ügyeinek elintézésére, illetőleg megyéjük kormányzatára.

A társadalmi befolyásnak jelentékeny volta különben könnyen megmagyarázható, ha nem felejtjük el, hogy a válaszfal, mely az akkori főurat a középrendű nemestől elválasztotta, ép úgy sokkal nagyobb volt a mainál, mint azon társadalmi úr is, mely a középrendű nemest akár a városi polgártól, akár meg inkább jobbagy parasztjától különítette el. Az imígy sokkal magasabb társadalmi fokon álló főúr vagyona és méltósága teljes fölényével hathatott a középrendűek tömegére, ha ildomos volt és befolyásának érvényesítéséhez értett. A társadalmi rétegezés ez időtájt sokkal élesebben jutottak kifejezésre, mely körülményt soha sem

szabad felednünk, ha az idők jelenségeit és az egyének egynémely cselekedeteit helyesen akarjuk megítélni.

Ha az újabb kor változásainak még alá nem vetett régi alkotmányunkat gyakran és joggal mondták az angollal rokonnak és hasonlóknak, akkor a főispán imént körvonalozott állása bizonyára feltűnően emlékeztet az Angolországban maig is csorbítatlanul méltóságnak maradt »Lordlieutenant«-ságra. Ez, úgy mint régente a főispán, a király képét viseli grófságában, a grófsági üléseken elnököl s mind azt teszi csupán becsületből és tiszteletért és megelepszik az ezen állásából kifolyó társadalmi súlylyal és tekintélylyel. Angolországban a Lordlieutenant még rendszerint a militia parancsnoka is. Az volt tárgyalt korunk előtt a mi főispánunk is, ő vezette t. i. a megye banderiumát. De a most tárgyalt időszakban, mint azt a banderiumoknak nagyszámmal meglevő névszerinti felsorolása bizonyítja, már a megye maga és külön választotta csapatjainak vezéreit, sőt maga a főispán is a megye csapatjaihoz és nem külön, állította a bírtokai után reá kivetett lovas és gyalog katonákat, melyek imígy a megye zászlója alatt vonultak ki az ellenség elébe.

A főispáni állásnak külső fénye kifejezést nyert a rendkívüli pompával tartott beigtatási ünnepélyekben. Ilyen kiváló nagy fénnel lett a többi között beigtatva 1636-iki április 14-ikén Thurzó Mihály, a nemzetségből való utolsó főispán. Az ezen közgyűlésről szerkesztett jegyzőkönyv különösen kiemeli, hogy oly nagy volt a résztvevő mágnások és nemesek száma, mint a milyen még a néhai Thurzó Szaniszló nádor főispánna való beigtatásán sem volt. Gyalogosok és dzsidás-lovasokból álló fényes sereg és a szomszéd vármegyék több díszes küldöttsége kísérte a városba a főispánt,

kinek oldala mellett, vele együtt vonúlt be nagyszámú huszársága élén Csáky István is. Ezen ünnepélyen való részvéte első fellépése volt nálunk, a Szepesvármegyében már a közel jövőben nagy szerepre hivatott ezen főúrnak.

Föl van véve az említett jegyzőkönyv szövegébe a főispán által a közgyűlés színe előtt letett eskű is. Föltűnik abban, hogy a király iránti manap szokásos hűségí fogadalom az eskümintából egészen hiányzik és csakis igazságos kormányzatra és a megyei ősi szokásoknak megtartására vonatkozó ígéretet foglal magában.

De a megye közönsége nem elégedett meg új főispánjának ezen ünnepélyes esküjével. Régi, törvényes szokáson alapuló jogait biztosítandó, valamennyi kívánalmainak még határozottabb kifejezést is adott s ezeket tizenegy pontba foglalt és a főispán által elfogadott »Postulatum« alakjában igtatta jegyzőkönyvbe

Azok elsejében kiköti a megye, hogy a kijelölés és a tisztviselők választása körül a régi dicséretes szokás továbbra megtartassék. A másodikban, hogy a főispán a megyében lakjék. A többiben, hogy a megyének a kormányshékeknél készséges és buzgó szószólója és közvetítője legyen; az adók igazságos behajtására és a megyei statutumok pontos végrehajtására ügyeljen; a megyei rabokat, régi szokás szerint, a szepesi várban őrizze, de azokat kívánalomra mindenkor kiszolgáltassa; a lengyel területről betörő rablók elfogatásához segédkezet nyújtson; csak a megyei tisztviselők közbenjárásával intézkedjék stb. stb.

Minthogy a főispán és a kormányzata alatt álló vármegye közönsége közötti összekocczanások és sűrűlódások egészben véve ritkák valának s legfőlebb épen

a kijelölési jog miként való gyakorlására vonatkoztak, úgy látszik, hogy e postulatumok egészökbén a főispánok részéről kellő méltánylásra találtak.

A mai kor emberének azonban azok olvasásánál szinte föltűnhetik, hogy nincs bennök szó sem közjogról, sem országunk politikai állásáról, sem pedig hazánk akkor is veszélyeztetett és sok támadásoknak kitett állami függetlenségéről vagy önállásáról. Csak helyi viszonyokra, helyi szokások és a megyei nemességet megillető privilegiomok épségben tartására vonatkoznak e postulatumok. Egy bizonyítékkal többet bírnak bennök fenti állításomnak megerősítésére: hogy ugyanis az akkor élt nemzedék nem is bírt érzékkel a tulajdonképeni politikai kérdések iránt.

Látjuk tehát mindebből, hogy a régi megye nem volt még akkor azon politika tényező, milyenné fejlődött később a kurucz mozgalmak, még később a Josefimum szülte reactio és leginkább Ferencz király alkotmányellenes kísérletei alkalmával.

A régi megye a szó szoros értelmében csak »Helyhatóság« volt, mely majdnem kizárólag »helyi« ügyekkel foglalkozott. Közgyűlési intézkedéseinek, végzéseinek és határozatainak végrehajtói az alispán és a szolgabírák. Ők voltak a közigazgatás tulajdonképeni intézői. Most is, mint azelőtt, legfőlebb néhány melléjük kirendelt táblabíró segélyével nagyobbbrészt ők vetették ki és hajtották be az adókat, ők osztották szét a közgyűlésileg megállapított porta számra eső praestatiók hányadát az egyes adófizetőkre, ők voltak egy szóval a közigazgatás mindenek közegei; de az alispánnak teendője megszorodott ez időtájt még a pallos jogot gyakorló patrimonialis bíróságokon (úri székek) elnöklésből reá háramlott kiküldetésekkel is. Már t. i.

1624-től fogva állandó szokássá lett, hogy az úri ítélő székek mindig hatósági személy, többnyire az alispán közbenjárása mellett tartattak meg.

Ez időszakban történt különben lassanként a bíraskodást a tulajdonképeni közigazgatástól elkülönítő azon gyakorlat, hogy a »sedriak«, melyeken csak törvényt mondtak, mindinkább különváltak a közigazgatási intézkedésekkel foglalkozó »közgyűlésektől« (congregationes). A sedrián mindig csak az alispán elnökösködött, a főispán soha sem.

A megyei közgyűléseknek országos jellegű ügyekre vonatkozó legfontosabb és legérdekesebb köre most is az országgyűlésileg kivetett adók szinte helyi behajtására, a felkelések mozgósítására és kiállítására vonatkozott. Igaz, hogy a katona és adó megajánlás jogát közvetve, követeinek adott utasítások által most is maga a megye gyakorolta, de, legalább Szepesmegyére vonatkozólag, azt tapasztaljuk, hogy az ily országos és elvi fontosságú ügyek tárgyalására kevesebb időt és gondot fordítottak, mint egy helyi ügyre, főképp ha az valamely tekintélyes családot érdekelt közelebbről.

Politikai eszmék által uralt újabb kor a megyékben a vasvári békekötés után felébredt mozgalmaktól datálódik. Habár a vallási nézetekre és a megyei életben előfordult változásokra vonatkozólag mondtak is jelentékeny különbséget tüntetnek fel szemben a XVI-ik századdal: a XVII. század első felét különösen a társadalmi és közgazdasági téren beállott változások jellemzik megyénk életében némileg önállósággal bíró korszakúl.

Az egész időszaknak ugyanis, melynek korrajzát adni iparkodom, fő jellemvonásaként feltűnik a mindinkább lábra kapó aristokratikus elkülönítés, az előkelő

származásra való tekintet és az egész lakosságnak szoros határok közé zárt kasztokra és áthidalhatlan társadalmi osztályokra szakadása. A megyei jegyzőkönyvekben egyes, a közügyek terén valami módon kitűnt, vagy ezek körül érdemeket szerzett személyek megemlékezésénél mindig első helyen és főképp kiemeltetik, hogy az illető kútúnó és régi család származottja, »ex praeclara et antiquissima familia«. Nagyobb dicséretet nem vélnek valakiről mondhatni, mintha ilyen tulajdonosságát lehet kiemelni. Statutumok szövegében és választások vagy kijelölések körül folytatott viták és tárgyalások során mindig fősúlyt helyeznek arra, hogy a megválasztandó régi családból való legyen és a jelölt ajánlásánál főérvül megint és ismét első sorban annak előkelő származását hozzák fel. Hogy az ilyen exclusiv világnézet az élet minden nyilvánulásaira hat, — ki csodálkozhatnék azon? Az valóban annyira át is ment az e korbeliak vérébe, hogy én — ki sok származási tábla összeállításával foglalkoztam, — az egész tizenhetedik századból nem tudok Szepesben esetet, melyben nemes, nem nemes személylyel lépett volna házasságra. De a városi polgárok is hasonló exclusivitással őrizkedtek a más elemekkel való vegyüléstől. Példárá az ösmert sok czéhszabály, mely a czéhbe való fölvételt szinte bizonyos származásnak kimutatásától tette függővé. A társadalmi türelmetlenségnek még jellemzőbb példája maradt fel 1641-ből a XIII városok levéltárában. Neupauer János, egy sok tiszteletbeli hivatalt viselt menhárdi polgár, a provinczialis »százférfiak« testületéből csupán azért záratott ki örökre, »weil er eine Pauermagd zum Eheweib genommen«, mert pórleányt vett nőül. Egy másik esetben pedig egy különben tiszteletreméltó polgárra süttetett a becstelenség bé-

lyege, mert túrte és elnézte, hogy leánya pórhoz, még pedig katolikus pórhoz ment nőül.

Az ilyen kasztszerű szűkkeblűség már túlhajt azon, mit különben a féltékenyen őrzött családi becsület túltengésének, bármennyire hajlandók volnának ezt méltányolni, — elnézhetnénk.

De mindamellett, hogy minden határozat, minden végzés újból meg újból azt hangoztatja, hogy a megyei hivatalok, az alispánság persze legkivált, csak az előkelő és régi nemes származású egyéneket illetik meg, folyton jelöltek, illetőleg hivatalt vállalni akarók hiányával kell küzdenie a XVII-ik század első felében Szepesben élt nemesi választó közönségnek. Úgy mint előbb, most is reátalálunk a vonakodókat *articularis* büntetésekkel sújtó határozatokra.

Szinte mosolyognunk kell, ha kétszáz év előtt élt tisztas öseinket elképzeljük, a mint, a jegyzőkönyv szavai szerint, könnyezve — *»et cum lacrymis, non sine lacrymis* — szabadkoznak az alispánság és más tisztiségek elvállalásától. Az egyik, mint Horváth Boldizsár 1622-ben mentségül hozza fel, hogy nagyon is fiatal a tisztségre; a másik meg hajlott korára hivatkozik, mint Görgey Miklós 1650-ben, kit, midőn szolgabíróvá választatását a főispán, a püspök, a káptalan és az egész megye kérése daczára elfogadni teljességgel nem akarta, még széksértés miatt is 25 frtnyi bírsággal sújtottak; mert a rábeszélésektől menekülni akarván, dühösen távozott és maga után tiszleletlenül becsapta az ajtókat. (*»Irreverenter et contemptuose egrediendo, e medio concessus, foribusque post se impetuose clausis etc.*). Csak nem engedett jó Miklós uram, a bírságot lefizette ugyan azonnal — de hivatalt nem vállalt.

Midőn Rédey István alispán 1644-ben Rákóczy

Györgyhez Sárospatakra küldetett követül, helyettesítésével Máriássy Lászlót bízták meg. Rédey meghalt Patakon és a helyettes alispán, nagy fájdalomra, 1646-ig nem menekülhetett csak rövid időre elfogadott hivatalától.

Az 1646 márczius 6-kán tartott közgyűlésen, mely tisztújító szék is lett volna, a főispán nem jelenhetett meg és Mérey István titkára által átnyújtott levélben felkérte a karokat és rendeket, hogy hagyják meg a régi tisztviselőket. A karok és rendek erre nem állottak rá, hanem tisztújításhoz akartak látni, mire a titkár a főispán nevében fölolvasta a candidatiót, kandidálván az alispánságra »quatuor personas, quas judicaret, et censeret pares sibi esse, tum quoad genus, stirpisque antiquitatem, tum quoad facultates«, kik válnak: Máriássy László, Horváth Boldizsár, Görgey Ferencz és Nemessányi Mátyás.

Az első két jelölt erősen szabadkozott, a másik kettő meg az elsőket ajánlotta, a candidatio megmaradt és megint megválasztatott Máriássy László.

E választás még azért is különösen nevezetes, mert kivételesen az egész szavazás névszerint jegyzőkönyvbe lett foglalva, úgy hogy nemcsak azt hogy tudjuk, ki vett részt akkor a közgyűlésen, de még azt is, ki kire szavazott. Mert ezen szavazásból megtudjuk, kik vettek akkor leginkább részt a megyei közügyekben; érdemesnek tartom a teljes szavazási jegyzőkönyvet is, mely így szól, közzétenni: *Ladislao Mariassy vota dederunt sequentes,*

Spec. et Magn. Dominus Stephanus Tököly.

Reverendissimus Dnus Episcopus.*)

Sigismundus Máriássy.

Johannes Mattyasovszky.

---

*) Hosszúthóthy prépost és nagyváradai püspök.

Isacus Závör.
Christ. Mattyasovszky.
Franciscus Sváby.
Georgius Nemessányi
Kukol.
Civitas Lőcse.
Civitas Késmark.
Jekelfalussy.
Tarnóczy.
Guldenfinger.
Sztarinszky.
Nagy-Szombaty.
Nic. Görgey.
Joh. Báán.
Gabr. Záborszky.
Ezechiél Görgey.
Valent Berzeviczy.
Joh. Grodkovszky.
Mich. Sváby.

és egy olvashatatlan név.

Balthasaro Horváth suffragia sua tollerunt:

Franciscus Máriássy.
Steph. Palocsay.
Johannes Máriássy.
Venerabile Capitulum.
Jób Görgey.
Ladislaus Görgey.
Georgius Görgey.
Lad. Korotnoky.
Mathias Dubovay.
Georgius Horánszky.
Casparus Draveccky.
Samuel Kunszky.

Paulus Berzeviczy.

Illustrissimus Princeps.*)

Illust. Comes Ladislaus Rákóczy.

Orphani condam Georgii Máriássy.

Orphani condam ? Máriássy.

Michael Kiss.

Francisco Görgey vota subscriberunt:

Nicolaus Záborszky,

Georgius Mattyasovszky.

In Mathiam Nemessányi votavit:

Christophorus Teőke.

Post calculationem votorum iterum accesiti sunt Domini candidati**) significantemque Dno. Ladislao Máriássy, siquidem pluralitate vorum, ceteros antecelleret, itaque Comitatum eidem officium vice comitis deferre.

Így hát megint Máriássy lett alispán, ki újból tett kísérletet a tisztség alól szabadúlni, de hiába, fel kellett esküdnie. Mire a jegyző megjegyzi: »Cui Deus adsit sua Divina Gratia«. Kit az isten kísérjen kegyelmeivel!

Érdekes jelenség itten, hogy a megye területén levő két szab. kir. város, Lőcse és Késmárk, mint nemes személyek érvényesítik szavazatukat a tisztújító széken. Máriássy László a két város szavazataival együtt kapott 24, Horváth Boldizsár azok nélkül 19 szavazatot. A résztvettek csekély száma mellett a városok szavazatai a megyei tisztségek betöltésénél könnyen döntő befolyást gyakorolhattak, holott a sz. kir. városoknak ügyeire az általuk is választott megyei tisztviselőknek éppen semmi befolyásuk nem volt.

*) Rákóczy György bírta akkor felerészben a lechniczi uradalmat (vörös-kolostor) és e révén vett volt részt a megyei ügyekben valami meghatalmazottja által.

**) A jelölteknek ugyanis a szavazás alatt távoznok kellett.

Nem csoda, hogy az akkoriak vonakodtak hivatalos állásuk elfoglalásától. Nehéz idők jártak a világra, nehezek hazánkra és nyomorúságosak szegény vidéküinkre is. Ha megyénk nem is volt a harcok küzdelmeinek színhelye, mégis nagyban megérezte a nehéz idők nyomasztó súlyát. A Bethlen és Rákóczy György féle mozgalmak itt is érezhetők voltak. Döghalál, éhség és mindenféle csapások alatt szenvedett a nép. Az adók mind terheesebbekké lettek, az insurrectiók kiállítása és kiküldése évről-évre foglalkoztatta a megyét, tanácskozásainak főtárgyát képezve.

A szóban levő időszak majdnem valamennyi évében föl kellett ülnie a szepesi nemességnek is. 1617-re 89 lovas és 73 gyalog állíttatott ki. Az elsőeknek kapitányává Sváby Bálint 25 frt havi fizetéssel, az utóbbiak parancsnokává Székely Boldizsár 15 frt havi fizetéssel választatott (Prot. 1616 Dec. 22.) A lovasok közül elesett Sváby kapitánnyal együtt 28 ember, mi gyászt hozott az egész megyére, mert a megyebeli családok közül sokan voltak e veszteségnél érdekelve és sújtva.

Itt volna talán helye, hogy a nép akkori állapotáról és helyzetéről, — minden józan történetírás legtulajdonképenibb tárgyáról — szólnánk bővebben. De sajnos, erre vonatkozó adataink mentül gyérebben maradtak fel, — hisz a szegény nép ügye, baja csak ritkán képezte uraik tanácskozásának tárgyát, legfőlebb akkor, ha az ő érdekük is forgott szóban. E tekintetben csak levont következtetések kockáztatására vagyunk utalva, de annyit — sajnos — mégis csak megállapíthatunk, hogy az adózó nép jóléte az 1611—1663-iki időszakban, az előbbiekhöz hasonlítva, tetemesen alábbszállott és hanyatlott.

Minthogy a lakosság száma — úgy látszik — folyton fogyott, mert mind sűrűbbek lesznek az adótól való megkimélés iránti, pusztító tűzvészekre és más csapásokra hivatkozó kérelmek és mert végül a *porták száma*, (az adózás akkori kulcsa) ingadozik és alább száll; bátran azt következtethetjük, hogy a pór nép állapota akkortájt nem lehetett valami irígylendő. Erre vall még az erkölcsiségnek a gyakoribb bűnesetekben nyilatkozó alább szállása is, az mindenkor megfordított arányban állván a nép jólétével. Rég elösmert és kétségbe alig vonható axioma.

Ezen ösmertetett időszak minden viszonyainak a különféle írott hagyományokban reánk maradt emlékei feljogosítanak azon következtetésre: hogy népünk jóléte, elégedett és erkölcsös volta a XVI-ik századéval összehasonlítva érezhetőleg hanyatlott. Kiveszett és eltűnt a földesúr és jobbágya közötti, akkor észlelt, patriarchalis érintkezésen alapuló jó viszony, sőt 1631-ben meg épen parasztlázadások nyomára is találunk, melyeknek az általános nyomoron felül, egyik oka talán a népre ismételve reá erőszakolt vallási áttérések is lehettek. Nem vehető ugyan ki tisztán, hogy megyénkre is kiterjedett-e a lázadás, de tény, hogy a pórok elnyomására insurrectio rendeltetett el, melynek kapitányául Máriássy Ferencz választatott.

Korunk és épen vidékünk egyik pusztító, sok szerencsétlenséget és bűnt szülő kórjának nyomára is ez időtájt akadunk első ízben. Értem a *pálinka ivást*, melylyel 1629-ben találkozunk először, a midőn a megye ez italt — crematura, — azt lengyel elnevezésével (Goralyka) jelezvén, szigorúan eltiltja. Nevéből következtethetjük, hogy Galicziából hozatott át akkor hoz-

zánk. Ez időtől fogva a pálinka élvezete és elárúsítása elleni tilalmak mind sűrűbben fordulnak elő.

A lakosság gazdasági viszonyaira világot derítő adózási rendszerünknek ösmertetését illetőleg nehézségekre találunk, minthogy azt tekintve alkalmasint mivel minden bősége mellett, a reánk maradt anyag mégis csak hiányos és fogyatékos, — nincs talán bonyolodottabb és még mindég nagyon homályosnak maradt tárgy, mint a *porta* kérdése. Mint ismételve kiemelém, a »porta« volt az *egység*, melyre az adók és közmunkák mindenféle nemét kivetették. De mi volt a »porta« alapja? miért volt egyszer több, más-kor nagyon is kevesebb porta egy-egy megyében?

Erre vonatkozó beható kutatásaim folytán azon nézetre jutottam, hogy a porták ismétlődő összeírása minden vidéken a *helyi* viszonyok szerint, különböző elvek mellett, különböző adatok számba vételével történt. Tekintetbe vették a házat a hozzá való földdel és mindenféle egyéb javadalommal, nemkülönben a telken élő emberek számát, a gazda családját ennek vagyonos vagy szegény voltát, haszonmarháját és gazdasági eszközeit és az eljáró küldöttségek mind ezt kellőleg mérlegelve, lelkiösméretök és a helyi viszonyok ösmerténél fogva megállapították, *hány portára* tehető valamely falu, — más szóval: hány »portája« után fog legkisebb adót fizetni.

Ily felfogás mellett épen a lakosság vagyonosságának az idők jó vagy rossz viszonyai folytán mutatózó ingadozása magyarázzák meg a porták számában észlelt oly nagy ingadozást.

E változásokra nézve, hogy sok példával ne éljek, csakis két esetet akarok még felhozni azokon felül, miket 1603 és 1609-re vonatkozólag már fentebb em-

lítottam. 1637-ben $134\frac{1}{4}$ porta volt összeírva és megállapítva, 1658-ban pedig már összesen csak $81\frac{3}{4}$. Mennyi vagyon- és ember pusztításra vall e sokat mondó két szám!

Pontosan meghatározni, mennyit fizetett a szepesi paraszt különféle közvetlen adók címén, nagy nehézséggel jár, sőt lehetetlennek bizonyul. Fogalmunk sincs, mennyit adózott tized, közmunka és egyéb úri szolgálmányok címén, csak azt tudjuk, mennyit tett a »bellica«-ba befizetett adója, mert ennek az egész 1611—1663-ki korszakot átölelő, nehezen érthető ugyan, de végeredményében tiszta számadásai reánk maradtak. Ezekből példaként fölhozom, hogy az 1626 augusztustól 1627 júliusig terjedő számadási évben az akkori 139 porta egy-egyjére különféle aditiókból összesen 10 frt 70 den. lett kivette = 1487 frt 30 den. s hogy ebből tényleg be is folyt 1484 frt 11 den.

1637—1638-ban 134 portára, szintén különféle címeken, egyenkint 27 forintjával, összesen 3618 frtot vetettek ki, mely összegből befolytnak látszik 3331 frt 80 den. 1654—1655-ben pedig 109 összeírt portára, 15 frtjával, 1625 frt kivetésből tényleg befolyt 1561 frt 61 denár. Ez egészben nem is volna sok, ha Acsády szerint az akkori forint vásárlási képességét 6 frtra is tesszük.

De ezen egy, u. n. hadi adón felül, fizetett ám a szepesi contribuens plebs, még sokféle megyei és más célokra kivetett adókat, részint pénzben, részint a legkülönfélébb terményekben, úgy hogy semmikép sincs jogunk megterheltetését valami könnyűnek tekintenünk.

Igy 1619-ben a megyén átvonuló hadak számára, Bethlen Gábor parancsa szerint, minden egyes porta után bekelletett szolgáltatni: 8 darab kappant, 4 ludat

4 juhot, 10 darab sajtocskát (caseola) 25 kenyeret és 10 mérő zabot; azonkívül két-két porta után még egy hordó sört és egy szekér (plaustrum) szénát.

A polgárháború azt is magával hozta, hogy sokszor két oldalra kellett adózni. 1619-ben Bethlen elrendelte, hogy a megye 100 lovast rögtön állítson ki táborába, de az felkelő seregét már előbb elküldte volt Pozsonyba a királyi táborba. A Bethlenhez küldött követeknek adott utasításban élénk sajnálatának ad kifejezést a fölött, hogy azt tette, de az új felkelés elrendelése alól is ki szeretett volna bújni s azért kérte Draveczky Sámuel és Teőke Illés által a fejedelem elnézését. Mindamellett több körülmény arra enged következtetni, hogy több szepesi volt a fejedelem, mint a mennyi a királyiak táborában.

Még az adómentességre sokat tartó nemesség sem került ki egészen a megadóztatás egy nemét, mely leginkább az insurrectio felszereléséhez szükséges pénz előteremtéséből állott. A személyes felkelésre nem képes nemesnek, kit kora, testi fogyatkozásai, vagy nyomorú szegényebb sorsa marasztalt itthon, adóban kellett lerónia védkötelezettségét. De a személyesen felkelőt is rendszerint még adóval is megrótták, hogy az így összegyűlt pénzen a szegényebbeket fel lehessen szerelni.

Mintha nem lett volna elég adó, a megye hatalmasai, hogy valakinek kedveskedjenek vagy valakin segítsenek, néha az adóztatásra új címeket is kigondoltak. 1627-ben elhatározták a karok és rendek, hogy Thurzó Ádám új főispánnak beigtatása alkalmával egy 50 frt értékű bilikomot nyujtanak át ajándékkul, erre és hogy valami Palugyay és Zmeskal nevű (valószínűleg lipthói, nem tudni miben károsult) urakat segélyezzenek, portánként 1 frt 50 denárnyi adót írtak ki.

Azon felül főurak lakadalmai és temetései most is bőséges alkalmat nyújtottak költségekre és ennek folytán megadóztatásra is. Az illem megkívánta, hogy a vármegye ilyen alkalommal képviselve legyen és ajándékot adjon, a követ vagy követek pedig úti költségre tartottak igényt. Horánszky Péter 1622-ben Erdélybe Bethlen első nejének temetésére küldetett és 40 frt előleget kapott. Még előbb, 1617-ben a Thurzó nádor temetésére Bicsére menesztett küldöttség 25 frt költséggel érte be. Minthogy azonban ily alkalmak folyton ismétlődtek, nem kicsi lehetett a teher, mely ezen úri passzióból is a népre háramlott.

Végtelenig lehetne az ily példákat folytatni. A sok közül még csak Bethlen Gábornak 1626-ki február 22-kén Brandenburgi Katalinnal tartott lakadalmát említem. Erre díszes küldöttség menesztetett Kassára, kapott 60 frtot költségére és a megye nevében az arának egy jól aranyozott (bene inauratum) ezüst blikomot vitt ajándékkul, melynek 140 frtnyi ára adó által volt fedezendő. De ez még nem volt elég. A lakodalom ünnepélyéhez még terményekben és élelmi szerekben kivetettek a portákra: 4 portára egy borjút, 3 portára egy bárányt, 20 portára egy őzet egy nyulat, 1 portára egy kappant, egy ludat, egy darab jó mézet, nyolcz tojást stb. stb. Könnyű volt akkor lakadalmat csapni — költségeit végre is csak az adózó nép keserülte meg!

Kettős volt Szepesmegyének és Lőcse városának az e lakodalomból keletkező költsége, mert az ara Lőcsén át utazva itt találkozott vőlegényével az erdélyi fejedelemmel és a fogadtatási ünnepélyekkel járó költségek nem lehettek csekélyek.

A kis számú ugyan, de végre is a megyében

egyedül hangadó középrend — a birtokos és armalis nemesek — is megérezhették az idő súlyát. A megyei levéltárban fennmaradt, de máshol is kezem ügyébe került osztálylevelek végrendeletek, szerződések és elzálogosító transactiók bőven illusztrálják eladósodott voltukat és nem épen előnyös anyagi viszonyaikat.

De ez nem is lehetett máskép. Az általános rossz és súlyos idők egyik következményeül nyilatkozott épen Szepesben a közbiztonság majdnem teljes hiánya is. Az erdőkben portyázó, főkép a szomszédos Lengyelországból be-betörő, egészen szervezett rablóbandák marhaelhajtás, fosztogatás és gyújtogatások által annyira veszélyeztették a vagyonbiztosságot, hogy a vármegye szükségét látta, megfélekezésükre rendelt, állandó fegyveres erőt szervezni, mely 1622-ben 40 legényből állott, később 30 legényre apasztatott. Ezen intézkedésben aligha nem az 1848-ig fennállott, a rendőrség teendőit végző állandó hajdúsereg csíráit ösmerjük fel.

A tolvajlások, rablások és gyilkosságok felszaporodása indította akkortájt a vármegyét, a városokat és a pallosjogot gyakorló földes urakat a fenytő hatalom rendkívül szigorú alkalmazására. Leginkább tűnt ki, manap alig hihető szigorával a XIII városok ítélőszéke. Alig ült ez egyszer is össze anélkül, hogy egy vagy több halálos ítéletet nem hozott volna. Folytonosan volt teendője részletes díjszabás mellett állandóan alkalmazott hóhérjának. Halálos és gyakran előleges kínzásokkal szigorított ítéleteket hoztak nem csak gyilkosok, gyújtogatók és rablókra, de tolvajokra, paráznalkodókra és házasságtörőkre, mint szintén egyes esetekben káromlókra és bűvöléssel vádlottakra is.

A közbiztonság folytonos hiánya bírta a vármegyét azon, 1624-iki április 11-én tartott közgyűléséből kelt,

a földes uraságok pallosjogát megszorító határozatára, melylyel elrendelte, hogy a földes urak a vádlottakat a megyei törvényszék elé állítsák és azután csak az itt hozott ítéleteket hajtassák végre. Mely intézkedéssel lehet, hogy a gyakran tapasztalt visszaéléseknek is gátat akartak vetni. Legalább van rá eset, hogy, mint 1622-ben, emberölés miatt a Máriássy család ítélőszéke által Markusfalván akasztófára ítelt Fromelly Andrásért a vármegye ugyanazon év június 30-kán tartott közgyűléséből közbelépett, és az elítélt életének megkegyelmezése iránt közbe járt, minek néhány iratváltás után meg is volt a kívánt sikere.

Hogy az általam ösmertetni szándékolt időben a tulajdonképeni vármegye területén, kivéve a bányavárosokban űzött bányaipart, valami iparról még szó is alig lehetett; azt tudja mindenki, ki a városok falai közé és ott is a czéh szabályok békóiba szorított kézműipar történetét csak hallomásból is ösmeri. A városoknak nagyrészt mezei gazdasággal is foglalkozó lakóit kivéve, egész lakosságunk földmivelés és állattenyésztés után élt és ezen két kereseti ágat is a legkezdetlegesebb módon folytatta. A kereskedelemről ugyanez áll. A milyen virágzó volt még akkor Lőcsének és egyes más városainknak kereskedése és amennyire hozzájárult az a polgárok vagyoni jólétének fejlesztéséhez, — ép oly egészen hiányzott az falvainkon. Parasztunk annyit termelt, mennyit fogyaszthatott és megelégedett, ha annyi feleslege volt, hogy azt a szomszéd város vásárára bevive azért ott annyi pénzt kapott, mennyire az adó lerovására szüksége volt. Egyéb szükségletéről, ruháiról maga és neje gondoskodott. Ily szűk keretben mozgó termelési viszony mellett egy egy rossz termés, vagy valami nagyobb kiterjedésű

elemi csapás után, a közlekedésnek hiányos volta mellett, most is csakhamar beállhatott a nyomor és nélkülözés. Szepesmegye a XVII. században is ismételtén szenvedett kisebb nagyobb területre kiterjedő éhínséget.

A földművelő és kézműiparos termelését bénította a ferde fölfogáson alapuló, akkor általános közgazdasági intézkedés, mely szerint a nyomor okául a drágaságot tekintvén, a hatóságok azt önkényes árszabás (limitatio) által akarták megszüntetni. Megszabták — limitáltak — az élelmi szerek valamennyiének, mint minden közszükségletű árucikknek is, vásári árát, melyen felül valamit eladni büntetés alatt tilos vala. Sőt a mesterember által előállított ipartárgyaknak, és a napszámbérnek árát is ily maximum meghatározása által szabályozták volna, ha — ilyesmit t. i. a gyakorlatban alkalmazni lehetséges lenne. Telvék a jegyzőkönyvek ilyen limitatiókra vonatkozó tárgyalásokkal. A szigor és csökkönyös következetesség oly messze ment, hogy a megyei hatóság egyszer eltiltotta az iglói vásárok látogatását, mert az iglóiak vonakodtak magukat a megyei árszabás szabályainak alátvetni. Ezen vexatorius rendszabályoknak kétségtelen eredménye a szabad mozgathatást kereső forgalom elnyomatása, a csempészet élesztése és a kevés vállalkozási szellemnek végképeni elfojtása volt, de a termés szűk voltából és a közlekedés nehézségeiből eredt drágaságot persze semmiféle limitatio nem limitálhatta.

• Szepesben, hol Breuer Lőrincz 1630-ban tökéletesítette a XVI. század végéveiben Klösz által felállított nagyhírű könyvnyomdát, tudtommal az egyedüli, ez időben keletkezett gyárszerű iparvállalat a Spielenbergs Sámuel által Tepliczen 1617-ben felállított papírmalom,

melyre 40 frt évi fizetés mellett kiváltságos királyi szabadalmat nyert.

Ugyanaz a Spielenberg, híres orvostudor, azért is emlékezetes, mert ő volt a Thurzó Kristóf ajánlata választott első megyei orvos (Physikus), még pedig 160 frt évi fizetéssel, mi akkor dús díjazásnak mondható. Fizetésének e nagyságából tudományos hírnevének nagyságára is lehet következtetni. A már 1617-ben nemességet nyert világhírű orvost 1619-ben Mátyás király halálos ágyához is meghívták.

A megyei orvos nagynak mondható fizetése mellett a többi szepesi tisztviselők fizetése ezen időszakban is a régi csekély maradt, ismételt jeléül annak, hogy a tisztség folyton nobile officiumnak tekintetett. Csak egy kivételt ösmerünk e szabály alól és az a jegyző állása, melyet 1611-től 1636-ig Czebányi Ábrahám viselt, kinek oldala mellé már 1631-ben egy segéd, aljegyző, rendeltetett és ki ismételve fizetés felemeléseket és külön díjazásokat kapott volt. Ezen bártfai eredetű, nagy tudós és kiváló férfiú a vármegye által érdemeinek azon elismerésében is részesült, hogy midőn 1636-ban aggkora miatt elhagyta szolgálatát, 12 frt évi nyugdíjat kapott élete fogytáig. Első, de ezentúl is alig követett példája egy megyei tisztviselő nyugdíjazásának, mely az akkori viszonyok mellett is csekély összegével azon nézetnek ad ismételve mintegy kifejezést, hogy a jegyzői állás nem annyira tisztségnek mint inkább hivatásszerű hivatalnak tekintetett.

Az előzőleg tárgyalt két időszak társadalmi ösmertetéséül iparkodtam azon családokat is felemlíteni melyek ez időszakok mindegyikében mint újak jelentek meg vármegyénkben, hogy többé kevésbé kitűnő sze-

replésük után megint elvesszenek, vagy itt maig virágzó családokat alapítsanak.

A neveknek sok jegyzőkönyv és más okiratok lapjaiból összehordott jegyzéke helyett, ide igtatom a Máriássy Zsigmond alispánsága és elnöklete alatt 1664-iki aug. 8-án Hunfalván tartott vármegyei közgyűlésből *személyes nemesi fölkelésre* kirendelt nemesek teljes lajstromát, mely nemcsak azt tudatja velünk, hogy melyik és milyen családok képviselői éltek akkor Szepesben, de melyből az egyes családok és azok tagjainak vagyoni állására, sőt személyes viszonyaikra is vonatunk biztos következtetést. A nevek ezen elősorolása érdekes összehasonlítást nyújt a fent közölt 1608-ki insurrectioban résztvettek neveivel, mely összehasonlításból nem egy tanulságos, főkép a családok emelkedésére, vagy hanyatlására világot derítő körülményt fogunk levonhatni.

Limitatio Personalis Insurrectionis.

I. Az első járásból. *)

Személyesen felkelni tartoznak:

Görgey Miklós kapitány	személyesen
Rédei István	»
Berzeviczy Pál	»
Ab. Hortis Renatus	»
Kolacskovszky András	»
busóczi Görgey István	»
Mattyasovszky István	»
Sváby Sámuel	»
Grotkovszky Márton	»
Slavikovszky Lőrincz	»
Grotkovszky Sámuel	»

*) A megyének három járásra mikénti felosztása a házaknak a 43—45. oldalon közlött összeírásából kivehető.

ifj. Moész Zsigmond	személyesen
Mauks Donát	»
Raiman Fülöp	»
Polyák Dániel	»
Bán László	»
Kys Boldizsár	»

Fiaikat, vagy lovast kiállítani tartoznak:

Horváth-Stansith Boldizsár	fiát
Sváby Mihály	»
Rosnyay János	»
Máriássy János özvegye	6 lovast
Kunszky Sámuel	2 »
id. Andreanszky Péter	1 »
Dévary Pál	} késmárkiak együtt . . . . . 1 »
Bergh Illés	
Gandel Mátyás	
Gally Tóbiás	
id. Moesz Zsigmond	1 »
Moesz Gyula	1 »
Melczér János	1 »
Gutzmittel Zakariás	1 »
Lapsanszky Márton	2 »
Sváby György	2 »
Horváth András özvegye	fiát
Király Sámuel	1 lovast
Késmárk városa a dobost.	

Pénzt fizetnek:

Almássy Ferencz	60 denárt
Heder Kristóf	havonta 9 frtot
Jaszovszky András	6 »
Horanszky Péter	6 »
Gilány János	1 »

Czoróczy Mihály	havonta	50 denárt
Katona Pál	»	—
Szerdahelyi András	»	3 frtot
Mattyasovszky Kristóf	} együtt havonta	2 »
Mattyasovszky Ádám		
Thluk László fiaival	. . . . .	3 »
Görgey György	} együtt havonta . . .	6 frtot
Görgey Vilmos		
Görgey István		
Görgey Illés	. . . . .	4 »
és ha betegségéből felépül személyesen tartozik táborba szállani.		
Székely János	havonta	2 frtot

II. A második járásból.

Személyesen felkelni tartoznak:

Király András	. . . . .	személyesen
Fischer Gábor	. . . . .	»
Fink Tóbiás	. . . . .	»
Fink Dániel	. . . . .	»
Zontag János	. . . . .	»
Fandschmidt Dániel	. . . . .	»
Görgey János	. . . . .	»
Teőke Bálint	. . . . .	»
Teőke László	. . . . .	»

Fiaikat vagy lovast kiállítani tartoznak:

Idősbbr gróf Csáky István özvegye	. . . . .	6 lovast
Szent-Miklóssy György	. . . . .	1 »
azon kikötéssel azonban, hogy csak azon esetben lehet fölkelésre kötelezhető, ha a mágánás urak többi szolgálói is hadra szállanak.		
Lőcse városa a trombitást.		

Goznovicz Máttyás ez alkalommal föl van mentve a felkelés alól, a többi lőcsei senatorok azonban, úgy mint a késmárkiak is egyenként . . . 1 lovast

Fürnstein Tóbiás	}	együtt	1 »
Schajermann Márton			
Kaczér Menyhért			
Hain Gáspár			
Özveggy Gyorgyosiné			fiát
Draveczy Gáspár			»
Kramer Pál			1 lovast
Görgey Ezechiél			fiát
Ámon Jeromos özveggye			1 lovast
Görgey László			1 »
Görgey Gábor			1 »
Görgey Sándor özveggye			1 »
Újfalussy Benedek, fölmentve			
Máriássy György			2 »
Máriássy Ferencz			1 »
Máriássy István özveggye			2 »
Máriássy László «			1 »

Kik pénzt fizetnek:

Horánszky János, havonta	4 frtot
Starinszky Lukács »	1 »
Megyery István »	1 »
Pothornay János özveggye havonta	1 »
Szegedy Lőrincz havonta	1 »
Draveczy György özveggye havonta	2 »
Horváth János özveggye	25 denárt
Alauda József »	25 »
Gutzmittel Kristóf, havonta	1 frtot
Mauks Mihály »	2 »
Kromer Konrád »	50 denárt

Özveggy Bobestné havonta	8 frtot
Darasoczy Jónás »	25 denárt
Kukkoly »	25 »
Horváth Mladasovith István özveggye	1 frtot.

III. A harmadik járásból.

Személyesen felkelni tartozók:

Nemessányi István, miután Magyarország más részeiben levő javai visszaszerzése iránt perel és az ide való nemessányi javak birtoka is még kérdéses, míg el nem dőlnek e peres ügyek, függőben marad.	
Pálffalvay János, betegsége miatt otthon hagyatik, (relinquitur domi) de ha felépül, követi a tábort.	
Főtisztelendő szepesi prépost t. i. Bársony György urunk	személyesen
Petróczy György	»
(olvashatlan) Jakab	»
Vaksman János	»
Horváth László	»
Nagy István	»

Fiaikat, vagy lovast kiállítani tartoznak:

Pottornyai Boldizsár	1 lovast
A szepesi káptalan	8 »
A jezsuita atyák	8 »
Özveggy Csorbayné	fiát
Petróczy Ferencz	1 lovast
Özveggy Simon Dávidné	fiait
Az olasz predikáló (concionator)	1 lovast
Domitius György	1 »
Gundelfinger Jeromos	1 »
Cserva György	1 »
Holló Zsigmond	1 »

Kiknek fizetniök kell.

Nemessányi György havonta	2 frtot
Özvegy Sigrayné »	25 denárt
Szolcsény János »	1 frtot
Czibóczy János »	1 »
Megander János »	4 »
Vaiszer Mihály »	4 »
Ugróczy Mihály »	1 »
Becskey Mihály »	2 »
Vaksman Tamás »	4 »
Horváth Márton »	1 »
Gothard Ábrahám »	2 »
Petróczy János özvegye »	3 »
Bergh Tóbiás »	25 denárt
Tarnóczy István »	25 »
Domitius Gáspár »	50 »
Jony Fülöp »	50 »
Gundelfinger János özvegye, havonta	2 frtot
Jekelfalussy György havonta	2 »
Korotnoky Ferencz »	2 »
Kolacskovszky Samu »	1 »
Vass György »	3 »

A tíz lándzsások székének nemessége a fölkeléshez tartozik állítani 10 lovast.

Hogy az ilyen, 103 lovas számban, kirendelt nemesi fölkelő csapat elég gyorsan állhatott készen a táborba szállásra, bizonyítja a közgyűlés azon további rendelkezése, hogy a kellőleg felszerelt csapat sorakozási helyéül Olaszi és napjául már augusztus 18-ka lett kitűzve, midőn a csapatot Görgey kapitánynak a Nyitra vidéken táborozó Montecuccoli hadvezér seregéhez kellett vezetnie.

Ritkán maradt egy év fölkelés elrendelése nélkül és nagyon gyakran még ismétlődtek is a felkelések egy év alatt. Nem akarom állítani, hogy a felkelés elrendelésével mindig együtt járt annak kivonulása is. Épen a nádornak az iratok között felmaradt gyakori sürgetései, panaszai, sőt az országgyűlések erre vonatkozó szigorú intézkedései is arra vallanak, hogy az insurrectio elrendelése nagyon is gyakran csak írott malaszt maradt; de az elrendeléssel járó mozgalom és izgalom, már magában véve is elégséges volt arra, hogy a felülni kötelezetteket mindennapi foglalkozásaiktól elvonja és gazdasági kárukra szolgáljon.

Hogy az insurrectiókból folyó nyugtalanítás, ezen káros hatása mellett sem volt valami nagyon sikeres befolyással hadviselésünk ügyére, azt tudja mindenki, a ki a XVII-ik század haditörténelmét csak felületesen is ismeri. Hogy is lehetett volna ez máskép? A népseregek ideje lejárt már. E kor háborúit már nagy részt rendes, állandó és jól fegyelmezett seregekkel viselték. Egy a miénkhez hasonló, harczosait közvetlenül az eke szarva mellől az ellenség elébe vezető felkelő csapat csakugyan nem küzdhetett sikerrel, sem Wallenstein vagy Montecuccoli ezredei mellett, sem Bethlen hajdúi, sem pedig a török janicsárok ellen.

Ha felkelő seregeink csupán nemesekből állott volna, ezek, erkölcsi eszmékkal bírva, lelkesedésükkel talán helyettesíthették volna a fegyelem és gyakorlottság hiányát; de a szepesi 1664-ki insurrectio összeállításából látjuk, hogy annak túlnyomó része mégis csak a szegény vagy elaggott és beteg nemeseket helyettesítő zsoldosok vagy a nemesek által kiharancsolt jobbagyaikból állhatott. Már pedig sejthetjük, hogy a földesúr bizonnyára falujának nem épen legkiválóbb és

fedhetetlen híru parasztját állította be a csapatba. Az ilyen elemekből szedett harczosok azután nem is lehetnek valami nagyon világra szóló katonák.

Könnyen érthető tehát, hogy felkelőink nem is tértek mindég babérokkal megrakodtan haza, ha ugyan eleve nem késtek el annyira, hogy a csakis a nyári hónapokban folytatott harczokban már részt sem vehettek többé.

Sok egyéb nemzeti bajaink között nem volt tehát a legkisebb, hogy a Bécsből alkotmányunk megsemmisítésére irányzott fondorlatoktól való félelem következtében nemzetünk hosszas küzdelemmel ellenezte egy állandó nemzeti hadsereg felállítását.

Az élesen látó II. Rákóczy Ferencz nem is alapította azért nemzeti nagy küzdelmét a megbízhatlan insurrectióra, hanem megindult mozgalmának első phasisaitól azonnal francia tisztjei által szervezett rendes ezredeire helyezte a fősúlyt és nagyrészt ezen bölcs intézkedése magyarázza meg elért sikereit is. Elképzelhetni, hogy a gazdasági helyzetnek fejlődésére mily káros befolyással lehetett az oly intézmény, mely a megye lakosságának épen tekintélyesebb részét és a között a családfők nagy számát néha egy évben ismételve is elvonta egyéb hivatásától és személyes szolgáltatételre kötelezte.

Ha ehhez még tekintetbe vesszük, hogy a megyei haderőnek ezen — mint mondám — gyakori mozgósítása mily anyagi terheket rótt az illetőkre, kiknek, ha személyesen nem szállottak táborba, a pénzszegény időben tetemesnek tekinthető havi fizetéseket kellett teljesíteniök; úgy nem fogjuk csodálhatni, hogy az akkori nemesek anyagi viszonyai sem lehettek nagyon kedvezők. Sok közokmány erősíti meg ez állításomat,

de egyéb ismert viszonyok is bizonyítanak az e kor-ról adott vázlatos rajzom fonalán kifejtett e nézetem valódisága mellett.

Ezen korban kiki legszívesebben helyezte el megtakarított fillérjeit ékszerekbe és könnyen elrejthető értéktárgyakba. De a ki az ily, sok ékszer és érték-tárgy bírását kimutató valamely leltárból azt követ-keztetné, hogy az illető gazdag volt, gyakran nagyon csalatkoznék. Az ily holmiknak előszeretettel való aqui-sitiója csak is a közbiztonság hiányáról tanúskodik, mi-vel mit sem lehetett könnyebben elrejteni, szükség ese-tében a földbe is elásni, mint épen ily kevés tért foglaló és mégis nagyobb értéket képviselő tárgyakat.

Az életnek modern fogalmak szerint kényelmessé tételére irányzott befektetéseknek nyomát is alig talál-juk. A nép lakási viszonyai valószínűleg olyanok vol-tak mint manap. A falakkal erősített helyek között lakó városi polgárok már sokkal több gondot és költ-séget fordítottak ilyen czélokra. Szerettek díszes lakó házakat emelni. Kivált Lőcsén látjuk, hogy a virágzó kereskedelem által meggazdagodott, világot látott, és műízléssel bíró polgárok által épített, maig fennálló házak legszebbjei nagyrészt a XVII-dik században épül-tek. E házak boltíveinek zárókövei, vagy a kapuk kőpárkányzataiba vésett ékes faragású, az építtetőnek címerével, kereskedelmi vagy üzleti valami jelvényé-vel ellátott kőtáblák nagyrészt épen e század valamely évszámát mutatják. Még így a városok falai között nagyobb jólétre mutató jelenségekre találunk, addig a fa-luhelyen élő középnemesek, kivéve azokat, kik erősítés-szerű kastélyokkal bírtak, csak kezdetleges faházakban laktak, olyanban is leggyakrabban több család együtt, mint azt az osztály levelekből következtethetjük.

A nagyrészt fából állott építő anyag csak kivételesen daczolhatott a harmadfél századdal, innen van, hogy e kornak nemesi curiai közül alig jutott valamelyik időnkre. Egy ilyen, mestergerendájának felirata szerint 1526-ban fából épült curia állott Tótfalván 1863-ig a midőn egy nagy tűzvész elhamvasztotta ezen érdekes alkotmányt is. Egy másik, kőből épült, de famenyezettel tetőzött és felirása szerint szintén a XVI-ik századból eredő curia a Kiss-Görgey féle romszerű ház Busóczon, primitív alakjában talán egyetlennek maradt egykorú jellemző példányul. Legalább állott az még nem régen, nemeseink akkori szerény igényeiről tanuskodván.

Még a Thurzóknak sem lehettek Szepesmegyei nagy kiterjedésű birtokaikon felesszámú, megfelelő lakóházaik, mivel Szaniszló főispán 1625-ben nagybátyja néhai Thurzó Kristóf özvegyével, szül. Erdődy Zsuzsánával neki a szepesi várban megtagadott lakás miatt hosszadalmasan perlekedett, sőt ez ügyét még az országgyűlés eleibe is vivé, kérelmét azzal is indokolván, hogy ha nem lakhatik e várban, más alkalmas lakása nincs a megyében fekvő birtokain.

Csáky István, midőn először impetrálta a szepesi várat, még a donatio elnyerése előtt építtetett a váralján egy lakályosabb majorszerű lakóházat, melyből mint a »váralatti új majorból« — a mai Hotkócz — keltezte számos leveleit. Úgy látszik, hogy a várnak biztonságot ugyan nyújtó, de egészben zord és lakálytalan helységeit nem találta nagyobb kényelmi igényeinek megfelelőeknek és azóta alig is laktak többé állandóan a várnak urai e sziklafészekben.

Nem adnám teljesen e kornak rajzát, ha nem szólanék egyszersmint nemzeti szelleméről és sűrűbben

nyilatkozó magyar aspirációiról. E tekintetben tagadhatatlan, hogy az Erdélyből, illetőleg Biharból idetelepített Csákiak a magyar nemzeti szellem ébresztésére észrevehetőleg jó befolyást gyakoroltak vidékünkön.

A megye tárgyalásai, úgy mint annak jegyzőkönyvei is, természetesen latin nyelven vezetvék. De feljegyezve maradt, hogy némely esetben magyarul is tanácskoztak a rendek. 1648-iki december 14-én az összegyűlt karokat az akadályozott főispán nevében annak fia Csáky Ferencz üdvözölte magyarul, — *hungarico idiomate* — Máriássy László alispán hasonlólag magyar nyelven tartott ékes beszédben köszönte meg, tisztársai nevében is, a bennök helyezett bizodalmat és leköszönt az eddig viselt hivatalokról. Hogy elvéte némelykor magyar nyelven szerkesztették a jegyzőkönyveket is, annak szintén több példája maradt fenn és hogy többet ne említsek, csak az 1644-iki decz. 7-én tartott megyei közgyűlésnek egész terjedelmében magyarul vitt jegyzőkönyvére akarok utalni.

A hivatalos jelentések és levelezések azonban, úgy mint a magán levelezések és okmányok is, ez időtájt túlnyomó részükben magyarul fogalmazvák. Biztos bizonyítékai ezek annak, hogy az egykorú középrend között a magyar nyelv sokkal nagyobb elterjedésnek örvendett, mint egy századdal később, midőn épen felöldünkön Mária Therezia németesítő befolyása leginkább érvényesült, annyira, hogy II. József idejében kevesen voltak, kik magyarul csak értettek is. Németesítő rendszabályai nem is találtak itt annnyi ellenzésre, mint inkább azon intézkedései, melyek a kiváltságok és előjogok megszüntetésére voltak irányozva.

Hogy viseletben, ruházatban és társadalmi szokásokban, az akkori főnemesek, a közép- és a polgári-

rend egyénei egészen és mindenben sokkal inkább magyarok voltak mint később, arra vallanak minden reánk maradt írott emlékek és a habár gyéren de mégis korunkig eljutott családi arczképek is. Látjuk azokon, hogy még főuraink is inkább a törökök által divatba hozott fejbortválást, mint a nyugateurópai allongeparóka divatját szeretik utánozni. És például a Lőcse városának tanácstermében fenmaradt egykorú festményen látjuk, hogy az egész tanács minden egyese le a szolgálíg, magyar nemzeti ruhát viselt. Még az olyan bíró, jegyző vagy tanácsnok is magyarba öltözködött, kiről bizton tudjuk, hogy nem is született Magyarországon, hanem a német birodalomból származott ide.

Nem is lehetett ez máskép. Városaink és különösen Lőcse a XVII-ik századon át a nemzeti küzdelmekben jelentékeny szerepet játszanak. Gyakran látjuk, vendégeként az erdélyi fejedelmeket és más magyar főurakat, kiket magyar nyelven kell beneventálni, velük magyarul levelezni és értekezni, mindig sűrűbbé lett e században azon szokás, hogy a lőcsei polgárok magyar vidékre küldik fiaikat iskolába azon bevallott czéllal, hogy azok a magyar nyelvet megtanulják. Mindez a magyar nemzeti önérték eleven voltára mutat, mely örömdetes jelenségnek rohamos hanyatlását csak a XVIII-ik század derekán kezdjük észlelni.

Ha már most, hosszúra nyúlt vázlataim végére érve, a régi megyére és annak életnyilvánításaira visszapillantunk; mindenekelőtt azt látjuk, hogy nagyon egyszerű eszközökkel, kis számú, alig fizetett, de tisztelettel kitüntetett, a megye előbbkelő birtokos osztályaiból vett tisztviselei karral lettek az embereknek és azok egyszerű életviszonyainak megfelelő egyszerűbb közigazgatási teendők végrehajtva.

A tisztkar mindössze az alispánból, három szolgabíróból, egy-, később ideiglenesen két jegyzőből és határozatlan számú táblabírákból állott, mely utóbbiaknak hivatala merően tiszteletbeli volt, de kik azért kiküldetésekre és nem állandósított teendőkre mindig alkalmaztattak.

Az akkor első ízben alkalmazott megyei orvosnak állása sem volt mindig betölthető, mert hiányzott az egyén, állandósítva pedig csak 1790-ben lett tulajdonképen.

A vármegyének később számban növekedett és pontosan körvonalozott hatáskörrel bíró tisztviselő kara csak sokkal később és lassanként nőtte ki magát azon *magistratussá*, mely e század negyvenes éveiből származott mi reánk.

A tiszti ügyész és a megye adóját és pénzeit külön kezelő pénztárnok csak 1690-ben lett rendszerezítve; körülbelől akkor állandósították későbbi hatáskörükben az esküdtek is; az alszolgabírák pedig a szolgabírák helyettesítésére rendeltettek ki, állandósítva tulajdonképen csak is Mária Thérézia idejében lettek. Ezen királynő és még inkább II. József császár ideje alatt szaporodott azután, az elébb oly kis számú megyei tisztkar, midőn a complicáltabbá vált közigazgatás teendőinek végzésére több eszköz, több tisztviselő is szükségeltetett. De mi sem folyt be annyira a vármegye gyökeres átváltoztatására, mint a vármegyét léteben sujtó és annak működését felfüggesztő II. József féle és a modern hasonló irányú Bach féle korszakok.

Mindkettő körülbelől egy decenniumig gyakorolta befolyását. Midőn azután nagy robajjal dőlt össze, az összedőlése feletti nagy és osztatlan örömmel első vizsgálata az vala, hogy lerombolandóknak tartották

még azon intézményeket is, melyek hasznosaknak, üdvösöknek és korszerűeknek váltak be.

De az első, mindent földülő reactioknak természetes csilapúlta azután mindig józanabb fölfogásnak engedett helyet, és amint megtartottak a II. József korából való nem egy intézkedést, nem egy állást rendszeresítettek és nem egy gyakorlatot állandósítottak; úgy a Bachkorszak burocratikus rendszeréből talán nagyon is sok ment át a mai megye rendszerébe, minek folytán mondhatni, hogy a mai vármegye talán inkább abból, mint historice a régi, nagyon egyszerű szerkezetből fejlődött azzá, a minek ma látjuk.

Ha vázlatos tanulmányom során láttuk, hogy még a régi vármegyének egyik baja, melylyel folyton küzdött, a csekély részvét és a középnemességnek tapasztalt visszavonulása vala és ha tudjuk, hogy az intézmény *ezen rendnek* előjoga, hatalmának és befolyásának kútforrása volt, hogy fenntartására minden indolenciája mellett is éberén és irígyen őrködött és hogy azonnal kész volt nyugtalankodni, sőt lázongani is, ha ahhoz valaki hivatatlan kézzel nyúlni mert, — és ha továbbá tapasztaljuk, hogy manap egy ily intézmény fennállásánál közvetlenül érdekelt osztály nem létezik, hogy a nehezebb élet igényei, a létérti küzdelem mily complicált viszonyokat szült és mennyire veszi teljesen igénybe az egyest hivatása: akkor belenyugszunk mintegy és nagyon hajlandók leszünk elhinni, hogy sok századot, sok viszontagságot és változtatást látott ezen intézményünk, most a változott helyzetből folyó, oly gyökeres átalakítások előtt áll, melyek meghagyandják talán a nevet, — de a lényegét valószínűleg végkép megszüntetik.

Ha úgy volna, — minthogy minden kornak megvannak a maga, néha a tömeg által nem is helyesen

értelmezett jelszavai, s ilyennek látszik most lenni az államosításnak újabban sokat hangoztatott eszméje, akkor csak azt kívánhatnók, hogy a célba vett változtatás ne az ősi intézményeink helyébe az idegent hozánk forradalomszerű rohamossággal átültető módon történék, hanem historikus alapon, fokozatosan fejlesztetnék az, a mi bevált, megtartatnék lehetőleg sok olyan a megszokott jóból, a mi vérünnké lett és az új is olyan lenne csak, ami nemzeti geniusunkkal nem ellenkező, a tisztos, sok százados törzsre könnyen beoltatnék. Mert nem mindig üdvös az nekünk, mit a más-kép fejlődött nyugattól elsajátítunk, illenék az bár viszonyainkba vagy sem. Az angol alkotmányviszonyokkal elébb hangoztatott hasonlatosság reform törekvéseinél már végét éri. Míg a hatalmas sziget birodalom bölcs államférfiai csak fontolva és lassan, minden egyes esetben évekig küzdve változtatnak intézményeiken, addig mi újabban rohamosan szeretjük bele oltani ezer éves alkotmányunkba az olyan, szomszédainktól kölcsönkért idegen hajtásokat, melyek néha még azoknál sem váltak be teljesen. Ezzel sok bajt okoztunk már magunknak, oly ruhát szabtuk testünkre, mely feszélyez minden mozdulatunkban, sok intézménytől fosztottuk meg utódainkat, melyeknek védpaizsa alatt ősünk boldogan éltek és ezer éven át védték meg folyton súlyos támadásoknak kitett alkotmányukat.

Adja az ég, hogy a vármegyének és a közigazgatásnak bár nagyon szükségesnek bizonyult, most mindenünnen hangoztatott és a teljesen magyarrá lett állam követelményeivel és a változott viszonyokkal is szükségszerűen számoló tovább fejlesztése, nem idegen alakokat utánzó, hanem merően nemzeti geniusunknak és ősi hagyományainknak megfelelő módon történjék!

Szepesvármegye városi levéltárai.

A történeti tények biztos megállapítása sok utánjárást igényel. Teljesen megbízható, hazánk történetét egészében felölelő történelmünk, halhatatlan érdemű íróink Horváth Mihály és Szalay László nagy műveinek daczára sincs még; mert korukban a levéltárakhoz részint politikai, részint családi és városi szűkkeblű féltékenységgel nem engedte a kutatóknak a hozzáférést. Alkotmányos életünk új korszaka megérlelte azon meggyőződést, hogy nemzetünk legdrágább kincse éppen történeti múltjában van, mert ebből meríthetjük állami életünk és uralkodó állásunk jogosultságának kétségbe nem vonható bizonyítékait, ebből ősi állami intézményeink, társadalmi viszonyaink, közgazdaságunk és közművelődésünk egészséges tovább fejlődésének történelmi alapjait. Míg ezekkel nem vagyunk teljesen tisztában, lépten nyomon a külföld utánzására szorúlunk s minden téren mellőzzük nemzetünk ősi sajátosságait, melyeknek megőrzése pedig éppen nekünk áll Európa népei közt leginkább érdekünkben, ha a ma divatos cosmopolitikus áramlatok közt meg akarunk maradni magyarokul.

Nemzeti történetírásunk művelésére leghivatottabb köreink, a magyar tudományos Akadémia történelmi bizottsága és a magyar történelmi társulat, igen helye.

sen tűzték működésük céljául első sorban a magyar történelem *anyagának* lehetőleg teljes összegyűjtését. Az akademia sok támadásnak volt már kitéve azért, mert némelyek véleménye szerint a nagy közönség által élvezhetlen nyers anyaghalmoz kiadására vesztegeti pénzt; de az illető támadók alig voltak tisztában azzal, hogy hiába akadna hazai történelmünknek habár leg-hivatottabb feldolgozója is, nyers anyag hiányában a legkiválóbb művész sem készíthetné el hazai történelmünk épületét. A magyar történelmi társulat közlönye, a »Századok«, több száz kisebb nagyobb feldolgozott cikkel és a szintén általa kiadott »Történelmi Társulat«-ban közölt anyaggal nagyban hozzá járult már történelmi ismereteink tisztázásához. De a felébredt nemzeti öntudat még ezzel sem érte be. Hazánk minden részében vidéki történelmi társulatok alakultak. És az így van helyesen; mert az országos jellegű tudományos intézetek és egyesületek csakugyan nem terjeszthetik ki figyelmüket a specialis helyi viszonyokra, melyeknek részletes ismerete nélkül azonban még sem lehet különösen művelődés történetünknek összes részleteit megismernünk. Ezen feladat megoldásának tesznek jó szolgálatot az alapos helyi monographiák.

Társulatunk már alapszabályaiban céljául tűzte Szepesvármegye történeti monographiájának megírását. Daczára a számos nehézségnek, melylyel küzdenünk kell, nem mondunk le az említett cél megvalósításáról addig, míg a társulat létének alapfeltételeiben nincs helyrehozhatlanul megtámadva.

Rendszeres működésünk alapjául tekintjük mi is a rendelkezésünkre álló történeti anyagnak ismerését. Ezen célból bízta meg e sorok íróját társulatunk igazgató választmányának 1887-ik évi július hó 9-én tartott

gyűlése a megyénk területén levő levéltárak átvizsgálásával.

Küldetésemről eddig számot adni évkönyveink kiadási viszonyai nem engedték meg. Most azonban, mikor reméljük, hogy Szepesvármegye törvényhatósági bizottságának 1889 július 24-én hozott határozata lehetővé fogja tenni a monographia megírását, kötelességszerűleg beszámolok levéltári vizsgálatomról; mert azt hiszem, hogy ez által megkönnyíthetem azoknak munkáját, kik a nem kis feladat megoldására vállalkozni hajlandók lesznek.

Szepesvármegyének megyei levéltárával kellene kezdenem a sorrendet. Több ízben volt alkalmam Sváby Frigyes barátommal, a megye országszerte elismert buzgalmú és szakavatott levéltárnokával abban megfordulni, de épen jelen évkönyvünk élén álló cikke után feleslegesnek tartom arról hosszasan nyilatkozni. Megyénk életének XVI. és XVII. századbeli anyagáról kimerítő tudomást szerezhetsz abból, aki ezen korok történetének részletes és rendszeres kidolgozására vállalkozni fog. Teljes biztosságban és a legpéldásabb rendben áll a megye levéltára a kutatóknak rendelkezésére a vármegye házának földszinti termeiben. Használatát igen megkönnyítik a latin nyelven szerkesztett teljes indexek.

Az országos érdekű politikai mozgalmaktól megyénk legtöbb esetben távol esett, annál hálásabb tere nyílt a közműveltség minden tényezője kifejlésének itt, hol annyi város állott fenn, mennyit hasonló kis területen hazánkban sehol sem találunk. Az ipar, kereskedelem, a szellemi műveltség terén megyénknek elsőrangú szerep jutott. Ezek székhelyeinek, a városoknak levéltárait akarom ezúttal ismertetni.

Már múltjuknál, de levéltári anyaguk bőségénél és rendezettségénél fogva is első helyet érdemelnek a sz. kir. városok: Lőcse és Késmárk.

I. **Lőcse**: Lőcse hatósága 1879-ben felkért levéltárának rendezésére. Az 1280-tól 1779-ig bezárólag terjedő íratokat történelmi tárgycsoportba osztva, időrendben, betűsoros név- és tárgymutatóval ellátott, magyar nyelven írott regestrumban dolgoztam fel.

A regestrum 3316 sorszám alatt 28251 darab íratnak tartalmát tünteti föl úgy, hogy az ugyanazon tárgyra vonatkozó darabok ugyanazon sorszám alatt és egy csomagban vannak bevezetve és elhelyezve.

Az egész levéltári anyag az osztályok szerint következőleg oszlik meg:

I osztály: Hadi ügyekre vonatkozó oklevelek, levelek és tudósítások 1528-tól. 374 sorszám alatt 3782 db.

II. osztály: Városi, megyei és általános országos érdekű ügyekre vonatkozó íratok 1507-től. 499 sorsz. a. 2650 db

III. osztály: Országgyűlési íratok, követi utasítások és jelentések, 1550-től. 139 sorsz. a. 890 db.

IV. osztály: Adó-, vám- és harminczadügyekre vonatkozó íratok, 1439-től. 274 sorsz. a. 2443 db.

V. osztály: Egyházi, vallási ügyekre, a hazai és külföldi iskoláztatásra vonatkozó íratok 1516-tól. 324 sorsz. a. 1775 db.

VI. osztály: Lőcse birtokaira s az azok miatt folyt perekre vonatkozó íratok 1280-tól (másolat), 1319-től eredeti. 293 sorsz. a. 2633 darab.

VII. osztály: Lőcse szőlőbirtokaira és borkereskedésére vonatkozó íratok, 1449-től. 72 sorsz. a. 650 db.

VIII. osztály: Lőcse kereskedelmére, árúlerakási jogára, általános kereskedelmi, földművelési és állatte-

nyésztési ügyekre vonatkozó íratok 1437-től. 231 sorszám a. 697 db.

IX. osztály: Az országos pénzérték és az árak szabályozására vonatkozó íratok 1539-től. 73 sorsz. a. 271 darab.

X. osztály: Lőcse kiváltságaira, szabadalmaira, a város hatóságára vonatkozó íratok. Statutumok. 1547-től. 159. sorsz. a. 989 db.

XI. osztály: Lőcse falai-, bástyái-, fegyverzete- és polgárőrségére vonatkozó íratok 1528-tól. 53 sorsz. a. 166 darab.

XII. osztály: A lőcsei czéhek és egyesületekre, általános iparügyekre vonatkozó íratok, 1516-tól. 194. sorsz. a. 1117 db.

XIII. osztály: A. Magyarországi és külföldi városok hatóságainak Lőcse hatóságához írt leveleik. — B. A felső-magyarországi sz. kir. városok együttes ügyeire vonatkozó íratok. — C. Magyarországi várak kapitányainak levelei. — 1521-től. 121 sorsz. a. 5328 db.

XIV. osztály: Lengyelországgal való érintkezésre vonatkozó íratok 1530-tól. 51. sorsz. a. 686. db.

XV. osztály: Törvénykezési ügyekre, büntetésekre vonatkozó íratok 1535-től. 79. sorsz. a. 338 db.

XVI. osztály: Családi ügyekre vonatkozó íratok 1542-től 143 sorsz. a. 1608 db.

XVII. osztály: Nemes- és polgár-levelek 1526-tól. 11. sorsz. a. 11. db.

XVIII. osztály: Világtörténelmi adatok 1587-től (A reformatio és 30 éves háború történetéhez). 16 sorszám. a. 268 db.

XIX. osztály: Ügyiratok 1528-tól. 43 sorszám a. 1646 darab.

XX. osztály: Vegyesek. (Művelődés-történeti adatok). 1582-től. 82 sorsz. a. 248 db.

XXI. osztály: Jegyzőkönyvek, telekkönyvek, levelezések gyűjteményei, 1550-től 85. sorsz. a. 35 kötet és füzet.

Az összes említett anyag 128 csomagban, 87 önálló kötet és füzetben és a pergamentre írott, függő pecsétetes, vagy megrongáltabb darabok, egy szekrénynek fiókjaiban vannak elhelyezve.

Ezen osztályozott regestrumnak minden osztályában 1-el kezdődik az osztály sorszáma. Minden egyes íraton kék tintával van felírva az osztálynak római jeggyel írt száma és az osztály sorszáma arabs számmal. Az ugyanazon sorszám alá tartozó darabok pld. III³/₁, III³/₂, III³/₁₅ számokkal jelölve és így a használt csomagokat igen könnyű kezelni és rendben tartani.

Az 1780-tól 1849-ig bezárólag terjedő íratokat szintén újra rendeztem be úgy, hogy külön vannak választva a politikai, a törvénytudományi, gazdasági íratok, perek, árvaügyek, egyházi számadások, politikai törvénykezési, gazdasági jegyzőkönyvek. Mindezekről legnagyobb részben teljes, részben latin, részben magyar nyelven szerkesztett betűsoros indexek állnak rendelkezésre.

A levéltár a szepesi takarékpénztár épületében a város által bérelt, teljesen tűzmentesített két szobában van elhelyezve. Ugyanott van a városnak régi fegyver- és könyvgyűjteménye, társulatunknak éremgyűjteménye és könyvtára.

Számadásai a városnak 1582-től vannak szakadatlan sorban. Ezek a városháza emeleti nagy előcsarnokában egy nagy szekrényt töltenek meg.

II. Késmárk. A város jó rendben tartott levéltára két részre van osztva. A legrégebbi, köztük nagy szám-

mal pergament, okmányok a tanácsterem falába rejtett vasajtós szekrényben őriztetnek. Tárgycsoportok szerint rendezett latin regestrumuk szerint ott a következők vannak: I. *Civitas Késmark*: 1269, 1270, 1317, 1329, 1382, 1399 évekből 1—1, a XV-ik századból 1404-től 27 db., 1500—1550-ig 22 db., 1550—1600-ig 9 db. 1601—1700-ig 28 db., a XVIII. századból 19 db.

II. *Ecclesia parochialis*: 1329, 1348, 1361, 1392-ből 1—1 db. a XV. századból 23, a XVI-ikból 4, a XVII-ikből 8, a XVIII-ikből 9 db.

III. *Farkasfalu*: 1530—1690-iki adománylevelek Késmárk részére.

IV. *Forberg*: 1554—76-ig 4 db. a XVII. századból 20, a XVIII-ikből 30 db. Donatiók, perek, határlevelek.

V. *Folyvark*: 1701—1751-ig a város birtokjogára 18 darab.

VI. *Fridman*: 1701—12-ig a város birtokjogára 5 darab.

VII. *Gibel*: 1699—1751-ig a Rueber család és Késmárk birtokjogára 9 db.

VIII. *Hanusfalva*: 1593-ból 1 db. 1700—1751-ig 35 db. A miechoviai convent, a Rueber család, a Matyasovszky család és Késmárk birtokjogára.

IX. *Lites et processus cum oppido Leibicz*: 1269, 1270, 1293, 1294 (2 db.), 1301, 1399-ből 1—1 db., 1439—1493-ig 11 db. 1519—1600-ig 14 db. a XVII. századból 41 db. XVIII. századból 42 db. — Az 1269-re bejegyzett határlevél, állítólag eredetiből készített, de nem hitelesített kivonat. A XVI-ik századot megelőzők mind egyszerű másolatok.

X. *Kakas-Lomnicz*: 1563—1754-ig 34 db.

XI. *Nagy-Lomnicz*: 1702—1714-ig 3 db.

XII. *Mádi szőlők*: 1647—1672-ig 7 db.

XIII. *Majerka*: 1301 eredeti, kelt Késmárk in vig. Thomae ap. Thylo de Béla eladja birtokrészét. 1439 másolat, 1596, 1597, 1726-ból 1—1 db.

XIV. *Maldur*: 1702—1721 a Rueber család és a város birtokjogára 3 db.

XV. *Mátyásfalva*: 1699—1751, a Rueber, Matyasovszky, Grotkovszky családok és Késmárk birtokjogára 12 db.

XVI. *Menhard*: 1460, 1472, 1480-ból kivonatok, 1547—1563-ig 4 db. bírtokügyek.

XVII. *Nyariana seu Sommeriana domus*: 1553—1815-ig 30 db.

XVIII. *Ó-Leszna*: 1608—1751-ig 20 db.

XIX. *Pikócz*: 1690. Donatio a Maugsch család részére.

XX. *Rokusz et Szad-Rokusz*: 1291. Bald szepesi comes eredeti oklevele egy a Béla patakon levő landoki malomról és Rokus határaitól, Bald comes hiányos viasz pecsétjével. 1294, 1295, 1296-iki határleveleknek 1338 és 1429-ből eredő másolatai; 1365, 1396 (2 db.), 1411, 1417, 1423, 1429, 1431-ből 1—1 db., a XV-ik századból 23 db, a XVI-ikból 23 db, a XVII-ikből 67 db, a XVIII-ikből 79 db, a XIX-ikből 1856-ig 66 db.

XXI. *Processus cum dominio Straskensi*: 1290-iki nek 1536-ból való másolata, 1302, 1399, 1365-ből 1—1 db. eredeti. XV-ik századból 4 db. másolat és 1 eredeti 1451-ből. XVI századból 14 db. XVII. századból 39 db. XVIII. századból 56 db. XIX. századból 1847-ig 27 db.

XXII. *Tribs*. 1201—1751-ből 6 db.

XXIII. *Viborna*: 1563—1751-ig 36 db.

XXIV. *Xenodochium*: 1469, 1470, 1535, 1759-ből 1—1 darab.

XXV. *Lucivna*: 1655—1754-ig 30 db.

XXVI *Census regius*: 1269-ikiből újabb kivonat, 1404—1469-ig eredeti. XVI. századból 9 db. XVII-ikből 17, a XVIII-ikből 13 db.

XXVII. *Michaelis campus*: A városon kívül állott, 1433-ban lerombolt szt. Mihály templomra és birtokaira vonatkozók, 1433—1451-ig 6 db. 1655-ből 1 db.

XXVIII. *Erdőbényei birtokok*: 1667—1760-ig 64 db.

XXIX. A *Berzeviczy* családtól vett polgári telkekre vonatkozók: 1674, 1697-ből 8 db.

XXX. *Processus cum oppido Bela*: 1291 (l. XX. al.) 1301 (l. XIII. al.), a XIV. századból 5 db, a XV-ikből 21, a XVI-ból 25, a XVII-ből 25, a XVIII-ből 47, a XIX-ikből 1845-ig 34 db.

XXXI. *Késmárk vára és a hozzá tartozó birtokok*: 1291 (l. XX.) 1313, 1327, 1348-ból 1—1 db. a XV ik századból 12 db. a XVI-ikből 38 db., a XVII-ikből 283 és 1694-re »Diarum Jacobi Kray« ablegati a vár ügyéről szóló feljegyzések. A XVIII-ik századból 1751-ig 135 db.

XXXII. fasc. nr. 25. *Hedvig tescheni hercegnőnek* Késmárk város és a Zápolya család közti viszonyra, a város erődítésére, védelmére, egyes tűzvészekre vonatkozó 33 db. levele. Ugyanott Zápolya Jánosnak, Györgynek és Imrének 1—1 levele és több érdektelen levél.

XXXIII. *Árúmegállítás, vám, harminczad, vásártartás*: 1412—1500-ig 28 db. eredeti, a XVI-ik századból 73 db. a XVII-ikből 41, a XVIII-ikből 12 db. 1800 és 1818-ból 1—1 db.

XXXIV. *Heder Kristóf öröksége a város javára*, 1590—1697-ig 51 db.

XXXV. *Hundertmarki birtokrész*: 1545—1751-ig 52 darab.

XXXVI. *Hunsdorfi részbirtok*: 1509—1754-ig 75 db. 1815—1868-ig 6 db.

XXXVII. *Keresztfaluval per*: 1439—1518-ig ki-
vonatok 1506—1834-ig 25 db.

XXXVIII. *Deductio devolutionis possessionis Kis-Szalók per Laurentium Slavik fundatae etc.*: 1449—1464-ig 7 db. eredeti, 1571—1598-ig 3, a XVII. századból 10, a XVIII-ikből 21 db.

XXXIX. *Krempach birtokrész*: 1702—1754-ig 24 darab.

Az I. osztály után »Miscellanea« 1752—1848-ig 108 sorszám alatt, a IV. oszt. után u. az 1847—72-ig; az V. ut. u. az 1861—82-ig; a VI. ut. 1868—1886-ig; A IX. után Késmárk adósságaira vonatkozók 1792—1871-ig; a XVIII. ut. kötelezvények 1615—1777-ig; a XIX. ut. nyugták 1500—1753-ig.

A levéltár nagyobb része a városháza első emeletén a lépcsőtől balra eső teremben van elhelyezve. Ebben művelődés történeti szempontból sok értékes anyag van. Így: *Számadási könyvek*: 1436—42, 1449—52, 1454—56, 1460, 1469—79, 1495—98-ból; *Zins-Register*-ek 1480—94, 1481—93 évekből és a XVI—XVII-ik századokon át szakadatlanúl; *Wyssbuch*-ok, ház és más ingatlanokra vonatkozó szerződések 1554-től szakadatlanúl; *Protocollumok* 1584-től szakadatlanúl. Az 1600-tól kezdődő *politikai, juridikai és oeconomiai* ügyekre vonatkozó *acták* tárgy szerint külön csomagolva és évek szerint egymás mellé helyezve szép rendben szakadatlanúl megvannak 1859-ig. A *Repertoriumok* 1500—1600-ig chromologiai rendben, 1600-tól napjainkig betűrendben szerkesztvék.

Nem terjeszkedhetem ki itten az igen bő anyag-
nak részletes ismertetésére, már az eddigiekből is ki-
tűnik, hogy Késmárk sz. kir. város hatósága dicséretes
módon megőrizte eddig a levéltárat, mely a mohácsi
vészt megelőző időre nézve Szepesvármegye leggazda-
gabb városi levéltárának mondható. A XVI- és XVII-ik
század kutatója is számos érdekes statutumot, czéhsza-
bályzatot találhat pld. 1614-ből a halász egyesületnek
1632-ből a löcsei chyrurgus czéhnek szabályait s több
hasonlót.

A mily öröndetes, hogy az eddig említett két város
levéltára oly szép rendben van, annál kevésbbé mond-
hatom azt az általam meglátogatott többi városokéiról.
Nehogy azonban valaki a következőkben felemlítendő
hiányokért a városokat kárhoztassa, felemlíték egy jel-
lemző és a városoknak mentségül szolgáló dolgot. Az
1872-iki VIII. t.-cz. 83. §-ának alapján a földművelés,
ipar és kereskedelmi ministerium 1875 ápril hó 11-én
8063. sz. a. kelt rendelete meghagyta a czéhek vagy-
ónának összegyűjtését és eladását. Ennek alapján az
1875 decz. 14-én Iglón tartott kerületi bizottsági gyűlés
megparancsolta a még Szepes-Váralján, Szepes-Szom-
batban és Strázsán levő czéhládák stbnek eladását és a
bejövő pénznek 1876 márcz. 15-ig a kerületi bizottság-
hoz beküldését. Szepes-Szombatban 1876 márcz. 11-én
eladták: a schuszter ládát 51 kr., a czéh privilegiumait
és könyveit 15 kr. A szíjgyártók ládáját és íratait
2 frt 65 kr. A szabókét 2 frt 50 kr. és így tovább.
Az összesen begyűlt 9 frt 87 krt beküldték az alispáni
hivatalnak. *Ilyen felsőbb intézkedések mellett* nem csoda,
ha a *régi papírok* iránt a kegyelet teljesen kiveszett
s azok rendben tartására és megőrzésére senki sem
gondolt. Látogatásom sorrendjében haladva:

III. Felka. A városháza tanácsterméből nyíló vasajtós kis sötét fülkében a tűztől biztosítva van elhelyezve az igen csekély levéltári maradvány. Legrégibb íratai:

1408. Zsigmond kir. meghagyja János esztergomi érseknek, hogy a szepesi káptalant és plebánosokat régi szabadságukban megtartva ne kényszerítse megjelenni az általa összehívott synoduson. Egykorú egyszerű másolat.

1417. Chetenere vonatkozó adásvevési szerződés Steph. Hover de Leucha és a felkaiak közt. Egykorú egyszerű másolat.

1433, 1436-ból a Felka és a Máriássyak közt felmerült bírtokperekre 3 db. és ezeknek 1558- és 1559-ből való másolatai.

1497. Lőcse hatósága által kiállított bérszerződés a schavnikai apátság és Felka közt.

1580. Metalis Felka és Batizfalva közt.

1674. Lubomirszky Szaniszló rendeli, hogy az interregnum alatt rajta kívül senkinek másnak ne engedelmeskedjék a XIII. város.

1743. június 9. Mária Théréza engedélyt ad a nagyszombati jezsuitáknak a corpus juris kiadására. Eredeti.

1779. Klobusitzky Antal administratornak a XVI. város magistratusának választását szabályozó rendelete.

Wissbuch 1696—1758-ig szerződések. *Hausprotocoll* 1693—1812-ig Ebben 1561-ből 2 rendőri szabályzat. *Weisenbuch* 1751—1796-ig. *Haus- und Feld-Protocoll* 1737—1778-ig. Ebben a házak építésére, fenntartására, a mezei rendőrségre vonatkozó statutum. *Stadtprotocoll* 1749—1791-ig A XIII város igazgatási ügyeire vonatkozó rendeletek 1776—1778. Felka, Ma-

theócz, Poprád, Szepes-Szombat, Strázsa városok térképei 1784- és 1785-ből.

1772-től kezdve vannak acták. Registrálva semmi sincs.

IV. Szepes-Szombat. A csekély levéltár jól van elhelyezve. Legrégibb íratai:

1411—12. Stoján földére vonatkozó oklevelek átíratái.

1407. Metalis Szepes-Szombat, Strázsa és a schavniki apátság erdői közt. Ennek másolatai 1499, 1567 és 1633-ból.

1411. Melduri Mihály és Lőcse közt Prynfalvára vonatkozólag a szepesi káptalan előtt kötött szerződés.

1411. A szepesi kápt. introductorialisa Hauk fiai részére az új adomány czímén nyert Prynfalva és Stojánföld birtokába.

1412. Metalis Matheócz, Szepes-Szombat és Nagy-Szalók közt.

1412. Szepes-Szombat város eladta Stojánföldén levő kőházát Melduri Mihálynak, Hauk fia és fiainak 450 frtért.

1412. Zsigmond kir. beleegyezik, hogy a schavniki apátság Stojánföldért kapja cserébe a Lőcse tulajdonát képező Prynfalvát, Lőcse pedig örök időken át kap Szepes-Szombattól évenként 25 db. aranyat.

1439. Albert Szepes-Szombat várost bizonyos földek birtokába igtatni rendeli.

1474. A szepesi káptalan jelentése Mátyás királyhoz a Matheócz, Szepes-Szombat és Nagy-Szalók közt végbe vitt határrendezésről.

1499. Stojánföldére vonatkozó régibb oklevelek átírásai.

1560. Szepes-Szombat jogot kap hetenkint szombaton heti vásárt tartani.

1688. Lipót kir. átiratja és megerősíti Szepes-Szombat összes privilegiumait.

1690. Szepes-Szombat jogot kap szt. Bertalankor és Mindenszentek napján országos vásárokat tartani.

1714. A város összes privilegiumai megerősítve.

Merckbuch 1579-től. Ebben számos érdekes adat található: Von Ampt eines frommen Richters ein kurzer Bericht. Census provinciales XIII. regalum 1579. Szerződések, osztálylevelek, leltárak. Az új harangtornyot építették 1598-ban stb. A monographia írója feltalálja itt az: Anno 1668 ist solches nachfolgende aus einem altem Merckbuch. . . . 1529-től 1740-ig, majd folytatva 1864-ig a város életében előfordúlt fontosabb eseményeket.

Hausbuch 1660-tól; — néhány czéhlevél 1522—1770-ig és a XIII. várost illető rendeletek tára 1761-től 1771-ig. *Pecsétnyomók*: A nyereg- és kocsigyártóké 1850. a szent-háromság egyesületé 1669. a csizmadiáké 1697. A városnak egy igen régi, talán a XIV-ik századból való és egy 1803-ból való pecsétje.

Acták vannak 1772-től. Regestrum nincs.

Ezen cikk írása közben értesültem arról, hogy a város kapitányi hivatalában van valami régi törvénykönyv. Azonnal felkértem a polgármesteri hivatalt, hogy azt megismertetés végett hozzám küldeni szíveskedjék. Kérésemet előzékenyen teljesítették. Az átküldött kézirat 23 folio levélből áll és a XV-ik század második feléből való. Első 3 levele csak félig van meg, de így is kiváló érdeke van a töredéknek; mert abból látjuk, hogy a »Zipser Wilkühr«-nek a lőcsei városi levéltárban levő legrégibb kéziratához századunk

harminczas éveiben írt bevezető sorok teljesen megfelelnek a régi szövegnek. A kézirat tartalmazza először a Zipser Wilkührnek a lőcseivel megegyező szöveget és erről lehet lemásolva, mert ugyanott szakad meg (a 90-ik pontnál) a hol a lőcsei. Továbbá tartalmazza Zsigmond királynak 1433-iki, a szepesi szászok részére Róbert Károly, Nagy Lajos és V. István királyok által adott szabadságleveleket megerősítő okmányát. A 18-23 leveleken hazánk története van németül leírva rövid kivonatban szent Istvántól 1454-ig. Ezen utolsó évszám a 24-ik levélnek csekély töredékén van. Minden esetre egyik legrégibb kézírata ez a szepesi szászok jogának és hazánk történetének.

V. Poprád: A városnak az 1256-tól 1800-ig terjedő időközből meglevő 76 db. pergamen okmányáról van Münnich Sándor által készített jegyzéke. Ezen okmányok külön ládában őriztetnek. Legnagyobb részük Stoján földére és Poprád birtokügyeire vonatkozik. Van köztük a poprádi szent Egyed templom látogatói részére engedélyezett pápai búcsúlevél 1326 és 1339-ből, 1375-ből a város és a plebánia közt a tízedre vonatkozólag kötött szerződés. Korra nézve van közöttük a XIV-ik századból 11, a XV-ikből 8, a XVI-ikből 20, a XVII-ikből 19, a XVIII-ikből 18 db.

A levéltár másik része a tanácsterem mellett levő szoba egyetlen szekrényében van elhelyezve. Századunkat megelőzőleg, mert összefüggő iratok csak 1821-től vannak, kevés maradt fenn. A 41/II. számmal jelölt protocollumban van 1569-ből egy census jegyzék és egy rendőri szabályzat. A XVIII-ik századból városi építkezések, élelmi szerek árának jegyzéke, hadi kiadások 1785-ig. 45/II. alatt: Protocollum commissionis etc. 1756-iki határjárás Szepes-, Sáros megyék és a

lublói kapitányság alá tartozott terület közt. Stadtprotokoll 1749—76. Hausbuch 1589—1688. Weisenbuch, 1699—1817-ig, itt érdekes a könyv vége felé levő, 1775 ápr. 5-én kelt instructio a XVI város árvahatósága részére. A múlt század második feléből való néhány érdektelen darab. Lajstromozva semmi sincs.

VI. Matheócz. A levéltár a városháza egy külön termében van elhelyezve. Régi írat kevés van: 1308 a szepesi káptalannak új pecsétjével megerősített másolata a lomniczi Rycolf gróf és Sochalcus matheóczi bíró közt 1285-ben egy birtokrész ügyében kötött egyezségnek.

1405. A fentinek hiteles másolata. 1408 eredeti határlevél. 1412. ugyanaz Matheócz és Nagy-Szalók közt. Acták folytonosan 1791-től vannak. Van 9 db. czéhláda némi irományokkal. Regestrum nincs.

VII. Strázsa. A levéltár a városházán szintén külön szobában van elhelyezve. Az acta publico politicák 1791-től folytonosan megvannak évek szerint rendezesen csomagolva és elhelyezve. Különálló darabok: Egy külön könyvecskében a következők: a szepesi szászok különféle privilegiumai a szepesi káptalannak egy 1338-iki másolata szerint; egy 21 pontból álló törvénykönyv »Diese Stück findet man nicht in unser Wellkewr« czímen; a Zipser Willkühr másolata; wie sich ein Richter halten soll wan er ins Amt erwelt wirt. *Merkwürdige* Begebenheiten aus der Geschichte der Stadt. 1706-tól kevés jelentéktelen jegyzet. *Hausbuch* 1510—1620 és 1689—1792. A XIII város grófjának rendeletei 1751—58. Királyi és megyei rendeletek gyűjteménye 9 kötet 1774—1810. Restauratio magistratus et rationes 1704—1771, ennek végén a

város 1707—17-ik években viselt hadi terhei Regestrum nincs.

VIII. Lubló. A levéltár az elemi iskola egyik emeleti szobájában van. Legrégibb okmányai:

XV. század eleje. Nagy Lajos 1342-iki. Lublót várossá emelő oklevelének másolata.

1492. János Albert lengyel király általánosságban megerősíti Lublónak régibb privilegiumait.

1505. Alexander (?) lengyel király szabályozza Lubló városnak a kir. emberei részére tartozó szolgálmányait, és megerősíti a városnak a krakói tartományban élvezett fél vámmentességét.

1526. II. Lajos megerősíti a lublóiaknak Magyarországon élvezett vámmentességét.

1531. Zsigmond lengyel király általánosságban megerősíti Lublónak összes jogait.

1531. Zsigmond lengyel kir. megerősíti Ulászló lengy. királynak 1414-iki oklevelét, mely szerint a lublóiak a krakói tartományban minden árujuk után fél vámmentességet kaptak.

1556-ból az eredeti; 1559. Zsigmond Ágost a leégett Lublónak 16 évi teljes tehermentességet adott.

1556. Zsigmond Ágost lengyel király parancslevele a lengyel hatósághoz, hogy Lublót régi jogainak és kiváltságainak élvezetében ne háborítsák.

1564. Zsigmond Ágost megerősíti a lubló polgároknak Lengyelországban mindenütt szabad kereskedési jogát.

1574. Bornemissza György szepesi prépost Lubló tizedét a városnak meghatározott áron átadta.

1577. Báthory István lengyel király megerősíti I. Lajos magyar király 1342-iki, Lublót a vár uralma alól felszabadító és várossá emelő oklevelét és más,

Lublónak várméntességét és egyéb jogait tartalmazó kir. okleveleket 1556, 1574 és 1590-ből ugyan azoknak hiteles transsumptuma.

1578. Lubló város és a szepesi prépostság közt a városi tized tárgyában kötött egyezményt megerősíti Báthory István lengyel király.

1578. Báthory István megengedi a lublóiaknak a Poprádban a szabad halászatot, a királyi erdőkben házi használatra favágást, a városi korcsmákban szabad bormérést s a várost jogaiban védeni rendeli. 1562. Zsigmond Ágosttól ugyanaz.

1578. Báthory István parancsolja Maczieovszky János szepesi kapitánynak, hogy a Lublón polgári ingatlant bíró nemeseket kényszerítse a városi terhek viselésére.

1581. Lublónak Báthory István által kiállított határlevele.

1588. Ernest főherczeg oltalom levele a XIII. város részére a katonai túlterhelés ellen.

1588. Báthory István parancsa Szandecz városához, hogy a Lengyelországgal kereskedő lublóiakat a szandecziek ne háborgassák.

1590. Zsigmond lengyel király Lublót megerősíti a szepesi prépostsággal kötött szerződés értelmében bírt tized élvezetében.

1590. Zsigmond lengyel király megparancsolja Maczieowszky Gáspár lubló várkapitánynak, hogy Lubló várost jogaiban ne háborgassa.

1590. III. Zsigmond megújítja Lubló vásártartási jogát.

1591. III. Zsigmond lengyel király megerősíti Lubló lakóinak azon jogát, hogy a szepesi prépost részére a tizedet pénzben fizessék.

III. Zsigmond lengyel király Zerkowicz Szaniszló özvegyének holtig adományozza egy lublóí malom harmadának haszonélvezetét. 1633. Ulászló ugyanazt Rakowszky Sámuelnek adta.

1629. Hosszútóthy László szepesi prépost bizonyítja, hogy Lubló a prépostságnak tized fejében évenként 30 frttal tartozik.

1633. Ulászló lengyel király megerősíti Lubló összes régi privilegiumát.

1638. III. Ferdinánd magyar király megerősíti II. Ulászlónak 1499-iki oklevelét, mely szerint a lublóiakat sehol elfogni, mások adósságai miatt letartóztatni vagy fölöttük törvényt tartani nem szabad.

1646. Rationes Petri Kmitha super proventibus XIII. oppidorum ac Lublo et Podolin dominiorum.

1649. február 27. Varsó, Ján. Kázmér megerősíti Lubló vásártartási jogát.

1649. február 27. Varsó, Ján Kázmér megerősíti Lubló, Gnezda, Podolin vásárok serfőzői, kovácsai és vargáinak azon régi jogát, hogy czéhügyeik intézésére maguknak szabályokat alkossanak.

1691. A lublón alakult posztószövő czéh részére a szebeni czéh által kiadott czéhlevél: 1691. ugyanaz Lubomirszky Szaniszló által megerősítve.

1699. Lubló vásártartási privilegiuma.

1750. III. Ágost lengy. kir. megerősíti Lublót a hídvám élvezetében.

A XVI- és XVII-ik századokat képviselik még: *Wissbuch* és criminalis processusok 1513—1870. *Hausbuch* 1573—1661-ig, ugyanebben végrendeletek 1625—1646; — árvaügyek 1646—1680; és »Das schwarze Buch 1602—1670. *Stadtbuch* 1615—1689, 1653—

1712, 1693—1786. *Weisenbuch* 1651-től. *Jegyzőkönyvek* 1721-től megszakítva és igen hiányosan. A monographia írójára érdekesebbek a: »Historica Notitia de arce Lubló ab 1322—1723« című 101 negyedréte oldalra terjedő és a »Historia capellae arcis Lubló per Pr. Stanislaum Lubomirsky 1647 fundatae« című 74 negyedréte oldalra terjedő kézirat. Acták folytonosan 1819-től vannak. Regestrum nincs, csak a fentebb felsorolt okmányokról általam készített jegyzék.

IX. Gnezda. Levéltára a városházán külön szobában van. Legrégibb maradványok: *Das schwarze Buch* 1696—1732, bűnügyek. *Számadások* 1624—64, 1664—1696. *Hausbuch* 1567—1673 és 1680—1789 adásvévesi szerződések. *Gemein Stadt Register* 1700—1733-ig és 1740—1789 a városi kiadások. A kovácszeh jegyzőkönyve, 4 czéhláda. Iratok 1780-tól hiányosak és registrálatlanok.

X. Podolin. Legrégibb okmányai:

1404. Zsigmond magyar király megerősíti Podolinnak N. Lajostól 1345-ben nyert 3 db. privilegiumát.

1455. Kázmér lengyel király Podolinnak árumegállítási jogot ad. 1649-ben Ján. Kázmér megerősíti azt.

1512. Zsigmond lengyel király a podolini kereskedőket összes bírtokain felmenti a vám fizetésétől.

1518. A szepesi káptalan bizonyosság levele Podolin új bástyájának építése ügyében.

1532. Zsigmond lengyel király felmenti Podolint minden régi vámfizetéstől.

1551. Zsigmond lengyel király megerősíti a podolini kereskedőknek vámmentességi jogát.

1559. Zsigmond Ágost lengyel király megerősíti Podolinnak 1423-ban tett föld, malom és mészárszék vásárlásait. 1590-ben III. Zsigmond megerősíti u. azt.

1560. A szepesi káptalan transsumptumában Zsigmond királynak 1412-iki, Podolint a szabad városok sorába emelő s a városnak vámmentességet adó oklevelé. 1603-ból ugyanaz. 1626-ban Bethlen Gábor 1636-ban II. Ferdinand m. kir. 1649-ben János Kázmér lengyel király megerősítik ugyanazt.

1562. Zsigmond Ágost lengyel király bástyái jó karban tarthatása végett Podolint a tizednek természetben fizetésétől felmenti s neki a Poprádban szabad halászatot s a királyi erdőkben szabad vadászatot enged.

1578. Báthory István lengyel király általánosságban megerősíti Podolin összes régi jogait.

1579. Báthory István lengyel király megerősíti Podolinnak azon jogát, hogy a szepesi káptalannak a 10-edet pénzben fizesse. 1590. III. Zsigmond megerősíti ugyanazt.

1590. III. Zsigmond lengyel király általánosságban megerősíti Podolinnak összes régi privilegiumait.

1633. IV. Ulászló lengyel király megerősíti Kunigunda özv. krakói hercegnőnek Henrik mester részére 1288-ban Podolinra vonatkozólag tett adománylevelét, továbbá Vencel cseh király és krakói hercegnének 1292-iki, Zsigmond Ágost stb. lengyel királyoknak Podolin részére adott különféle donatioit és jogait.

1649. János Kázmér lengyel király megerősíti Boleslav Krakói hercegnek 1244-iki, a tatárok által elpusztított Podol scultétiát Henrik mesternek adományozó oklevelét. 1669. Mihály lengyel király megerősíti ugyanazt.

1704. II. Ágost lengyel király megerősíti Podolinnak az árumegállításra, vámmentességre stb. vonatkozó régi privilegiumait.

1750. III. Ágost lengyel király megerősíti Podolinnak az árúmegállításra, vámmentességre stb. vonatkozó régi privilegiumait.

1765. Szaniszló Ágost megerősíti Podolinnak a lengyel királyoktól nyert összes privilegiumait.

Ezekén kívül vannak: *Hausbuch* 1545—1603, 1651—1672, 1672—1700. *Számadások* 1581—1582, 1659—1672, 1673—1702, 1703—1729. *Protocolle* 1603—1651, 1700—1739, 1733—1759, 1783—1805 többnyire szerződések. *Jegyzőkönyvek* 1681—1714 melyben feljegyezvék a városban előfordult nevezetesebb események, pld. 1684-ben a magyar és más hadak viselt dolgai. *Process-Buch* 1635—1770. Zins-Register, Wach, Schreiber, Schulmeister, Thurm-, Thorhitter, Trometer, Mauerlohn und anderer Bedienten Lohn 1681—1711, 1681—1709, 1749—1762.

»Historica descriptio civitatis Podolin, de eius origine et vicissitudinibus Anno 1818.« 6 folio levelen a város krónikája 1251-től 1848-ig, — és »Brevis notitia domus Podolinensis scholarum piarum a principe Stanislaw Lubomirsky 1642 fundatae«. 1642—1836-ig terjed 4 folio levelen.

A levéltár fent felsorolt okmányai a piacon álló harang-toronyban, a jegyzőkönyvek és az 1782-től hiányosan meglevő acták a városházán vannak. Registrum nincs.

XI. Béla. A jegyzői irodában levő ládában őrzött legrégibb okmányok:

1286. Zomboth fiai István, Miklós és Cosmos, másrészt Detrik comes fia Arnold közt Ztragar föld és Feketeerdőre vonatkozó eredeti szerződés.

1385. A szepesi káptalan transsumptumában Kakas-Lomnicz 1310-iki határlevele. Másik oldalán Six-

tus pápának 1475-iki Phober Pál lőcsei polgár özvegye, majd Granisch Gergely schuster nejének Sófának férjével volt vizsálya ügyében hozott ítélete.

1418. A szepesi káptalan átiratában III. András királynak 1294-iki, Béla határa mellett Leonard auceps részére tett adomány levele. Ugyanaz 1537-ből.

1516 és 1529. Határszerződések Béla és Tótfalu közt. 1649-ben János Kázmér lengyel király megerősíti ugyanazt.

1529. Határlevél Béla és Késmárk közt.

1535. A szepesi káptalan transsumptumában Zsigmond lengyel király 1535-iki, Bélának heti- és vásárnapokon tartandó vásárokat engedélyező oklevele. 1649. János Kázmér lengyel király megerősíti u. azt.

1537. Béla városnak a szepesi káptalan előtt tett protestatioja Laszky Jeromos bírtokháborításai ellen.

1537. A szepesi káptalan és a lengyel király által kiküldött bizottság Károly királynak 1294-iki, Béla város részére tett adomány levele alapján megsemmisíti Zápolya János királynak a Késmárk és Rokusszal határos erdőkre nézve Laszky Jeromos részére tett adományát.

1537. Zsigmond lengyel király általánosságban megerősíti Bélának a lengyel királyoktól nyert összes privilegiumait.

1538. Béla városnak a szepesi káptalan által kiállított határlevele. 1667-ből, ugyanaz a szepesi káptalan transsumptumában.

1540. János m. király megerősíti Zsigmond király 1431-iki Péter és Jakab bélai polgárok részére Késmárkkal és Rókusszal határos területeken tett adományát. 1538. A szepesi káptalan transsumptumában ugyanaz.

1540. János m. kir. megerősíti Bélának 1294-iki határlevelét.

1540. Zápolya János m. kir. megerősíti Bélának 1538-iki határlevelét. 1649-ben János Kázmér lengyel király megerősíti ugyanazt.

1543. Határszerződés Béla, Késmárk és Rokusz közt.

1607. III. Zsigmond lengyel király Bélának két vásár tartására engedélyt ad. 1649. János Kázmér lengyel király megerősíti ugyanazt.

1655. III. Ferdinánd király megerősíti Bélának bírtokjogaira vonatkozó okleveleit.

1667. János Kázmér lengyel király Bélának heti vásár tartást engedélyez.

1669. Mihály lengyel király megerősíti János Kázmérnak 1667-iki, Béla város heti- és országos vásáraitra vonatkozó privilegiumát.

1740. III. Károly megerősíti Béla vásártartási jogát

1811. I. Ferencz király vásártartási privilegiuma Béla részére.

1842. V. Ferdinánd király Béla városnak hetivásár tartásra jogot ad.

Ezekon kívül van egy *Zinsbuch* 1661—71. *Weisenbuch* 1604—1776 és pár czéhlevél. Az acták 1782-vel kezdődnek folytonosan. Ezek egy külön szobát töltenek meg, de registrálva itt sincs semmi.

XII. Leibicz. A polgármester irodájában levő ládában őriztetnek a következő okmányok, melyeknek jegyzékét — minthogy Leibiczon jártamkor az okmányok egy része nála volt — Weber Samu bélai ev. lelkész úr volt szíves velem közölni.

A leibiczi levéltárban feltalálhatók:

1294. Leibicznek Bald comes által kiállított határlevele. Ezt megerősítették Hildebrand comes 1294-ben

(2 példány) III. András király 1295-ben, IV. Zsigmond lengyel király 1596-ban, a szepesi káptalan 1596- és 1633-ban, Ulászló lengyel király 1636-ban és János Kázmér 1649-ben.

1364. Nagy Lajos a városnak heti vásárt engedélyez. Ennek a szepesi káptalan által kiadott transumptuma és Zsigmond lengyel király által megerősített új kiadása 1535-ből.

1392. Zsigmond király helybenhagyja, hogy a leibicziak szabadon használhassák erdőiket és mezőiket.

1399. Zsigmond védi a leibiczieket Durand és Vrbow támadásai ellen. Ugyanez a szepesi káptalan által átírva 1475-ben és III. Zsigmond lengyel király által megerősítve 1590-ben.

1397. Zsigmond király határlevele Leibicz, Durand és Menhard számára. Ezt megerősíti Zsigmond 1404-ben.

1404. Zsigmond tűzvész következtében adómentességet ad a leibiczieknek. Ezt átírta a szepesi káptalan 1405-ben.

1407. Zsigmond áthelyezi a heti vásárt vasárnapra.

1411. Zsigmond meghosszabbítja az adómentességet. Ugyanez a szepesi káptalan 1413-iki átírásában.

1480. A leibiczi posztószövők czéhlevele.

1590. III. Zsigmond lengyel király védi a leibiczieket a jakabfalviak ellen.

1602. Lőcse város bizonyítványa a leibiczi határvillongások ügyében.

1637. Ugyan ily ügyben Czoplinszky lublói várkapitánytól.

1655. III. Ferdinánd 3 vásárt engedélyez Leibicznak. Ugyanez a szep. káptalan 1656-iki transsumptumában.

1676. Leopold király a katonai beszállásolások ellen védi a leibicziakat és általában a XIII városbelieket.

1719. A leibiczi kénfürdő kiváltságlevele Lubomirszky Tódortól

Ezeken kívül a városháza egyik földszinti hivatalos szobájában 1782-vel kezdődő, de igen hiányos és rendezetlen iratok.

XIII. Ménhárd, XIV. Ruszkin. Ezeknek levéltárában nem voltam. A következő jegyzékeket Weber S. úr szíveskedett velem közölni.

1. *Ménhárd:*

1468. Lócse város bizonyítványa a Ménhárd és Leibicz között fennforgó határvillongások ügyében. 1619. Ugyanazon ügyben Késmárk város bizonyítványa.

1529. *Paria contractus inter Leibicz et Menhard respectu silvarum.*

1580 és 1632. A fentebbi egyezés hatóságilag helybenhagyatik.

1580. Schaffraniecz Szaniszló és Comoroszký Kristóf lublói várnagyok leírata a ménhárdi erdők és mezők szabad bírhatása ügyében.

1602. III. Zsigmond lengyel király leírata Frickal XIII. városi grófság a ménhárdi erdő ügyében.

Ménhárd és Leibicz között történt egyezkedések és határjárások 1559, 1602, 1603, 1604, 1606, 1607, 1608, 1627, 1630, 1633, 1735, 1774, 1791, 1793, 1804, 1801, 1810, 1843-ból.

1597. Szepesmegye bizonyítványa Leibicz és Majerka között fennforgó peres ügyben.

1694. Markowszky Ferencz lublói alkapitány leírata a XIII városhoz több társadalmi ügyben, és a hivatalnokok részéről elkövetett hibák tárgyában.

1649. A XIII város grófjának leírata a fényűzés ellen.

1568 és 1693. A XIII város közgyűléseinek határozatai.

1777. Ménhárd városa és összes territoriumának kimutatása és hivatalos felvétele.

2. *Ruszkín*:

1544. János Kázmér és IV. Ulászló lengyel királyok helybenhagyják a XIII. város kiváltságait.

1551. Zsigmond Ágoston lengyel király felszabadítja a XIII várost a tellonium fizetésétől.

1563. Zsigmond Ágoston megengedi a XIII. város kereskedését Lengyelországgal (kiadva Wagner *Analecta* . . . . I. 253).

1574. Zsigmond lengyel király helybenhagyja »Matyasowcze, Twarozsna, Rusquinowcze« kiváltságait és határviszonyait. 1578-ban ugyan azt helybenhagyja Henrik lengyel király

1578. és 1590. István, majd Zsigmond lengyel király megerősítik a XIII város szabadalmait. 1662. Ugyanazt átírja a szepesi káptalan, III. Zsigmond lengyel király 1603-iki és Ulászló 1633-iki megerősítő leveleinek idézésével.

1752. Mária Therézia statariumot hirdet.

Határlevelek vannak az 1277 (Bárdossy . . . 117) 1508, 1573, 1580, 1602, 1668, 1711, 1719, 1768, (kétszer), 1786, 1779, 1781, 1796, 1779, 1779, 1794, 1824, 1832, 1843, 1844-iki évekből.

A megye többi városainak levéltáiról talán más alkalommal szólhatok. Nem lehet feladatomban ítéleteket mondani észleleteimről, mindenütt a legnagyobb előzenységet tapasztaltam és sajnálkozást a fölött, hogy a városok jelenlegi viszonyai mellett a levéltárakat jobb rendben tartani nem lehet. Talán mégis lehetne tenni valamit, legalább a további pusztítások megakadályozására.

Az eddig ismertetett városi levéltárak látogatása alkalmával kiterjesztettem figyelmemet

a parochialis levéltárakra is.

Ezekről következőkben számolok be:

1. *Felkai r. kath. plebánia*: Protocollum parochiae... Felka, ab Ignatio Claus anno 1775, folytatva van a plebánia története napjainkig.

Anyakönyvek 1703-tól folytonosan, az elsőnek végén a kath. hitre áttértek jegyzéke templomi leltárak, és különféle egyházi szerelvények készíttetéséről szóló jegyzékek.

1794-ből a r. kath. iskolára vonatkozólag a várossal kötött szerződés.

1832. A canonica visitatióról szóló jegyzőkönyvben a parochiára vonatkozó régibb adatok.

2. *Felkai ev. hitközség*: Historisches städtisches Protocoll vom Jahre 1553 bis 1744 cím alatt szerződések, osztálylevelek.

1633. Felka város évi 3 arany bérért engedélyt ad bazini Heckel Andrásnak a régi fűrész malmot papír malommá alakítani át. Erre vonatkozó részletes szerződés.

Histor. Protocoll v. Jahr 1674 bis 1709. Ennek első része kathekizmus és szertartáskönyv. Majd Tóperczér Kelemen papnak családi jegyzetei; — ezután egy német levelező (Formular-Buch). Tovább egy orvosi tanácsadó következik, mely orvos történeti szempontból kiváló érdekekkel bír. Van abban orvosság sok baj ellen, még az ellen is pld. mit kell tenni, hogy a tehenet meg ne babonázzák; hogy kell az emberi testből kiírtani a gilisztát; gyógyítani a veszett eb marását; gyógyszer a nők mellfájása, tejbősége ellen; segély a szülésnél; hogyan teheti magát az ember láthatatlanná;

hogy lehet legyőzhetetlenné; hogyan lehet biztosan utazni stb. Van benne »szakácskönyv«, majd a »Zipser Willkühr«-nek másolata és némely, a Szepességen alkalmazott szász törvények kivonata.

Hist. städt. Protocoll 1676—1766-ig és 1759-től 1816-ig szerződések.

Matricula 1646—1674-ig és 1661-től kezdve folytonosan. Ezekben évenként feljegyezve a város nevezetesebb eseményei.

Annalen Sammlung sammt Register vom Jahre 1412—1790. Eredeti és másolt okmányoknak leginkább a XIII város év egyházaira vonatkozó gyűjteménye. Ugyanazon cím alatt gyűjtemények 1679-től 1804; 1760—1819; 1790—1794; 1794—1808 évekből.

Egyházi számadások 1744—1825.

Schul-Prüfungs Cataloge vom Jahre 1788—1826-ig, felsorolva a vizsgálat tárgyai.

3. *Szepes-Szombat r.-kath. plebánia*: Az érdekes kéziratokat azon sorrendben sorolom fel, amint azokat a helyszínén megszámoztam.

Aus Martin Zeiler oder vielmehr Johann Beza neuere Beschreibung des Königreichs Ungarn etc. Leipzig 1664. Kivonatok.

Gosznovitzer Mátyás hagyatékából (1659) került ide egy, legnagyobb részében a XVI-ik század közepéből való, 4° alakú kézirat kötet, ezen vegyes, de érdekes tartalommal: 1. Lőcse ügyeire vonatkozó jegyzetek 1638—1679. 2. Házi tanácsadó. 3. A szepesi százszok privilegiumainak másolatai a szepesi káptalannak 1338-iki transsumptuma szerint. 4. »Diese Stück findet man nicht in unser Woellkuhwer wie folgen« cím alatt 21 pontból álló törvénykönyv. 5. Orvosi tanácsadó. 6. A »Zipser Willkühr« másolata. 7. »Das

Boten-Gesetz von einem Ers. Rath. der Stadt Leutsch was her von eynem nemen soll ect. Das ist geschehen am naechsten mitwoch nach Laurenti Anno 1471« (egyike hazánkban a legrégibb városi statutumoknak). 8. Artickel wie sich ein yezlicher Richter und Ratmann in der Rat halten soll ect. 40 czikk. 9. Wie, wen und wo man das plaetgesetz oder die gericht Gottes handeln, fieren und prauchen soll, 1530. A tíz parancs ellen vétők büntetése. 10. Was soll die weltliche Obrigkeit ect. eljárás az ítéletek végrehajtásánál. 11. Wie sich ein Richter halten soll, wan er ins Amacht erwellt wirth. 12. Verzeichniss der Marck, Vierdung und Loth so in Einnehmung der Losung von der gantzen Burgerschaft dieser Stadt Leutschau etz. getzeigen werden. 13. A sz. kir. városok különféle jogai. 14. Orvosi tanácsok. 15. Vásári, cselédtartási statutumok, limitatiók a XVI. század végéről.

Historia urbis Kesmark elaborata per Jacobum Kray notarium, 1740. 21 fol. levél. Ugyanabban: Excerpta ex matricula Molleriana, és okmánytár Késmárk történetéhez 1294-től.

Kirchenbuch (matricula) 1646—1715. 1718—1755, 1755—1839.

Protocollum Districtus Felkensis. 1798-től papi gyűlések jegyzőkönyvei.

Wissbuch (városi) 1658—1721.

»Varia minoris momenti fragmenta« cím alatt Szepesmegye története a százok bevándorlásától a XVI-ik század végéig. Hiányos, de igen használható anyag, mellette gazdag anyag gyűjtemény, különösen kivonatok az egyes egyházak régi jegyzőkönyveiből.

Egy kemény borítékba kötött csomagban »In hoc fasciculo continentur varia excerpta« felíráttal, reánk

nézve érdekesek: *a)* kivonatok a lőcsei krónikából 1713-ig; *b)* a matricula Goltzianából; *c)* *Collecta ex antiquo manuscripto post mortem Matthei Braun cath. schol. rectoris etc.* 1795 die 27 febr. adinvento, egyházi és iskolai ügyekre vonatkozó adatok 1578—1645-re.

Notanda de XIII oppidis ex annotationibus cujusdam Huss Popradiensis civis adinventis, 1520—1573-ig terjedő feljegyzések, egy íven.

Plagen des XIII—XVI. Jahrhundert. A megye történetére vonatkozó értékes anyagcsomag.

Kirchen-Sachen der XIII. Stadt Matzdorff und anderer Städte 1645—1682.

Notitiae de Podolino, Lublovia, Gnezda et Neo-Lublo. 1244-től különféle privilegiumok másolatai.

Tized ügyek a múlt század végéről.

4. *Szepes-Szombat ev. hitközség.* Kirchenbuch 1641-től. Ebben: A Szepes-szombati ev. lelkészek és iskola rectorok jegyzéke 1580—1669-ig. Verzeichniss Denkwürdiger Sachen so sich bey dieser Kirchen zugetragen und begeben ab anno 1502—1744. Majd újabb feljegyzések. Anyakönyv 1599—1641, 1674-től folytatva.

Czím nélkül Szepes-Szombat krónikája a legrégebb időtől a XVII. század végéig. A XVIII-ik század elejére mutató, 7 negyedré old. kézirat. Folytatása a széppességi ev. egyházak története 32 lapon.

Liber ecclesiae 1775—1790.

5. *Poprád r.-kath. plebánia.* Historia domus I. köt. 1764—1806-ig II. köt. az egyház történetére vonatkozó okmánygyűjtemény 1767-től. Hist. domus 1807-től folytatva.

6. *Poprád ev. hitközség.* Protocollum ecclesiae aug. conf. 1756—1857. Ebben: »Gesch. der ev. Kirche und

ihrer Prediger in Poprád« a reformatiótól mostanig, indexel ellátva.

1706. decz. 31. Igló. Lubomirszky Szaniszló az öt város evangélikusainak oly vallásszabadságot enged, minőt Igló és Szepes-Váralja evangélikusai élveznek.

7. *Matheócz r.-kath. plebánia*. Egyházi számadások 1689-től. Anyakönyv 1674-től, az 1755-től kezdődő anyakönyv végén a városban 1798-tól 1848-ig történt szerencsétlenségek jegyzéke. Egy címlap nélküli protocollumban az 1784-iki canonica visitatio és a plebánia ügyeire vonatkozó perek és más íratok.

8. *Matheócz ev. hitközség*. Familien-Buch oder Verzeichniss der ev. Familien in Matthsdorf. Elkezdte Scholtz János ev. lelkész 1801. Scholtz: Letical-Process. Az ev. egyházközségek ügyeire értékes. Scholtz: Matheoczer Schul-Chronik. Adatai 1579-el kezdőknek, folytatva napjainkig.

Scholtz: Biographien der evangelischen Prediger in Matthsdorf, von Anfang der Gemeinde bis auf unsere Zeiten.

Kirchen-Protocoll 1646-ban kezdve. Adatai 1244-től kezdődnek. Hozzá Scholtz J. írt a lapszámokat felütiintető indexet.

Anmerkung denckwürdiger Sachen was betrifft die Veränderungen der Ämbter und Örter etc. in Matthsdorf. 1650-től 1673-ig 9¹/₂ fol. levél.

Schul Matrikel 1805-től.

Hain Gáspár krónikájának másolata. A lelkész tulajdona.

Anyakönyv 1656-tól. Ebben a keresztelekteknél számos, erkölcsztörténeti szempontból érdekes adat van bejegyezve.

9. *Lubló r.-kath. plebánia*: A krakói püspökök és az esztergomi érsekek által a jurisdictio ügyében 1325-1332-iki években kiadott okleveleknek »ex libro privilegiorum V. Capit. ecclesiae cathedralis Cracoviensis« vett hiteles másolatai.

1554. Inquisitio a lutheranismussal vádolt Grochowszky lelkész ellen. Ebben a plebániára vonatkozó XIV-ik századbéli adatok.

A tizedre vonatkozólag 3 csoportban. Egyikben 1630-iki hitelesített másolata azon 1299-ik oklevélnek, melyben Jacobus episcopus scepusiensis a lublói és podolini tized felét a szep. káptalannak adja. Vannak továbbá oklevelek 1390-ből, a XV. és XVI-ik századból 1630-iki hiteles másolatban és a XVII-ik századból eredetiek.

A lengyel királyok által a plebániára vonatkozólag a XVII-ik században kiadott oklevelek gyűjteménye.

1639—1780-ig parochialis jegyzőkönyv inventariumokkal.

1554-ből Picek Szaniszlónak, 1612-ből Sieciechovius Mátyás theologiae doctornak kinevezése lublói plébánossá.

10. *Béla r.-kath. plebánia*. Van két »Liber ecclesiasticus«. Az egyiknek tartalma: a) Verzeichniss etlicher Sachen, so sich bei dieser Gemein verlaufen und begeben. 1518-tól 1714-ig 9 negyedrért levelen. b) Inventarium templi anno 1640. c) A reformatio bevitele Bélára 1545-ben Serpilus Lőrincz által, majd a lutheranus decanok 1663-ig, a rectorok 1767-ig. d) A »Bruderschaft aller Heiligen« tagjai és előljárói 1536—1676-ig. e) Bírák és esküdtek 1629—1675-ig. f) Egyházi számadások 1639—1673-ig. Ebben 1646-ból a templom építésének költségei, 1707-ben nagy tűzvész,

1713 toronyépítés stb. A *másikban*: a) Verzeichniss etlicher Sachen etc. 1518—1674-ig. b) Liber in quo continentur ecclesiastica supellex, munia, munera, pia legata, debita, et nomina eorum, item proventus, expensae, coetus opificum altaria habentium Anno 1674-től 1740-ig. c) Historia reinducti liberi exercitii religionis rom. kath. in XIII. oppidis etc. (a 177—317 oldalon). d) Inventarium Parochiae 1674 aug. 10. e) Restauratio ecclesiae 1720—1731. f) Lubomirsky Heradiusnak a r. kath. plébánia és a város közti viszonyt szabályozó 1676-iki rendelete s az ezen ügyre vonatkozó íratok. (499—550. old.).

Historiae Parochiae Belaensis libri 3. A város alapításától 1863-ig. 427 folio levél.

Memorabilia parochiae belensis 1674—1754-ig 278. fol. old. Ebben a templom leltára 1757-ből.

11. *Késmárki ev. hitközség* levéltára mindig az egyház felügyelő kezelése alatt áll. Legnevezetesebb kézirata a »Matricula Molleriana« *eredeti* példánya, ezen czím alatt: »Die Matricula Molleriana 24 regalum Scepusii, eine von Zeitgenossen in den Jahren 1520—1660 geschrieben und von Georg Buchholtz im Jahre 1708 registrirte Geschichte der protest. Zipsens, welche Johann Czeray aus der Bibliothek zu Wittenberg erkaufte und dieser Gemeinde übergab«. Terünk nem engedi, hogy ezen, a Szepesség történetére oly igen becses kéziratnak tartalomjegyzékét most közöljük.

Van továbbá: Egyházi számadás 1712-től; egyházi jegyzőkönyvek 1756-tól. Levelezések, rendeletek tára 1787-től. A templom építésére vonatkozó acták és a Német-, Dán-, Svédországban gyűjtött könyöradományokról szóló könyvecskék 1688—90-ből; — Thurzó György nádornak 1614 márczius 23-án kelt, a sze-

pesváraljai synodus határozatait megerősítő oklevele és a váraljai statutumok másolata. 1668 február 2-án a kézmárki ev. hitközségnek az 5 sz. kir. városi superintendentiába felvételéről szóló okmány és Thököly Istvánnak 1668 febr. 9-én a felvételbe beleegyező okmánya.

Az ev. plebániának 1601-től kezdődő anyakönyve Kézmárk városa és a Thökölyi családra vonatkozó számos érdekes jegyzéket tartalmaz. Ezeket főt. Limberger úr szíves volt kijegyezni, de tér szűke miatt azt ezúttal nem közölhetjük.

12. *Késmárki ev. lyceum* könyvtárának írártárában: Genersich Keresztély íratai közt a szepesi egyházi életre vonatkozó számos kiadatlan anyagrészlet. Buchholtz György »Historischer Geschlechts Bericht«-je a XVII. ik század közepétől 1703-ig, majd fia Jakab által folytatva 1715—1767-ig a Szepességen és különösen a Késmárkon történt dolgokat sorolja fel 496 negyedréten. Mösz (Möis) »Geschichte von Kásmark«-ja 64 nagy negyedréten oldalon a város történetét 1715-ig adja. Palcsó: A késmárki evang. lyceum történetének kézírata. — A »conventionale illustrissimorum, spectabilium ac magnificorum etc. dominorum aulicorum: Pro parte Celsissimi Principis domini domini Emerici Thököly etc, pro Anno dni, 1683 reformatum« Thököly háztartásáról ad érdekes képet.

Megemlítem még a *Mattyasovszky családnak* Tótfalván Mattyasovszky István úrnál levő levéltárát. Ebből értékesebb maradványok:

1323. Róbert Károly megerősíti a Sváby családnak Palocsa bírtokának Svábóczért III. András királylyal 1295-ben eszközölt elcserélését.

1402. Rossmann, Hvosd stb. testvérek, krakói lakosok Magyarországon levő összes leányági negyedbirtokaikat rokonuk Waldorff Pálnak ajándékozzák.

1403. Busson Henrik krakói polgár Richwald birtok felét a lechniczi carthausi kolostornak ajándékozza.

1403. A krakói káptalan megerősíti a lechniczi klastromot Richwald felének birtokában.

1403. A szepesi káptalan transsumptumában Waldorff Pálnak Richwaldra vonatkozó, a carthausiak részére tett adomány levél.

1404. Zsigmond király levelének transsumptuma, melylyel megerősíti a carthausiakat Richwald felének birtokában.

1404. A carthausiaknak a szepesi káptalan által eszközölt statutiója Richwald birtokába.

1405. A túróczy convent hiteles transsumptumban átírja Petrus literatus de Mathyafalva és fiainak 1396-iki, Mátyásfalvára vonatkozó birtoklevelét.

1408. Svapp Jánosnak és Apród Miklósnak statutiója Richwald birtokába.

1409. Waldorff Pál richwaldi birtokát a lechniczi carthausiaknak ajándékozza.

1419. Zsigmond kir. jóváhagyja Apród Miklósné szül. Sváby Dorotheának fivérével Jánossal hozománya tárgyában kötött egyezségét.

1426. Osztálylevél a Busson testvérek közt Körtvélyes, Tótfalu és Richwald birtokban.

1435. Zsigmond király Busson Jánosnak regale jogokat ajándékoz Tótfalu, Svábócz és Richwald birtokokban.

1436. Zsigmond király megerősíti Busson fiát Jánost Bussócz, Richwald és Tótfalun levő részbirtokaiban

1446. Sváby János elzálogosítja Helblingvágása és Richwald bírtokrészeit a lechniczi conventnek.

1463. Jacoffy László de Szuha és Busson Katharina eladják Sváby Jánosnak Tótfalun, Schewerberg, Szent-Margaret, Rychwald, Helwywagasa, Lipnik, Lesznicz, Kisdoman és Körtvélyesen lévő bírtokrészeiket.

1507. Petrus scultetus richwaldi scultetiáját 2 malommal és serfőző házával eladta a lechniczi conventnek.

1522. A carthausiak beiktatása Lechnicz bírtokába.

1523. Sváby Bálint és testvérei a karthausiaktól felvett 300 frt fejében örökre átengedik Helivágás nevű elzálogosított pusztájukat

1536. Gruber János Relowon levő bírtokrészét eladja a lechniczi conventnek.

1542. Sváby László eladja Schailerbergh nevű bírtokrészét Segnei Lászlónak.

1545. Osztálylevél a Sváby testvérek közt a Tótfalván levő bírtokról.

1552. Sváby Melchior és István eladják Kislomniczay Jakabnak Tóthfalván levő 2 jobbágytelküket és egy malom harmadrészét.

1561. Lomniczy Gertrud tótfalusi bírtokrészét leányának Sváby Bálintnének hagyományozza.

1615. Forgách Zs. országbíró meghagyja Szepesmegyének, hogy a Sváby és Mattyasovszky család tagjai közt Tótfalu bírtokra vonatkozó 1605-iki egyezséget keresse ki s adja ki.

1720. Egyezség Sváby János és Kristóf és Senyei László közt Bussócz részbírtokra.

1725. A szepesi káptalan által Mattyasovszky Imre részére kiadott, a család bírtokaira vonatkozó oklevelek transsumptumai.

Számos levéltár van még megyénkben, melyről itt ezúttal nincs szó. Az eddigi rövid vázlat is megérlelheti azon meggyőződést, hogy itten gazdag történelmi anyaggal állunk szemközt, melynek feldolgozása évek munkáját igényli.

Ezen cikket csak azok kedvéért írtam, akik társulatunk munkájában tevékeny részt akarnak venni; azoknak, reméllem, némileg hasznos tájékoztatóul fog az szolgálni.

A nemesek iskolái, vagy az úgynevezett mág- nási iskolák a Szepességen.

A magyar közoktatásügy történetének több jeles művelője akadt már hazánkban, kik gondosan gyűjtve a szétszórtnan lévő anyagot, részint önálló művekben — Vass, Fraknoi, Molnár*) részint gazdag »Történelmi Tár«-unkban dolgozták azt fel. Mi itten, részben az említett művekben is meglévő, néhány adatot akarunk megismertetni a Szepesség iskoláztatásáról, e téren is tájékoztatni akarván olvasóinkat.

A régi időkből általában is csak a reformáció óta bírunk megbízhatóbb és részletes adatokkal hazai iskoláinkról és a tanügy állapotáról. Kiváló érdeme van ebben Rezik Jánosnak, ki 1686-ban az eperjesi ev. kollegium tanára, 1705-ben igazgatója volt. Minthogy korában minden irodalmi tevékenység leginkább felekezeti szempontból történt, ő is hitrokonai számára gyűjtötte össze a történelmi anyagot, és gymnaziologia cím alatt meglévő kéziratában dolgozta fel az evang. gymnasiumok történetét. Beszél abban városi, falusi és *nemesi* iskolákról, mely utóbbiakat *mágnási* iskolának is nevez. Folytatói kibővítették a gymnazio-

---

*) Vass J. Hazai és külföldi iskoláztatás az Árpádok korában. *Fraknoi* V. Hazai és külföldi iskoláztatás a XVI—XVII. században. *Molnár A.* A közoktatás története Magyarországon a XVIII. században.

logiát, és sok becses adatot őriztek meg a tanügyre vonatkozólag.

A fentemlített mágnási iskolák a nevelés történetében különös jelenséggel bírnak; mert más országokban nem is fordulnak elő és keletkezésüket hazai viszonyainkból kell megértenünk. A hitújítás csekély iskolázást és tanítást talált a városokon kívül. Ezen elhanyagolt állapoton, a papságon kívül, segíteni akart a hitbuzgó ev. nemesség is és ily indulatból alapította saját költségén ezen úgynevezett mágnási iskolákat birtokain, eleinte csak nemes ifjak számára, később kiterjesztette jótékonyosságát nem nemesekre is. Megnevezett forrásunk szerint hazánkban mágnások és nemesek által fenntartott 20 gymnasium volt, ebből magára Szepesmegyére négy ilyen intézet esett, s ezek Görgön, Toporczon, Markusfalván, Nehrén azaz Nagy-Eőrben voltak.

A XVI-ik században még mindig gyakorlatban volt a fiúkat kiképezés és nevelés végett valamely magasabb rangú úri család udvarába küldeni; ily módon kerültek a nemes ifjak kezdetben a mágnási iskolába, hol a lovagi gyakorlatokon kívül a tanuláshoz is kellett látniok, mert a megváltozott viszonyok és a korszellem a tudományt tűzte ki főcélul. A házi tanító körül csoportosult a tanulni vágyó ifjúság és a vezértanító, egy segéddel oldala mellett, üdvösen végezhetette iskolai teendőit. Arról tanúskodnak azon számos levelek, melyekben hálás tanítványok dicsérettel és hálával halmozzák el egykori tanítóikat, kik ezen intézetekben sikeresen működtek.

A növendékek száma nem lehetett szerfelett nagy, de nem is csekély. Voltak kezdők, haladók és érettek. Az akkori tanmód szerint egy tanszobában együtt

volt az initiáns és abituríens. Az egyik csoport szóbeli oktatásban részesült, a másik felmondta leczkáját, a harmadik írásbeli dolgozatot készített, s a mellett az érettebb tanulók segítették a tanítót az oktatásban és gyakorlatilag elsajátították a didaktikai ügyességet.

Ezen tanintézetek nem voltak zugiskolák: hanem azon kor művelődési magaslatán kellett állaniok. Versenyezniök kellett a városi iskolákkal; mert különben növendékeik nem nyertek volna fölvételt más tanintézetekbe, nem látogathatták volna a külföldi egyetemeket, ha megfelelő képességgel nem bírtak volna. És az számtalan esetben megtörtént, hogy a növendékek más intézetekben akadálytalanul folytatták tanulmányaikat.

A földes urak nem állottak valami barátságos viszonyban a városi német polgársággal; hanem peres ügyekben többnyire a tót lakosokat pártolták, ezen körülményből is következtethető, hogy a nemes ifjaknak saját tanintézeteikben oktatása által a városok monopoliuma alól akartak felszabadulni. Azonban, hogy a versenyt kiállhassák szükség volt jeles tanerőket alkalmazni és a szegény tanulókat anyagilag segíyezni. Mind a két tekintetben megfelelték kötelességeiknek. A tanítók művelt férfiak voltak, kik vagy a hazai magasabb iskolákban, vagy a külföldi egyetemeken végeztek tanulmányaikat és tudományos műveltségükre nézve ezen korban nem létezik különbség, mint későbben; hol az egyetemi kiképeztetés előbbséggel bírt. Ebből szabad következtetni, hogy a hazai intézetek is oly műveltséget nyújtottak, mely a kor kívánalmainak eleget tett. A gymnasiológiában közölt levelek és alkalmi költemények alapján tiszteletet kell ápolnunk azon férfiak tudománya, vallásos-erkölcsi érzülete, tanítói képes-

sége, nyelvismerete iránt; kik oly könnyűséggel és ügyességgel tudnak verselni görög-, latin- és anyai nyelvükön, és a nyelvet prózában is kifogástalanul kezelik. Ilyenek voltak az akkori tanítók, minden szigorított tanári vizsgálat nélkül.

Rezik János történetírónk tantervet nem közöl, mert az akkori időben az oly köztudomású dolgot feljegyezni nem tartotta érdemesnek; azonkívül leírásában a gymnasiumoknál már érintette e tárgyat és nekünk is felvilágosítás végett egy városi iskolai leczkerendhez kell folyamodnunk. A selmeczbányai és lőcsei iskola irattári adatai nyomán 1580 körül kezd a felsőbb nyilvános iskola a trivium és quadriviumból kibontakozni, mert a reformáció nagy súlyt fektetett a vallásoktatásra; ez által az iskola latinnyelvű gymnasiummá alakíttattik át. Főtárgyak: a *theologia* disputációkkal, *dialektika*, *rhetorika*, *örömek írók* olvasmánya, különösen pedig a *latin nyelv* szó- és írásbeli tüzetes elsajátítása, mert ez volt azon kornak nézete szerint a tudományos műveltségnek kizárólagos eszköze.

A tanításnál kevés kézi könyv használtatott, az előadás többnyire a tanítók által szerkesztett füzetek alapján történt; annál meglepőbb azon jelenség, hogy tanulói számára a *markusfalvi* magán intézet rektora egy iskolai könyvet saját költségén adott ki. Mivel ez nagy ritkaság azon időben, indíttatva érezzük magunkat, a könyvet itt röviden megismertetni.

Ratigius Venczel, csehországi születésű, a markusfalvi iskola rektora, 1637-ben Brewer Lőrincznél Lőcsén ily című könyvecskét bocsátott sajtó alá: »*Sententiae Evangeliorum dominicalium in usum scholarum collectae, hemistichiis & distichis latinis, nec non rhythmis bohemicis colligatae.*« A szerző könyvét szeretett ta-

nftványainak, három ikercsillagnak, Máriássy Imre, Boldizsár és Samunak ajánlja, egyúttal édes atyjuk iránt csekély adományával háláját akarván leróni. Az előszóban megemlíti a hagyományos szokást, hogy a tanulók emléкverseket kaptak a következő vasárnap előkészítése végett és mivel ezen praeparatiokat a tábláról hibásan írták le, a füzetek időközben összrongyolódtak, czélszerűnek gondolta az emléкverseket nyomtatásban kiadni. A könyvben van 280 *ilyen vers*, *Stigelius distichonjai* nyomán.

Ezeket a vasárnapi evangyeliумok rövid tartalma gyanánt, ily szerkezetben bocsátja előre:

Dominica I-mi Adventus. Matth. 21.

1.

Adventat Christus in urbem.

Ecce venit vili rex regum vectus asello,

Victor is oh quantus, quando redibit, erit!

2.

Stant Christi sceptrum per aevum.

Mitis ades, salvator ades, Rex unice Regum,

Tu Satanae regnum destrue, conde tuum.

3.

Christum pia turba salutet.

Ingrederere o Jesu, regem Te turba salutet;

Ingrederere o populi, spesque salusque tui!

4.

Christus celebrandus ubique est.

Christe Deus gratus tibi lingua det ardua laudes,

Dicat Jo pacem, vox pia dicat Jo.

5.

Post mundum coelum adeundum.

Cum gravis absiliet disjectis axibus orbis,

Transfer in aethereas, nos, Deus alme, plagas!

(A latin versek után mindig a cseh fordítás következik.)

Az evang. iskolákban szombaton az oktatás mindig tekintettel volt a vasárnapi ájtatosságra; a káté tanulása mellett a vasárnapi evangyeliomi magyarázata képezte a főtárgyat és ezen divatos szokás megmagyarázhatja a fentidézett könyvecske eredetét. A könyv végén vannak még erkölcsi és tanulási szabályok, reggeli, déli és estvéli imák és használhatóságát tekintve azt lehet következtetni, hogy más iskolákban is alkalmazták, ha erről nincs is biztos tudomásunk.

Ezen előre bocsátott tájékozás után áttérünk a szepesmegyei nemesi iskolák történetére.

I. *A nemesi iskola Görgön.*

Rezik János kézirataiban kiváló dicsérettel tünteti ki a Görgey nemes családot, mint a hitújítás buzgó hívét. Görgey Arnold több magasabb állami hivatalt viselt; Görgey László királyi tanácsos a szepesi kamaránál, az évszám nincsen említve; Görgey Kristóf 1590-ben, és Görgey Jordán Szepesmegyének 1599-ben alispánja, mind buzgó protestánsok, de egyikről sem állítja, hogy a Görgői iskolának alapítója. Az iskola létezett egy félszázadon túl: ez tény, és erről adott történetírónk tudomást, keletkezését pedig ily módon lehet rekonstruálni. A házi úr engedelmeiből az ifjak a szomszédból ellátogattak a kuriára és részt vettek a házi tanításban. Így alakult lassanként egy iskolai kör. Ezt állandósította az áldozatokra kész házi úr akkor, mikor saját gyermekei tanításra már nem szo-

rúltak, a nevelőt iskolai tanítónak megtartván és az intézet szükségleteiről kellőképen gondoskodván. Így bátran állíthatjuk, hogy észrevétlenül nőtt ki magát az iskola és sikertelen munka lenne most alapítási évét kutatni; mert az iskolai akták, ha nem is voltak táblázatos kimutatások a mai hivatalos szokás szerint, mind elvesztek a háborús időkben és üldözésekben. Annyit biztosra vehetünk, hogy a XVI-ik század nyolczvanas éveiben már fennállt; mert Horváth Stansith Gergely de Gradecz fellépése a nagy-eöri iskola alapításánál 1591-ben azon benyomást teszi, mintha a Szepességen már létező, hasonló intézeteket utánozná. Lássuk most kéziratunknak kizárólag a tanítókra vonatkozó följegyzéseit:

1. Hrabeczius Illés 1614-ben megállapította az iskolának jó hírnevét és öt évig vezette a tanítást. Kiképeztetését hazai intézetekben nyerte.

2. Novatius Miklós követte őt a hivatalban, ki 1616-ban Brutócson lelkész lett. Utóda volt.

3. Urbányi Jakab. Dubovról Zólyom megyéből, ki 1624-ben Szepes-Szombaton lelkészszé választatván, Zabler Péter superintendens által felavattatott.

4. Fröhlich Sámuel Szepesváraljáról, ki Rosnyón, Markusfalván, Ráhón, Batizfalván, Grenitzen mint rektor működött és végre 1626. Gömör megyében pap lett.

5. Stankovits Mihály, ki csak rövid ideig viselhette hivatalát, mert 1624-ben már Berthóton, Sáros megyében lelkési hivatalban találjuk.

6. Simonides Pál, Bártfáról, a sárosmegyei Berzeviczei nemesi iskolának növendéke, ki három évig a lőcsei gymnasiumban Horler Szaniszló igazgató alatt tanult. De csak rövid ideig lehetett Görgön alkal-

mazva; mert 1627-ben már felszentelt pap, 1676-ban mint teplicskai ev. pap a számkivetésbe üzetett.

7. Kapalini János, Trsztenáról Árva megyéből, csak rövid ideig taníthatott; 1630-ban lelkészszé felavattatott.

8. Brachius Menyhért egy évig és 13 hétig működött és 1628-ban pap lett Mattheócson, Szepesmegyében.

9. Urbanides Lukács, Plesowból Zólyom megyéből, ki csak egy évig tanított, és 1632-ben Radácson a lelkészi hivatalba lett beigtatva.

10. Petroviczius Dániel. Erről az van feljegyezve, hogy nagybátyja főtiszt. Pribischiusz Dániel oldala mellett egy ideig működött, de ez utóbbinak rektori alkalmazásáról nincs semmi adat. Petroviczius 1671-ben Trencsénben mint városi tanácsos halt meg.

11. Culicis Jakab, Breznóbányáról, egy fél évig tanított, 1642-ben lelkész lett Grancson Szepesmegyében.

12. Kazar András, Kubinból Árva megyéből, egy ideig az iskola élén állott, azután a dravetzi iskolának 5 évig rektora volt, (valószínűleg Daróczot, Nógrád megyében kell érteni, hol egy jól berendezett iskola létezett), 1660-ban Kolacskóra, Szepesmegyében, került mint evang. lelkész.

13. Roszinszky Ádám, Dubováról Árva megyéből, előbb rektor volt, azután papnak felavattatott 1666-ban. Az üldözések korában áttért a r.-k. hitre és régi hitsorsosainak sok kellemetlenséget okozott; miről kéziratunk azt jegyzi meg, hogy a ki az evangyelikusoknál rossz volt, hogy lehetett volna az másütt jó!

14. Balássy Mátyásról is tétetik említés, de minden évszám megjelölése nélkül.

A felmutatott lajstrom hézagos és hiányos és valószínűleg már nem volt kiegészíthető, annyit azonban világosan lehet belőle következtetni, hogy nem egy tanerő, hanem ugyanazon időben több tanító is működött az intézetnél. Feltűnő azon körülmény, hogy az alkalmazás nem élethossziglan, hanem csak rövid ideig tart; amit abból kell megmagyarázni, hogy a tanítói állomás nem nyújtott biztos életkeresetet és családtartásra általában elégtelen volt; azért átmeneti állomásnak tekintették, mint a városi iskoláknál is rendszeren. A lelkési hivatal jövedelmei a tizedből állottak, és ebből egy család tisztességesen megélhetett.

II. *A Görgey család iskolája Toporczon.*

Ezen iskola az előbbinek folytatása. Midőn I-ső Lipót király alatt 1670-ben megkezdődött országszerte a protestánsok elnyomtatása, a görögői iskola sem tudott a vihárnak ellent állani, hanem feloszlott; azonban mielőtt csendesebb idők álltak be, a patronusok megkísérelték az iskolát biztosabb helyen, Toporczon, újra felállítani. Kevés történeti adatot jegyezett fel kéziratunk szerzője, többnyire csak a vezértanítók neveit említi, a következő rendben:

1. Deák András.
2. Mag. Saárossy János.
3. Konitsek Mátyás, ki egyszersmind nevelő volt Görgey Györgynél.
4. Katsany György.
5. Velits László.
6. Szitnay György.
7. Brezany János, ki 1704-ben Breznóbányára rektornak hivatott.

8. Valentiny Illés, később lelkész Kishontban és 1725-ben Czinkotán.

9. Bely István Erdélyből, kit Görgey János patronusával a császári csapatok minden ok nélkül elfogtak és egy évi várfogság után a Spielenbergen, II-ik Rákóczy Ferencz portyázó hadai kiszabadították.

10. Farkas György, ki Görgey György, Pál és László fiainak nevelője volt, mint utolsó rektor említetik. Később az osgyáni iskolánál hasonló minőségben működött.

A kézirat különösen kiemeli, hogy ezen adatokat föltisztelendő Mitschinszky János úrnak köszöni. Többet a szerző, úgy látszik, nem volt képes azon időben gyűjteni, de ezen csekély közleményből is azt lehet következtetni, hogy az iskola legalább három évtizedig fennállt.

III. *A markusfalvi nemesi iskola.*

A Máriássy nemes család kiváló tagjai a hitujítás elveivel korán megbarátkoztak, mielőtt még a városok nyilvánosan az új hitre áttértek. Lőcsén ez 1544-ben történt, mikor az egyház, tanács és polgárság evangélikussá lett. De a kézirat már Máriássy Zsigmondot és Ferenczet mint buzgó protestáns híveket magasztalja, miről több alkalmi költemény tanúskodik. Évszám ugyan nincsen említve, de nem tévedünk, ha Máriássy Ferencz alatt azon férfiút értjük, ki I. Ferdinánd alatt nevezetes szerepet játszott és ismeretes egyéniség volt a Szepességen. A lőcsei krónika azt beszéli, hogy a városiak feldúlták markusfalvi kuriáját 1527-ben, mivel János királyhoz átpártolt és azt egyéb jószágaival 12 évig bírták, mikor veje Bornemissza királyi kegyelemből a jószágokat visszanyerte. Végre Máriássy Ferencz

fia, Pál, succedált és Lőcsétől követelésére barátságos kiegyezés útján 2000 frt kártalanítással megelégedett. Ez történt 1569-ben, legvalószínűbb tehát, hogy Máriássy Pál a markusfalvi iskolának alapítója. A gym-naziologia itt is csak kevés adatot tartalmaz. A felsorolt rektorok a következők:

1. Stenzel Jakab 1577. (Fraknóinál említve).
2. Greifenzweig János. Ez 1578—1579-ig a kés-márki iskolát vezette, és innen Markusfalvára átköltözött.
3. Rajeceny András 1588 körül.
4. Fabricius János, egy tudós és nagyon ünnepeelt theologus.
5. Fröhlich Sámuel, ki a görgői iskolában is működött.
6. Duhon János, Quacsáról, Liptó megyéből, 1622-ben. Wittenbergában és Rostokban tanult, Dániában is járt, és későbbben Beszterczebányán mint rektor alkalmaztatott.
7. Brachius Menyhért 1636-ban, ki Görgön is rektor volt, és Widerniken 1637-ben lelkész lett.
8. Ratigius Venczel 1636-ban, kiről a bevezetésben már bővebben szólottunk. A következő évben már a batiszfalvi és 1640 a markusfalvi ekleziában papi hivatalt viselt.
9. Rotarides János 1646-ban vezette az iskolát.
10. Grunel János Breznóbányáról. Tanulmányait a hazai intézetekben végezte és ezután Markusfalván vezértanító lett. 1663-ban a hedri és sirokai egyházak lelkésze Sáros megyében.

Az iskola az üldözések korában elpusztult és többé fel nem épült, mert Rezik János, mint kortárs ezt feljegyezte volna. Feljegyzésre méltó, hogy több tanuló

a közölt levelekben megemlíti, hogy a tót nyelv tanú-lása végett Markusfalvára költözött.

IV. *A nemesi iskola Nàhrén — Nagy-Eőr-ben.*

Horváth Stansith Gergely, Gradeczi báró, vetette meg alapját ezen iskolának. Atyja Márkus vitéz ka-tona volt, ki Szigetvárat 1555-ben mint kapitány hő-siesen megvédte Ali basa támadásai ellen. Elpusztúlt javai helyett I. Ferdinánd királytól kárpótlásul bírtokot nyert a felvidéken. Halálakor fia kiskorú volt és a király pártfogása gyámnokul mellé rendelte Draskovich Györgyöt, a pécsi püspököt, Semsey Ferenczet és Ter-jek Tamást. Felserdült korában Semsey Ferencz ta-nácsára Wittenbergába utazott tanulmányai folytatására; onnét Straszburgba ment, és az egyetemi tanfolyam végeztével beutazta Németországot, Svajczot, Francia-, Angol- és Olaszországot. Visszatértében egy ideig Wit-tenbergában megtelepedett és nyilvános felolvasásokat tartott, de szándékát, ott magát tanárrá habilitálni; nem valósította meg, hanem hazájába visszatért.

Itt azonban kellemetlen meglepetések vártak reá. Sógorai nem akarták örökösnek elismerni és ő kény-telen volt örökségét karhatalommal elfoglalni. Ez tör-ténhetett 1585—86 közt. Az évszámok nincsenek pon-tosan feljegyezve és ennélfogva csak odavetőleg lehet állítani, hogy az iskola még ezen évtizedben vette kez-detét. Ő a gymnasiumnak házat épített, szegény ta-nulók fentartására évenként 600 frtot költött, könyv-tárt szerzett, maga a dialektikából, retorikából, ethi-kából előadásokat tartott; hetenkint saját elnöklete alatt disputációkat rendezett theologiai tárgyakról. Ön-zetlen igyekezete nagy sikert aratott, az intézet felvi-rágzott és sok növendék gyült össze a híres tanárok

előadásaira. Ezt bizonyítják Rezik Jánoson kívül mások is. Az alapító maga is tudós ember volt, mutatja azt vallási vitája Lam Sebestyén késmárki lelkészszel, kivel 1589 februárban nyilvánosan disputált téves hitelveiről a Calvinismust illetőleg. Ezen vitáról szóló írata Bártfán 1589-ben nyomtatásban megjelent. 1591-ben a csepregi gyűlésen, mely az evangélikusok és reformátusok kiegyezése végett Nádasdy Ferencz gróf elnöklete alatt tartatott, személyesen tevékeny részt vett.

Intézetének javát akarván előmozdítani egy ügyes igazgatót igyekezett annak számára megszerezni és ezen szándékkal fordult tanácsért Hunnius Egyed, híres wittenbergi theologiae professorhoz; kinek ajánlatára 1595-ben mint első nevezetes rektor került a nährer gymnasiumba:

1. Mag. Graverus Albert,*) ki ugyan ezen időben Lőcsére is meghívást kapott, de a nährer állomásnak elsőbbséget adott. Dicsérik tudományát, szerénységét, és kitűnő tapintatát az ifjúság vezetésében. Neki is voltak vitái Lahm Sebestyén késmárki lelkészszel, kit Crypto-Calvinismussal vádoltak. Polemikus munkáját, 1596-ban Bártfán adta ki, 1597-ben Kassára költözött mint iskolai igazgató és 1599-ben visszatért Németországba. Nährén tanító segédje volt Malus Péter, alias Nedobry, ki 1597-ben Mosócra és későbbben Galgóczra hivatott meg tanítónak.**)

---

*) Fraknoi id. műve 135 oldalán írja: Az első, kit megnyert, a tangermundi Gera Konrád mester volt. Ez 1594-ben jött ide Strassburgból és az iskola igazgatása mellett a lelkészi teendőket is végezte. Midőn ez már 1595 tavaszán, Bártfa városának meghívását elfogadta, helyét a dalheimi (pfalzi) Erhard Miklós foglalta el. Ugyanekkor Jenából Grawer Albert jött, ki a hit és bölcsészettudományból tartott előadásokat.

**) Fraknoi u. ott. Malus (Jablonovszky) Pált említi, ki később *modori* tanító volt.

2. Mag. Dalhemius Erhard Miklós a pfalczi fejedelemségből 1597-ben, ki 1599-ben Bártfára ment. Jelles latin költő volt.***)

3. Niekerlaeus Farkas Csehországból, 1623-ban Horváth Boldizsár bárótól lett alkalmazva, tizennégy évig működött, és 1638-ban Felkára hivatott meg segédlelkésznek.

4. Wachsmann Bertalan Csetnekről, 1631-ben nevelő és tanító volt; 1634-ben lelkésznek hívták meg Roxba.

5. Briestanszky János, tótprónai születésű, csak 24 hétig viselte a hivatalt és Bártfa mellett papi állomásra ment.

6. Bielek Simon, Studencza Szileziai helységből. Tíz évig dispanði, azaz konyhamester volt gróf Thököly István udvaránál; de végre megúnván a zaklatást és cselszövést ily magasrangú háztartásnál, visszatért szerény mesterségéhez és Horváth Boldizsár báró iskolájánál mint igazgató alkalmazást nyert; később 1642-ben Késmárkon a tót egyháznak predikatora lett.

7. Kleczkovius András, Selmeczbányáról, több évig tanult német egyetemeken; 1642-ben a nevezett Horváth Boldizsár gyermekeinek nevelője volt, egy év múlva Szepesváraljára ment tanítónak, és 1644-ben lelkésznek felavattatott.

8. Moller János Boroszlóbból, csak félévig tanított, és mint praeceptor 3-tiae classis Besztercebányára költözött, honnan 1650-ben Filiczre papnak hívták meg.

9. Róth János hosszabb ideig volt alkalmazva, de az üldözés véget vetett működésének, és számkivetésbe kényszerült vándorolni.

***) Fraknói szerint az alapítónak 1597 január 4-én történt kimúlta után a gyámúl kinevezett Bártfa város buzgó gondossága daczára az iskola 1598-ban feloszlott.

10. Alsó-rasztokai Moticz Mátyás Liptó megyéből, nemes családból származott. Tanulmányait hazai intézetekben végezte, Lőcsén Roth Menyhért igazgató növendéke volt és Horváth Imre bárótól megbízott az iskola vezetésével. Nőül vevén ennek sógornőjét, Erzsébetet, néhai dobai Székely özvegyét, a szepességi nemességgel sógorságba jutott és ennek következtében II. Rákóczy Ferencz fejedelem alatt hadiszolgálatba lépett. Hadjárataiban a tudományok híve maradt, és szabad idejét theologiai és bölcsészeti munkák olvasásának szentelte. Nem tudni mi okból vált meg a katonai pályától; már 1706-ban Batiszfalvi lelkész és később Eperjesen magyar hitszónok lett.

11. Kirinyi András, csetneki születésű. Eleinte Naehrén igazgató volt, azután Csetneken lelkész, ezen minőségben aláírta 1706-ban a kishonti esperességnek rendszabályait. Kortársainál mint latin költő nagy tiszteletben állott.

A kézirat csak ennyit tartalmaz ezen nevezetes iskoláról; meglehet, hogy a családi levéltárakból még sok érdekes adatot lehetne napvilágra hozni. Az első alapító szepesmegyei alispán is volt, és hivatalát dicséretesen viselte, csak 50 évig élt és 1597-ben már meghalt. Kéziratunk szerzője azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy Horváth Imre báró, megyei alispán, II. Rákóczy Ferencz kora után az iskolát újra megalapította volna, ha gyermekei életben maradtak volna. »De most, így folytatja szerzőnk írását, a kapa és az eke hasogatja azon mezőt, hol hajdan keresztény hitet és emberi bölcséletet — Krisztust és Aristotelest, tanították. Így változnak a földi állapotok!«

Ezen rövid ismertetésből is világos, hogy az iskolázás terén élénk mozgalom uralkodhatott a megyében,

mert ha hozzávetjük a lőcsei és késmárki gymnasiumot, a tizenhárom szepesi és bányavárosok iskoláit, melyek némi tekintetben megközelítették a gymnasiumi oktatást, akkor bátran állíthatjuk, hogy a Szepesség e korban közművelődési intézményekben nem szűkölködött, iskolái kedvezően fejlődtek és nem is találunk megyét, mely e tekintetben felülmulta volna.

Supplementum analectorum terrae Scepusiensis.

Pars. II. Diplomata caesarum regumque Hungariae ac Poloniae tam. illust. praepositorum, supremorumque Scepusii comitum, necnon ita dictorum landgraffiorum provinciae scepusiensis atque ven. capituli privilegiales litteras, alia denique literalia arcis Lubló capitaneorum monumenta ad notitiam Scepusii facientia. Collegit et brevibus notis illustravit. *Michael Schmauk* regio cameralis oppidi Matthaeivillae, unius e XVI. scepusiensibus, parochus, 1806. — Szepesváraljae. Typis typographiae episcopalis 1889.

Ezen cím alatt került ki a legközelebbi napokban a sajtó alól Szepesvármegye okmánytárának egy 547 negyedretű oldalra terjedő újabb kötete.

Mikor történetírásunk még úgyszólván csak bölcsőjében volt, a múlt század végén jelent meg Kis-Kolacsini Zbisko Károly József tinnini püspök és szepesi prépost pártfogása mellett Wagner Károly tudós jezsuita szepesi analectáinak négy kötete. Ezen gazdag okmánytárt 1802-ben Bárdossy János, a lőcsei kir. főgymnasium igazgatója egy ötödik kötettel toldotta meg, »Supplementum anal. ter. Scep. Pars I.« cím alatt. Bárdossynak segítségére volt munkájában azon Schmauk Mihály, kinek hagyatékából bírjuk a most kiadott ok-

mánytár anyagát. Schmauk már 1806 szept. 29-én felhívást intézett a közönséghez, de ez és 1821 jan. 6-án ismételt újabb felhívása is eredménytelen maradt s a szorgalmas kutató 1823 ápr. 21-én fáradságos munkájának sorsa felett aggódva hűnyta örök álmra szemeit Szepes-Szombatban, hol akkor mint lelkész működött. A kézirat ugyanott a plébánia levéltárában maradt, míg Császka György szepesi püspök tudomást nyervén róla, ismert áldozatkészségével azonnal készen volt társulatunk működését, mint ennek jelenleg nagyérdemű elnöke, a becses okmány-gyűjtemény kiadásával támogatni. Hradszky József cz. prépost és szepesváraljai r. k. plébánost, a Szepesség történetének ezen buzgó kutatóját kérte fel az okmánytár szerkesztésére, ki a rá bízott feladatnak megfelelő a nagylelkű főpap költségén 600 példányban kiadta a jegyzetekkel kísért művet.

Az okmánytár 1094-től 1596-ig összesen 332 db. okmányt a Schmauk által megállapított chronologicus rendben, az általa használt olvasás és írásmódon mint sem változtatva közöl.

Van az új supplementumban a XI. századból 1, a XII-ikből 1, a XIII-ikből 14, a XIV-iknek első feléből 52, második feléből 26, a XV-iknek első feléből 63, a másodikból 22, a XVI-iknak első feléből 55, a másodikból 98 darab. Minden darabnál fel van jegyezve, honnan vette a szerző az illető okmányt, eredetiről vagy hiteles másolatról írta-e azt le. A Szepesvármegye területén levő városi levéltárak nagyobb részét meglehetősen ismerve mondhatom, hogy az itt közölt oklevelek az illető helyeken csak *voltak*, de ma sajnos, már csak igen keveset találhatnánk meg azokból és így Schmauk gyűjteményének kiadása némileg

helyreüti századunknak a levéltárak kezelése körül elkövetett bűneit és pótolni fogja az örökre elveszetnek hitt anyagot, mi értékét nagyban fokozza.

A szepességi városi levéltárak egy részének régi okmányairól felvett s jelen évkönyvünkben közölt jegyzeteimnek futólagos összehasonlítása után is a XIII—XV. századokból már 44 olyan darabra akadtam, melyek ma az 1806-ban megjelölt helyeken nem találhatók, pedig csak Szepes-Szombat, Felka, Matheócz, Podolin, Lubló és Béla városok levéltáraitra vonatkozólag tettem meg az egybevetést. A XVI-ik századból még nagyobb a hiány. Ezt van hivatva pótolni az új okmánytár.

Kiegészítve és kijavítva van felvéve néhány, már Wagnernél és Bárdossynál is kiadott, de hiányosan vagy hibásan közölt okmány.

A nagybecsű publicatio elején meg van az okmányok tartalom mutatója, kár, hogy a könyv használatát igen megkönnyítő név- és tárgymutatót itt is nélkülöznünk kell, mint Wagnernél és Bárdossynál.

A nagylelkű Maecenas és a szorgalmas, gondos szerkesztő egyaránt köszönetre és elismerésre méltó áldozatot és munkát hoztak. Nemcsak társulatunkat kötelezték hálára, hanem a hazai történetírás minden kutatóját és barátját.

Társulati ügyek.

1. Jelentés a társulat működéséről.

Emberek és intézmények egyaránt alá vannak rendelve a gondviselés és az idő hatalmának. A kornak s a körülményeknek, melyek közt születnek és létrejönnek, hatásai mindenkor érezhetők fejlődésükön. Hat év valamint egy embernek, úgy egy intézménynek életében is rövid vagy hosszú idő, a szerint, amint a viszonyok reá nézve kedvezők vagy kedvezőtlenek. Társulatunk életképességéhez keletkezésekor sokan kevés reményt fűztek. Emlegették a megyénkben és ország-szerte lévő sok társulatot és egyesületet, melyek mindannyian áldozatot kívánnak, emlegették a rossz időket s mindebből jósolgatták, hogy társulatunknak nem lesz elég éltető eleme. Nagyon optimisticus színben látnám a világot, azt állítva, hogy társulatunk már annyira erősödött, hogy nem félhet a jövőtől; de miután gyermekkorát túl élte, remélhetjük tovább fejlődését s elég erősnek érezheti magát, szembeszállani az útjába torlódó akadályokkal.

Első két, három-három éves cyclusa letelt társulatunk működésének. A siker, melyet felmutatni képes volt, két név köré csoportosúl. Egyik *Csáky Albin* gróf úr, jelenleg vallás és közoktatásügyi m. kir. minister,

a ki a társulatnak alakulásától kezdve nemcsak jóindulatú támogatója, hanem kezdettől fogva, mint elnök, bölcs vezetője és eltető lelke volt. A Felség bizalma által jelenlegi magas állására meghívatván, társulatunk elnöki tisztségéről 1888 októberben lemondott. Azonban országosan fontos teendői közt is megőrizte társulatunk iránti jóakarátát s midőn 1888 nov. 11-én tartott rendkívüli közgyűlésünk, a társulat irányában szerzett elévülhetlen érdemei iránt háláját kimutatandó, őt *tiszteletbeli tagjává* egyhangulag megválasztá, meleg hangon írt levelében megköszönve a megtiszteltetést, további jóindulatáról is biztosított és ezen ígéretnek beváltását már is volt alkalmunk tapasztalhatni.

Midőn 1888-ik évi augusztus hó 27-én a magyar orvosok és természetvizsgálóknak nagygyűlésével kapcsolatosan Tátrafüreden tartottuk ötödik évi közgyűlésünket, Trefort Ágoston vallás és közokt. m. kir. minister halálának híre elszólitotta körünkől volt elnökünket s *Császka György* szepesi püspök úr önmagyméltósága, mint társulatunknak első alapító és tiszteletbeli tagja kegyes volt elvállalni az elnök helyettesítésének tisztét. A közgyűlést ekkor következő beszéddel nyitotta meg:

„Tisztelt közgyűlés! Ha Önök, tisztelt Uraim! ma, az ötödik évi közgyűlés alkalmával az elnöki helyen személyiséget megpillantják, tudják be, kérem, e körülményt ama gyászos eseménynek, mely a másfél tizeden át közoktatási kormányunk élén álló férfit kiragadta az élők sorából. Ezen haláleset, — mely társulatunkban is őszinte részvétet és mély sajnálatot idéz elő, annál is inkább, mert az elhunyt különösen törtenelmi társulatunknak is jóakaró támogatója volt, — magával hozta, hogy társulatunk nagyérdemű elnöke,

Gróf Csáky Albin ő Excellentiája innét Budapestre távozván, ma az elnöki széket el nem foglalhatja. Mint társulatunk első alapító és tiszteletbeli tagja készszívesen engedtem ama előttem kifejezett és engem megtisztelő megkeresésnek, hogy a mai közgyűlésen ad hoc elnököljek.

Anélkül, hogy társulatunk országra szóló eredményekkel dicsekednék, — sokkal szerényebb, minthogy ilyenre még csak gondolni is akarna, — mégis nem habozom állítani, hogy senki, a mint társulatunk jogosultságát kétségbe nem vonhatja, úgy annak működését igazságosan nem kicsinyelheti.

Nemzetünk majdnem ezredéves történetének leírása előttem olyan mint a mozaikkép összeállítása. Sok apró kövecskéből lesz a mozaik és ki csak néhány porszemet is összehord, hogy a kép teljes legyen, mindenestre többet tett, mint a ki ölbe rakott kezekkel tétlenül vesztegel. Ily szempontból fogja fel a szepesi történelmi társulat missióját, ezt ambitionálja, többet nem praetendál. S ha társulatunk működési köre, az úgynevezett Szepesség, nem is volt más vármegyéket felülmúló elsőrendű klaszikus történeti talaj, van azon egyrészt még elég felderíteni való nevezetes történeti mozzanat s van másrészt még elég sok gazdag anyag különösen közművelődési történetünk számára, mit a történeti emlékek gazdag kincses bányájából napfényre hozni lehet és kell. — Épen az a talaj, melyet társulatunk működési térnek választott, sok szempontból érdekes és tanulságos. A polgári osztály hazánk más vidékein még alig létezett, mikor ez a mai Szepességünkben már nevezetes tényező volt.

Nem csekély változásu történelmi multunkban igen jelentékeny szerepet játszottak a városok és ezekben

a polgári elem csendes és zajtalan, de mindig alkotó és haladó működésével. Ma már túl vagyunk azon a koron, melyben a történetírás a nevezetesebb csaták leírásával, epochalis események előadásával befejezettek vélte feladatát. Ma ezek a dolgok — mint természetes is — csak a külső keretet képezik, melybe beleilleszteni iparkodunk az egyének, a társadalom, a nemzet kulturális életét, közművelődési törekvéseit, tudományos és nemzeti szereplését, szóval az ország életét, fejlődését, haladását feltüntető és átölelő művelődési történetet. És e tekintetben nincs mit szégyenelnünk. Mert ha Európa tudja — és csak ha haladatlan lenne, elfelejthetné — hogy nemzetünk, mióta honalapító első szent királyunk a keresztény államok sorába igtatta drága honunkat, századokon át majdnem a teljes elvéréssig nemcsak önvédelmi harczot vívott, hanem védő bástyául oda állította minden erejét, hogy a nyugot civilizációját, a kereszténységet megmentse földrészünk számára, tudja meg azt is művelődési történelmünkéből, hogy a mennyiben ez lehetséges volt egy nemzet erejét felülmúló és csak Isten és hazánk nagy Patrónája segítségével szerencsésen kiállott majdnem négyszázados, végkimerüléssel folytatott harcz között haladott nemzetünk annyit, a mennyi erejétől telt, a mennyit tőle igazságosan várni, jogosan követelni lehet. Hazánk nem volt oly barbár állapotban, mint ezt fájdalom külföldön néhányan most is tartják, és ha a külföldet utól nem érte, vagy túl nem haladta, azt önhibájából el nem mulasztotta, hanem az arra való időt és fáradságot önmaga és a külföld védelmének és megmentésének kénytelen volt áldozatul hozni. Az igazság és drága honunk érdekében kutassuk tehát a múltat, rajta csak okulni, belőle csak tanulni fogunk mi és tanítani fogjuk azo-

kat, kik nemzetünk művelődési állapotai iránt még tisztában nincsenek. Ezen törekvésben véli bírhatni társulatunk létjogát, ezen magasztos czélban bírja a kitarítás és lankadni nem tudó munkásság kiapadhatlan forrását. Mi akarunk, mi fogunk dolgozni és ha nem is fogunk óriási épületet emelni, néhány követ mi is fogunk szolgáltatni arra, hogy honi történetírásunk, a mennyire rajtunk áll, teljes és alapos legyen.

Önök, m. t. Uraim, kik más tudományágak művelésének nemes feladatában fáradoznak és szívesek voltak közgyűlésünket megjelenésükkel megtisztelni, vigyék, kérem, szeretett hazánk minden vidékére azt a tapasztalatot, hogy honunk határain egy bár ifjú, de tettvágyó társulat őszintén, komolyan és lelkesen foglalkozik történelmi múltunk felderítésével. Ezzel a Szepesi történelmi társulat ötödik évi közgyűlését megnyitottnak nyilvánítom.

Midőn Csáky Albin gróf úr az elnökségről lemondott, az 1888 okt. 11-én Lőcsén tartott igazgató választmányi gyűlés az elnöki tisztségre Császka György szepesi püspök úr önnagyméltóságát jelölte ki s az 1888 november 7-én Lőcsén tartott rendkívüli közgyűlés a társulat anyagi és szellemi érdekeit mindenkor szíven viselő és már is számos áldozatot hozott főpapot egyhangú lelkesedéssel megválasztotta *elnökké*. Számos tagból álló küldöttség ment nov. 11-én Szepeshelyre a püspök urat az elnökség elfogadására felkérni, mit a küldöttség vezetője, társulatunk ügyvezető alelnöke Szönyey Kálmán, Lőcse sz. kir. város polgármestere, következő szavakkal teljesített:

„*Nagyméltóságú Püspök úr! Kegyelmes Urunk! A szepesmegyei történelmi társulat f. évi november 7-én tartott közgyűlésében volt elnökének gróf Csáky Albin*

vallás- és közoktatásügyi minister úr O Excellenciájának lemondása folytán, új elnökének egyhangú lelkesedéssel Nagyméltóságodat választotta meg és bennünket azon kedves és megtisztelő *megbízással küldött ki*, hogy Excellenciádat ezen választás elfogadására mély tisztelettel kérjük fel.

Társulatunk, *mely oly szerencsés, hogy keletkezése óta Nagyméltóságodban alapító és dísztagját tisztelheti*, ezen választás által első sorban kifejezést kívánt adni azon mély tiszteletének, őszinte szeretetének és benső hálájának melylyel Nagyméltóságod iránt viseltetik, — de mint tisztán közművelődési célra törekvő egyesület egyúttal osztatlan elismerésével kívánt áldozni azon férfiú irányában, ki magas egyházfejedelmi állásában a magyar nemzeti kulturának mindig lelkes apostola és a tudományos törekvéseknek áldozatkész Maecenása volt.

Midőn tehát közgyűlési jegyzőkönyvünket átnyújtani és Nagyméltóságodat bizalomteljes tisztelettel az elnöki tisztség elvállalására felkérni van szerencsénk, engedje Excellenciád reménylenünk, hogy szívünk benesejéből fakadó kérelmünk meg fog hallgattatni, és adja az Isteni gondviselés, hogy Nagyméltóságod még számos éveken át, törhetlen erőben és egészségben teljesíthesse áldásos hivatását szeretett közhazánk és kedves szülő megyénk javára. Éljen!»

A püspök úr válaszában kiemelve elődének bölcs tapintatos és sikerdús működését, az elnöki tisztet azon ígérettel fogadta el, hogy a társulat érdekeit szíven viselve törekvése lesz annak anyagi és szellemi felvirágoztatását eszközölni.

Ugyanekkor alkalma volt társulatunk küldöttségének kifejeznie örömét és üdvkivánatait új elnökének

az első osztályú vaskorona-renddel történt, épen ekkor érkezett kitüntetéséhez.

Új elnökünk vezetése alatt első gyűlését 1889 május 2-án Szepeshelyen a püspöki palotában tartotta az igazgató választmány. Ezen alkalommal elnökünk a legközelebbi teendőkre vonatkozó nézeteit a választmányhoz intézett következő beszédben fejtette ki:

„Tekintetes Igazgatóválasztmány! Igen tisztelt Uraim! A Szepesmegyei történelmi társulat 1888. évi november hó 7-én tartott rendkívüli közgyűlése által a társulat elnökévé megválasztatván, midőn a közgyűlésnek küldöttsége ugyanazon évi november hó 11-én nálam megjelent megválasztatásomat tudomásomra hozandó, annak igen tisztelt tagjai előtt kijelentém, hogy a reám esett választást készséggel elfogadom és a társulat ügyeinek elnöki vezetését átveszem. Ezideig még nem nyílt alkalmam ténylegesen átvenni az elnöki vezetést. Ma van erre az első alkalom, és midőn Önöket, mint az igazgatóválasztmány igen tisztelt tagjait, kikkel karöltve a társulat érdekeit előmozdítani fogom, ezennel szívélyesen üdvözlöm; felhasználom egyszersmind ezen alkalmat arra, hogy Önök előtt részletesebben kifejtsem társulatunk erősbitését, terjesztését, felvirágoztatását czélzó nézeteimet.

Társulatunk 1888. évi augusztus hó 27-én Tátrafüreden tartott évi rendes közgyűlésén mint elnökhelyettes működve, ott tartott megnyitó beszédemben az ország minden vidékéről jelen volt nagy közönség előtt nem régóta fennálló társulatunk eddigi eredményes működéséről röviden nyilatkoztam. A társulat addigi működése, melyről évkönyveink bizonyosságot tesznek, feljogosított engem annak kimondására is, hogy mi jövőben is akarunk és fogunk dolgozni és ha nem is fo-

gunk óriási épületet emelni, néhány követ mi is fogunk szolgáltatni arra, hogy honi történetírásunk, amennyire rajtunk áll, teljes és alapos legyen.

Önök Uraim, mélyen tisztelt elődöm bölcs elnöki vezetése alatt már is országszerte méltánylásra talált munkásságot fejtve ki, a vidéki társulatok között egyik legfiatalabb társulatunkat az elsők sorába emelték. További lelkes közreműködésüket kérem arra, hogy társulatunk szellemi és anyagi viszonyait folytatólag, fokozatos buzgalommal rendezzük és rendszeresen folytatva a megkezdett munkát, teljesen beválthassuk az alapszabályokban letett ígéreteket, melyeknek bizományosai mi vagyunk.

A további sikeres működésnek egyik nélkülözhetlen alapjául kell tekintenünk a társulat pénzügyi viszonyainak teljes rendezését, mire nézve a társulati pénztárnok úr lesz szíves az ülés folyamán felvilágosítást és véleményt adni; majd arra kell figyelmünket irányoznunk, hogy erősíthetnők meg a társulatot új jövedelmi források megnyitásával? Ezen cél eléréséhez részemről azzal akarok járulni, hogy a társulat részére és javára 1885. évi januárhó 13-án tett kétszáz frtos alapítványomat most újabb kétszáz forinttal bővitem, úgy hogy ezen összeg, melyet ezennel a társulati pénztárnok úrnak kézbesítek, az alapítványi tőkéhez csatolva szintén alaptőke gyanánt kezeltessek.

Társulatunknak főfeladatául van kitűzve: összegyűjteni a Szepesmegyére vonatkozó történelmi adatokat, és azokat lehetőleg egy rendszeres monographiában dolgozni fel.

Szepesvármegye közgyűlése 1885. évben felhívást intézett az írókhoz a monographia ügyében; mire társulatunk 1886. évi szeptember hóban a vármegye kö-

zönségéhez intézett előterjesztésében részletes tervet mutatva be, ajánlkozott a monographia elkészítésére. Ezóta már 3 év múlt el, részünkről nem tétlenségben, mert munkásságunkról tanúskodnak az évkönyvek és a költségemen kiadott »Szepesi Emlékkönyv«, de a monographiára nézve látható eredmény nélkül.

Mínthogy a megye összes közönségét illeti ezen ügy, melynek keresztülvitelére a kezdeményezést a vármegye közgyűlése tette; a monographia ügyét felélesztendőnek vélem, és e célból következő indítványt teszek:

Kérje föl társulatunk Szepesvármegye közgyűlését, hogy a mennyiben 1886. évi október hó 7-én hozott határozata értelmében a városokhoz intézett felhívása nem eredményezte a monographia előállítására szükséges költség megajánlását, gondoskodjék más úton a költségek beszerzéséről. Mi a költségek beszerzésének következő módját ajánlanók: határozza el a megyei közgyűlés, hogy a monographia költségeinek fedezésére fizessen be a szepesmegyei történelmi társulat pénztárába hat éven át minden rendezett tanácsu város (Lőcsét, mely e célra már 500 frtot megajánlott, kivéve) évenként 10 frtot; (ez 11 várostól évenként 110 frt); minden nagyközség évenként 5 frtot, (ez 15 nagyközségtől 75 frt), és minden kisközség évenként 2 frtot, (ez 195 kisközségtől 395 frt).

Az így befizetett díjak összege tenne évenként 575 frtot, 6 év alatt 3450 frtot, Lőcse sz. kir. város megajánlott 500 frtjával együtt pedig 3950 frtot.

Magam részéről fentartom a társulat igazgató-választmányához 1887. január hó 4-én kelt átíratomban foglalt azon ígéretet, hogy a szepesi prépostság és püspökség történetére eső rész nyomtatási költségeit vi-

selni fogom. Ily módon összekerülne a szükséges kiadási költség és társulatunk elvállalja és azonnal megkezdí a monographiának a vármegyei közönséggel 1886 évi szeptember hóban közölt terv szerinti elkészítését és kiadását.

Ezen az egyes városokra és községekre megterheléssel alig járó mód mellett társulatunk tagjainak száma is tetemesen növekednék és a megerősödött társulat az anyagi gondoktól felmentve, azt hiszem, képes lenne igényét beváltani.

Czél szerűnek vélném továbbá, hogy hivatkozással társulatunk eddigi eredményes működésére és a jövőben követendő munkatervünkre, bocsássunk ki tagok gyűjtése végett újabb felhívást, küldjük azt meg nemcsak társulatunk minden tagjának, de állítsuk össze a megyén kívül ismertebb állásokban élő Szepességieknek jegyzékét és mindazokat kérjük fel a társulatba leendő belépésre. A megye r.-kath. lelkészeinek figyelmébe külön is fogom ajánlani a társulatot.

Társulatunk 1884. márczius hóban külön-külön felhívásban felkérte a megye területén lévő összes lelkési hivatalokat a plebániákra vonatkozó történelmi adatoknak összegyűjtésére és beküldésére. Minthogy ezen felhívásnak eddig kevés eredménye volt, ezt is megújítandónak vélem, azon reményben, hogy ez úton sok értékes történelmi anyagnak jutunk birtokába.

Ezekben röviden körvonalozva a véleményem szerint legközelebbi teendőket, a tisztelt igazgató-választmányt újból szívélyesen üdvözölve az ülést megnyitom.

A beszédben foglalt indítványok tárgyalása előtt Szőnyey Kálmán a társulat nevében hálás köszönetet mondott az elnöknek a társulat ügyeinek felkarolásában tanúsított lelkesítő példáért és újabb nagylelkű

alapítványáért. Majd egyenkint tárgyalás alá vette a választmány az elnök javaslatait s az elsőre vonatkozólag Szepesvármegye közönségéhez következő feliratot terjesztette be:

Másolat ^{115. szhoz}_{M. B.} „*Tekintetes megyei közönség!* Szepesvármegye tekintetes közönségének 1885. évi október havában tartott közgyűlése elhatározta, hogy hazánk fennállásának ezer éves évfordulójára megirattja a megye monographiáját s ezen célból felhívta az írókat ajánlataik betérjesztésére. — A »szepesmegyei történelmi társulat« hivatkozva az említett közgyűlési határozatra, 1886. szeptember havában benyújtotta a tekintetes megyei közönséghez Szepesvármegye részletes monographiájára vonatkozó tervezetét. Az 1886. évi október 7-én tartott megyei közgyűlés a monographia kiállítására szükséges költségek fedezése céljából felszólítandóknak határozta a megye területén levő rendezett tanácsu városokat arra, hogy a monographia kiállításához szükséges költségeket önkénytelenül ajánlják meg:

A mennyire társulatunk értesült, ezen felhívásnak egyedül szab. kir. Lőcse város részéről volt jelentékenyebb eredménye, a város részéről 500 frt ajánlatván meg a mondott célra. A többi városok vagy semmit, vagy csak csekélységet ajánlottak meg. — Három év telt már el azóta. Szerencsésen megérkezett ezredik évfordulója azon időnek, melyben őseink először léptek hazánk szent földjére. Bízunk a mindenható Istenben, hogy a hon teljes elfoglalásának rövid idő múlva bekövetkező ezredik évét is szerencsésen megéli nemzetünk. Ha azon nemzeti ünnep alkalmához és vármegyénk multjához méltó monographiát akarunk előállítani, időszerűnek látjuk az ügyre újra felkérni a

tekintetes megyei közönségnek nagybecsű figyelmét. A »Szepesmegyei történelmi társulat« rövid fennállása óta kiadott négy »Évkönyv«-ével, továbbá a magyar orvosok és természet tudósok múlt évi vándorgyűlése alkalmából alulírott társulati elnök költségén kiadott »Szepesi emlékkönyv« elkészítésében részére jutott feladat megoldásával bebizonyította azt, hogy a Szepeségen irodalmi életet teremteni lehet; mert meg van az ahhoz szükséges értelmi tőke. A tekintetes megyei közönség támogatása mellett társulatunk kétségkívül képes lenne a monographia elkészítését is sikeresen keresztül vinni. A társulat f. évi május hó 2-án tartott igazgató választmányi ülésének megállapodása értelmében tisztelettel van szerencsénk a tekintetes megyei közönségnek következő ajánlatot terjeszteni elő:

Minthogy a monographia kiadására szükséges költségnek előállítása az 1886. évi októberi megyei közgyűlés által megállapított módon nem sikerült, hasson oda a tekintetes megyei közönség, hogy a megyének összes rendezett tanácsú városai, nagy- és kisközségei 6 évi kötelezettséggel lépjenek be a Szepesmegyei történelmi társulatba úgy, hogy minden rendezett tanácsú város — Lőcsét, mely alapító tagja a társulatnak és a monographiára 500 frtot megajánlott, kivéve — fizessen évenként 10—10 frtot. Ez 11 rendezett tanácsú várostól lenne évenként . . . . . 110 frtot
a 15 nagyközség évenként 5—5 frt összesen
évenként . . . . . 75 »
a 193 kisközség évenként 2—2 frt össze-
sen évenként . . . . . 386 »
Összesen évenként . . 571 frtot

Hat év alatt bejönne 3426 frt. Hozzávéve Lőcsé sz. kir. város 500 frtját, az időközi kamatokat és alul-

frott társulati elnöknek azon ajánlatát, hogy a szepesi prépostság és püspökség történetére eső rész kiadási költségeit viselni fogja, a nagy monographia kiadásához szükséges költséget elő lehetne állítani. Ezen áldozatot a szóban levő hazafias és tudományos cél megvalósítására, azt hisszük, minden város és község nagyobb megterhelhetetés nélkül meghozhatná. A társulatnak anyagi ereje ez által megkétszereződne és így megerősödve kétségkívül képes lesz pár év alatt kiállítani az 1886-iki tervezet szerint irandó monographiát és annak kiadására vállalkozik. Ajánlatunkat a tekintetes megyei közönségnek becses figyelmébe ajánlva tisztelettel vagyunk. — Lőcsén, 1889. évi július hó 7-én. A tekintetes megyei közönségnek alázatos szolgálói: Császka György s. k., társulati elnök. Dr. Demkó Kálmán s. k., társulati titkár«.

Feliratunkra a törvényhatósági bizottság következő határozatot hozta: »^{115. sz.}
M. B. A Szepesmegyei történelmi társulat a vármegye monographiája elkészítésére részletes ajánlatát előterjesztvén, kijelenti: hogy ha ajánlata elfogadatik, s a vármegye közönsége a szükséges pénzerő megszerzésére a javasolt intézkedéseket végrehajtja — vállalkozik pár év alatt a vármegyei közgyűlés által az 1886-ik évben elhatározott tervezet szerint a kérdéses művet létrehozni és kiadni.

Midőn a vármegye közönsége mindenekelőtt a szepesmegyei történelmi társulat elnöke — megyés püspök úr Ő Excellentiájának a vármegyei monographia létesítésére irányzott fáradozásáért és a fennebbi beadványban tett nagylelkű áldozat készségeért hálás elismerést szavazna, — egyúttal a nagyérdekű cél elérése tekintetéből jelen határozat által a nevezett egylet előterjesztésének másolatbani közlése mellett felhívja a

járások főszolgabíráit és Lőcse sz. kir. város kivételével a rend. tanácsú városok polgármestereit, miszerint hathatós erkölcsi befolyásuk egész súlyának tapintatos érvényesítésével a községeket a szepesmegyei történelmi társulat kebelébe hat évi kötelezettséggel 10—5 illetőleg 2 frt évi tagdíj befizetése mellett való belépésre bírják. A vármegye közönsége elvárja a járási és városi tisztviselők buzgalmától, a nagyfotosságú cél érdekébeni közbenjárás azon mértékét, mely a közérdekű mű létrehozására szükséges. — Az elért eredmény minden főszolgabíró és városi polgármester által ez év végéig az alispáni hivatalnak bejelentendő.

Miről egyúttal a szepesmegyei történelmi társulat is jelen határozat által értesíttetni rendeltetik.

Kelt Lőcsén, Szepesvármegye törvényhatósági bizottságának 1889. évi július hó 24-én tartott közgyűléséből.

Kiadta:

Kail Antal,

főjegyző.*

Bizalommal nézünk a lelkes hangon hozott határozat végrehajtása elé, mely keresztülvitve egyszer-mindenkorra biztosítaná társulatunkat minden eshetőleges rázkódtatások ellen; hazánk első rangú vidéki társulatává tenné azt és képesítené terveinek rendszeres megvalósítására.

A pénztárnok jelentése elszomorító képét adta a pénzügyi állapotoknak. Pénzügyeink állásának javítására már az 1888. október 11-én tartott választmányi gyűlés kiterjesztette figyelmét, megbízta az ügyvezető al-elnököt és a titkárt, hogy magukhoz segédül felkérve Förster Rezső társulati tagot, kísértsék meg az ijesztő mértékben felszaporodott tagdíj-hátrálékokat beszedni. A kiküldöttek megbízatásukban eljárva, 1888 végéig

360 frtnyi tagsági díjat hajtottak be. Daczára ennek 1889 május 2-án a pénztárnok jelentése még 472 frtnyi hátrálékot mutatott ki az 1884—1888-iki évekből.

A választmány most újra felkérte az előbbi bizottságot a tagdíjak beszedésére s az eredmény e sorok írásig 198 frt hátráléknak befolyása. Az 1889. október hó 16-án az ügyvezető alelnök által összehívott külön-bizottsági ülés elhatározta a tagsági díjak befizetésének a »Névkönyv«-ben levő módozat szerint nyugtázását.

Működésünk kiválóbb mozzanatai gyanánt említendőek még Szepesvármegye helységneveinek visszamagyarosítása tárgyában a megyei törvényhatósági bizottság 1888. okt. 15-iki határozata alapján társulatunkhoz intézett megkeresés folytán Hradszky József, Sváby Frigyes és Dr. Demkó Kálmán által készített és a megyéhez beterjesztett javaslat.

A lőcsei Szent-Jakab templom szentélyében levő falképek restaurálásának ügyét is sikerült előbbre vinnünk. Az 1889. május 20-iki választmányi határozat értelmében felkért Storno Ferencz eljött Lőcsére, megnézte a restaurálandó falképeket és június 6-iki kelettel beterjesztette a restaurationalis munka tervét és 1792 frtra tett költségvetését. Ezen alapon felterjesztést intéztünk a nagym. vall. és közokt. m. kir. ministeriumhoz s ez 1889. július 30-án 32421. sz. rendeletével a restauratio keresztül vitelére, újabb segély czímen, 300 frtot kegyesen utalványozott, meghagyván egyszersmint, hogy a falfestményeknek helyreállítás előtti állapotát feltűntető színes vázlatot készíttetve, azt a műemlékek országos bizottsága rajztára részére engedjék át. A nagymélt. vall. és közokt. ministerium által eddig adott 800 frt, a társulati elnök ő nagyméltósága

által 1885. szept. 17-én megajánlott 500 frt s ezeknek időközi kamatai együttvéve megközelítik az 1500 frtot és így 1890 tavaszán hozzá látunk a becses műemlékeknek helyreállításához. A kívánt színes vázlatokat Forberger Vilmos rajztanár már készíti. Bizton reméljük, hogy társulatunk a műrégészet terén is maradandó emlékét fogja hagyni működésének.

Szintén az 1889. május 2-iki választmányi és az okt. 16-án tartott külön-bizottsági gyűlések határozata alapján bocsátottuk ki a következő felhívást:

Felhívás a »Szepesmegyei történelmi társulat« érdekeiben. A »szepesmegyei történelmi társulat« a folyó évvel működésének második három éves cyclusát tölti be. Midőn ez úttal felhívásunkkal felkeressük T. Czímedet, röviden megismertetjük a társulat eddigi működésének eredményeivel; mert csak az eredményes működést tanúsító *múlt* jogosíthat arra, hogy a *jövőre* bizalmat kérjünk.

A társulat 1883. decz. 13-án alakult meg Lőcsén 4 alapító, 95 rendes taggal, most van 9 alapító és 213 rendes tagja. Hat évi működéséről legtisztább képet vélünk nyújthatni, ha egyszerűen felsoroljuk az eddig megjelent négy évkönyv tartalmát, eltekintve a hivatalos részben foglalt, a társulat fejlődése szempontjából szintén nem érdek nélküli jelentésektől.

I. évfolyam (1885). *Babura László*: Wagner Károly életrajza. *Weber Samu*: Béla város vásárai történeti fejlődésükben. *Münnich Sándor*: A késmárki hunok. Történelmi helyreigazítás. *Hradszky József*: Marcell-vár és Markus-vár. *Dr. Demkó Kálmán*: Repertoriuma a Szepesség történetére vonatkozólag szétosztottan megjelent dolgozatoknak. — A szepességi egyházak történetéhez adatokat közöltek: *Babura L*: A

nagy-szálóki r-kath. templom, iskola és paplakról. *Bartal Andor*: A batizfalvai ág. h. ev. anyaegyház és az ehez tartozó Gerlachfalu, Menguszfalu, Lucsivna, Stóla leányegyházakról. *Schönviszner János*: A nagy-szálóki ág. h. ev. anya- s a hozzá tartozó új-lesznai, új- és alsó-tátrafüredi fiókegyházakról. *Philipp János*: A krompachi ág. h. ev. egyházzal. *Hradszky József*: A markusfalvi r-kath. templom és síremlékeiről. Az egész évkönyv terjedelme 121 oldal.

II. évfolyam (1886). *Dr. Vajdovszky János*: A lőcsei Szent-Jakab templom szentély-falfestményeinek értelmezése. Ehez vannak mellékelve a falfestményeknek Forberger Vilmos által készített és Angerer bécsi műintézetében sokszorosított mesteri rajzai. *Br. Mednyánszky Dénes*: A telvanai báró Giovanelli család felső magyarországi ága. *Tóth Elek*: Vörös kolostor. *Hradszky József*: Szepesmegye helységnevei. *Weber Samu*: A szepesi szászok igazságszolgáltatásáról. Az egész évkönyv terjedelme 136 oldal.

III. évfolyam (1887). *Hradszky József*: Szepesvármegye helységnevei (folytatás). *Sváby Frigyes*: Palocsa vára. *Babura L.*: Az új naptár behozatala Szepesmegyében. *Weber S.*: 1703—1704-iki hadiesemények a XVI szepesi város területén. *Sváby Frigyes*: Szepesvármegye nemessége. *Babura L.*: Adatok Hetesi Pethe Márton kalocsai érsek, szepesi prépost életéhez. Az egész évkönyv terjedelme 128 oldal.

IV. évfolyam (1888). *Hradszky József*: Szepesvármegye a mohácsi vész előtt. *Dr. Pirhalla Márton*: A szepesi prépostság vázlatos története az alapítástól a vallási forradalomig. *Weber Samu*: A XVI szepesi város az elzalogosítás ideje alatt. *Dr. Vajdovszky János*: A szepesvármegyei középkori egyházi műemlékek

jellemzéséhez. *Kray Miksa*: Krajovai és topolyai báró Kray Pál tábornak. Az egész évkönyv terjedelme 224 oldal.

Eddig tehát a társulat négy évkönyvében 38 nyomtatott ívnyi terjedelmen 26 kisebb nagyobb értekezést nyújtott tagjainak megyénk történetéből. A most sajtó alatt levő ötödik évkönyv sem tartalomra, sem terjedelemre nézve nem fog az eddigiek mögött maradni. Említsük még meg a lőcsei szt. Jakab templom szentélyében levő régi falképek ügyét. Ezeknek restaurációjára is megtette a társulat a kellő lépéseket. Storno Ferencz festész által elkészíttette a tervezetet és költségvetést s egyszersmind a költségek beszerzéséről is gondoskodott. A nagyszerű templom ezen műkincsének teljes pompájában helyreállítására a társulatnak rendelkezésére áll a vallás és közoktatásügyi m. kir. ministerium által eddig adott 800 frt, továbbá alúlírott társulati elnök által 1885. szept. 17-én megajánlott és a munka megkezdésekor folyósítandó 500 frt, ennek a megajánlás napjától számított 4⁰/₁₀-os kamataival, — összesen tehát mintegy 1450 frt. A társulat ezen műemléknek a jövő tavasszal eszközöndő restaurálásával is maradandó nyomát akarja hagyni működésének.

Ha ezekhez hozzá vesszük, hogy a társulat már 1886-ban elkészíttette és a megye közönségének bemutatta Szepesvármegye monographiájának részletes tervezetét s egyszersmind gondoskodott az annak megírásához szükséges erőkről is és így előkészítve a talajt lehetővé tette a társulati elnök költségén 1888-ban megjelent »Szepesi Emlékkönyv«-nek előállítását s azal megyénk jó hírnevének emeléséhez nem kevésbé járult hozzá; ha mindezt tekintetbe vesszük: talán szerénytelenség nélkül állíthatjuk, hogy a szepesmegyei

történelmi társulat czéltudatosan munkálkodik és munkája eredményeiért némi elismerésre is számíthat.

Sajnosan tapasztaljuk azonban, hogy társulatunk iránt az érdeklődés nem áll még arányban annak tevékenységével. Míg ugyanis a hazánk számos vidékén levő megyei történelmi társulatok mindenikének van 500—700 tagja, a szepesmegyei a fentemlített csekély számú tagokkal tengődik.

Most, mikor társulatunk Szepesvármegye rendszeres monographiájának megírásához és kiadásához akar fogni, a nagy cél megvalósítása a tagok csekély száma mellett lehetetlen s a tagok számának jelentékeny szaporodása nélkül a társulat kénytelen lesz az eddigi szűk keretben mozogni.

A Szepesség szülötteinek szülőhelyükhöz való közmondásos ragaszkodására hivatkozva, bizalommal bocsátjuk közre ezen felhívást, kérve megyénk fiait, hogy a társulatba tömeges belépésük és tagok gyűjtése által tegyék lehetővé a „*szepesmegyei történelmi társulat*“ hazafias nemes céljainak megvalósítását.

A társulat tagjai lehetnek: tiszteletbeliek, alapítók, rendesek és pártolók.

a) Tiszteletbeli tagokúl választhatók oly egyének, kik a társulat irányában kiváló érdemeket szereznek vagy a történelmi és régészeti tudományok fejlesztése és művelésében kiváló érdemeket szereztek. Külföldi egyének csakis a m. kir. belügyministerium előleges beleegyezése mellett választhatók a társulat tiszteletbeli tagjaivá.

b) Alapító tagok azok, kik a társulat céljainak előmozdításához egyszer mindenkorra 50 frtnyi alapítványt járulnak.

c) Rendes tagok azok, kik egy tag által ajánlva felvétettek s három éven át évenként 2 frt összeg fizetésére kötelezik magukat. A 3 év eltelte előtt kilépését be nem jelentő tag újabb 3 évre rendes tagnak tekintetik. Megszűnik tag lenni, aki ebeli szándékát a harmadik tagsági év 3 utolsó havában a titkárnál bejelenteni. (Alapsz. 4. §)

Az alapító és rendes tagok a társulat évkönyveit az alapító, illetőleg évi tagsági díj fejében kapják. (Alapsz. 6 §. d.)

Minthogy az 1889-iki tagsági évre szóló *évkönyv* kiállítása folyamatban van, tisztelettel kérjük mindazokat, kik tagokul belépni kívánnak, szíveskedjenek ezen aláíró ívet kitöltve minél előbb visszaszármaztatni, hogy nevüket a névkönyvbe felvehessük és az évkönyvet pontosan megküldhessük.

Társulatunk évkönyvének I—IV. évfolyamait — míg készletünk tart — egyenkint 1—1 frton megszerezhetik az újonnan belépő tagok. Erre vonatkozó kívánságukat is kérjük ezen íven kinyilvánítani.

Az alapító összegek és a tagsági díjak Lőcsére Förster Rezső tanár úrhoz, a társulat hely pénztárnokához küldendők be.

Lőcsén, 1889. október hóban.

Dr. Demkó Kálmán, Császka György,
titkár. szepesi püspök, a társulat elnöke.

Szőnyey Kálmán,
ügyvezető alelnök.

Ezt f. évi nov. 1—5 napjaiban 406 példányban küldtük meg a hazánk minden vidékén előkelőbb állásokban élő szepességeknek. Az eredmény rendkívül csekély. Felhívásunkra ez ideig összesen csak 13 új tag jelentkezett.

Kilépését bejelentette 11 tag. Halálozás által veszítettünk 4 tagot. Belépett 13 új tag. Jelenleg van társulatunknak 9 alapító, 210 rendes, összesen 219 tagja.

A ki tekintetbe veszi azon nehézségeket, melyekkel egy tudományos célú vidéki társulatnak alakítása és fenntartása jár, belátja, hogy ilyen, aránylag csekély tagszám mellett társulatunk többet nem tehetett, mint amennyit tett. Ha sikerül pénzügyeinket teljesen rendeznünk és tagtársaink kitartóak lesznek az eszme iránt, melyet szolgálunk, minden akadály daczára remélhetjük kitűzött céljaink megvalósítását. Reméljük a legjobbat!

---

2. Jelentés a társulat gyűjteményeiről.

Gyűjteményeink állapotában a múlt évhez képest igen jelentéktelen változás történt. Liteczky Béla poprádi r. k. s. lelkész úr az 1694—1852 közti időből való 14 db. ezüst pénzt, a lőcsei áll. főreáliskola több tanulója 4 db. ezüst és 14 db. réz pénzt és érmet ajánlódékoztak a társulatnak. Fogadják érte meleg köszönetünket.

Záborszky Imre nyug. megyei főpénztárnok úr elkészítette családi leveles ládája tartalmának jegyzékét s az iratokat felajánlotta társulatunknak. Az átvétel még nem történt meg.

Könyvtárunk a csereviszonyban álló társulatoktól kapott füzetekkel gyarapodott.

Lassú a haladás, de legalább haladunk.

---

3. Jelentés a pénztár 1888-ik évi állásáról.

Szám	Bevétel	frt	kr.	Szám	Kiadás	frt	kr.
1.	1884. évi tagsági díj hátrálék 2 tagtól	4	—	1.	Reiss könyvnyomdásznak régi tartozás fejében.	88	5
2.	1885. évi tagsági díj hátrálék 4 tagtól	8	—	2.	Dr. Demkó úrnak utazási költségekre	33	93
3.	1886. évi tagsági díj hátrálék 32 tagtól	64	—	3.	Dr. Demkó úrnak titkári kiadásokra	25	—
4.	1887. évi tagsági díj hátrálék 102 tagtól	204	—	4.	1888. évi évkönyv elkészítése	164	75
5.	1888. évi tagsági díj 41 tagtól	82	—	5.	2 évi pénzbeszedésért a szolgának jutalom ...	3	—
6.	1889. évre előre fizetve 3 tagtól	6	—	6.	Dr. Demkó úrnak irodaköltségekre	25	—
		368			Összesen ...	339	73
7.	Takarékpénztári kamatok	20	79				
8.	Múlt évi készpénz maradvány	627	84				
		1016	63				
9.	Levonván a kiadást ...	339	73				
	Maradt 1888 decz. 31-én	676	90				

Azonkívül a Szt.-Jakab templom fresko képei restauratiojára 502 frt 49 kr.

1888. évi június 30. kamatok .....

1888. „ „ 31. „ .....

Összesen ... 522 frt 77 kr.

Jelen számadást átvizsgáltuk, a számla mellékletekkel összehasonlítottuk és oly megjegyzéssel helyesnek találtuk, hogy a kitüntetett 676 frt 90 kr. kézi pénztár maradványból 600 frt alaptőke 76 frt 90 kr. pedig tagsági járulék és kamatok.

Lőcsén, 1889. évi október hó 16-án.

Szőnyey Kálmán m. p.,
Dr. Demkó Kálmán m. p.

A „Szepesmegyei történelmi társulat“ tagjainak névkönyve.

Társulatunknak a lefolyt hat tagsági év utolsó idejében két jelentékeny bajjal kellett küzdenie. Fel kell ezeket említünk, hogy megokoljuk a tagok névkönyvében az eddigi közlési módtól eltérő eljárásunkat.

Egyik baj az, hogy némely tagtársak nem véve figyelembe az alapszabályok 4-ik §-ának c) pontját, mely szerint: »Rendes tagok azok, kik egy tag által ajánlva felvétettek s *három éven át* évenként 2 frt o. é. összeg fizetésére kötelezik magukat. *A három év eltelte előtt* kilépését be nem jelentő tag *újabb három évre* rendes tagnak tekintetik. Megszűnik tag lenni, aki ebbeli szándékát *a harmadik tagsági év* három utolsó havában a titkárnál bejelenti«, — a társulattól kilépésüket bármikor bejelentették. Tervszerű, hosszab időre kiszámított működést a tagok számának nagy ingadozása mellett lehetetlen kifejteni és így mindenki természetnek fogja találni, ha a társulat nem veszi tudomásul a szabályszerű idő előtti kilépési szándékot, hanem mindenkitől elvárja elvállalt kötelezettsége határidejének betartását.

Második baj a tagsági díjhátralékok felszaporodása. Mikor az 1888-ik év végén felkértük tagtársainkat a hátralékok beküldésére, több oldalról nehezte-

léssel találkoztunk. Ugyanez történt legközelebb. Ennek okát abban látjuk, hogy a társulat pénztárnoka az 1884-iki tagsági díjakat 1885-ben és így tovább mindig egy évvel hátra maradva szedte be. Így a tagoknak legnagyobb része ha például 1888-ban fizetett tagsági díjat, azt hitte, hogy a fizetést *ugyanazon évre* teljesítette, holott az sok esetben *az előző évre* történt. Ezen eljárás mellett a társulat mindig egy évi tagdíj-hátralékkal küzdött, a tagok pedig nem lehettek tisztábban kötelezettségükkel.

Csak a társulat pénzügyeinek teljes rendezését tartjuk szem előtt, mikor minden tagnál a pénztári naplóval történt pontos összehasonlítás alapján kitüntetjük, melyik év végéig teljesítette a befizetést. Ezen szempontból kérjük felfogni mostani eljárásunkat. Így nyilvánosan nyugtázzuk az összes eddigi befizetéseket. A jövőre nézve az igazgató-választmány oly eljárást alapít meg, melynek alkalmazásával elejét veszi a társulat anyagi és szellemi érdekeire egyaránt károsan hatható félreértéseknek.

Lőcsén, 1889. október 16-án.

A kiküldött bizottság.

I. A társulat tisztviselői:

Elnök: Császka György szepesi megyés püspök, cs. és kir. valóságos belső titkos tanácsos, pápai trónálló, a római pápa őszentségének házi praelatusa, római gróf, a jeruzsalemi szent sír-lovagrend nagykeresztes lovagja, az első osztályú vaskorona-rend lovagja stb. stb.

Alelnökök: 1. Szönyey Kálmán, Lőcse sz. kir. város polgármestere. 2. Dr. Vajdovszky János, címzetes kanonok, szepes-olaszii r. kath. lelkész.

Titkár: Dr. Demkó Kálmán, lőcsei áll. főreálisk. tanár.

Pénztárnok: Binder Samu takarékpénzt. hivatalnok.
Museum őr: Szobissek József, lőcsei áll. felsőbb le-
ányiskolai tanár.

II. *Az igazgató választmány tagjai:*

1. Babura László, r. k. prépost-plebános, Késmárk.
2. Dr. Beerwaldszky János, r. k. lelkész, Odorin.
3. Dianiska András, ev. lelkész, Lőcse.
4. Döller Antal, nyug. cs. és kir. őrnagy, Késmárk.
(kilépett).
5. Halász László, kir. főgymn. igazgató, Lőcse.
6. Hradszky József, r. k. prépost-pleb., Szepes-Váralja.
7. Hradszky Antal, ügyvéd, Szepes-Olaszi, (meghalt
1889-ben).
8. Korponay Ágoston, kir. tanácsos, Szepesvármegye
alispánja stb., Lőcse.
9. Kostialik István, apát-plebános, Igló.
10. Lányi Mihály, földbirtokos, Lőcse.
11. Liptay Ferencz, cz. püspök, székesegyházi nagy-
prépost stb., Szepeshely.
12. Mortenson Ede, kir. főgymn. tanár, Lőcse.
13. Dr. Neogrády Lajos, megyei jegyző, Lőcse.
14. Sváby Frigyes, szepesvármegye levéltárnoka, Lőcse.
15. Weber Samu, ev. lelkész, Szepes-Béla.
15. Zimann János, főgymn. tanár, Igló.

III. *A szerkesztő bizottság tagjai:*

Dr. Vajdovszky János

Sváby Frigyes.

Dr. Demkó Kálmán.

IV. *A társulat tagjainak névsora:*

1. Tiszteletbeli tagok:

1. Gróf Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyi m. kir.
minister, cs. és kir. valóságos belső titkos taná-

csos, cs és kir. fő-asztalnokmester, a Lipót-rend középkeresztes, a pápai szt. Gergely-rend nagykeresztes lovagja stb. stb.

Császka György szepesi m. püspök stb. stb.

3. Szilágyi Sándor, a budapesti kir. tud. egyetemi könyvtár igazgatója, a m. kir. tud. akad. r. tagja.

2. Alapító tagok.

1. Gróf Csáky Albin, vallás- és közokt. m. kir. minster stb. stb. Budapest, Eötvös-útca 7. sz.

Császka György, szepesi m. püspök stb. stb. Szepeshely.

Görgey István, kir. közjegyző, Budapest IV. Régi posta-útca 10. sz.

Dr. Kézmárszky Tivadar. egyet. tanár, Budapest, Zöldfa-útca 15. sz.

5. Liptay Ferencz cz. püspök stb Szepeshely.

Lőcse sz. kir. város közönsége.

Alapi Salamon Attila, Nedecz.

Alapi Salamon Géza, nagybirtokos, Lőcse.

9. Alapi Salamon Tivadar » Nedecz.

3. Rendes tagok:

Szám	N é v	Lakóhely, u. p.	A belépés éve	A tagsági díjakat befiz. bezárólag az alani évre
1.	Dr. Alexy János, orvos	Lőcse	1885	1888
	Ambrózy Albert	Nyiregyháza	1884	1887
	Dr. Apatiecky Sándor, orvos	Budpest, Nagym.-útca 28	1888	1888
	Babura László, prép. pléb.	Késmárk	1884	1889
5.	Badányi Mátyás, birtokos	Tótfalu p. h.	„	1888
	Bartsch Aurél, vasgy. tiszt	Svabolka, Gömör u. p. Vereskő	1886	1887
	Dr. Baumerth Gyula, orvos	Budapest	1888	1889
	Bednarik János, r. k. lelkész	Zsegra, u. p. Sz.-Váralja	1884	1888

Szám	N é v	Lakóhely, u. p.	A belégés éve	A tagsági díjakat behz. bezárólag az alanti évre
10.	Begala Sándor, r. k. lelkész	Nedecz, p. Ófalu	1885	1888
	Dr. Beer Mór, ügyvéd	Lőcse	1884	"
	Dr. Beervaldszky Ján. r. k. lelk.	Odorin, p. Markusf.	"	"
	Berzeviczy Egyed, cs. k. kam.	Kassa	"	1889
	Beszkid Antal, ügyvéd	Szepes-Ófalu	"	1886
15.	Bethlenfalvy Antal, törv. bíró	Lőcse	"	1888
	Binder Samu, takarékp. hiv.	"	"	"
	Bogyányi János, vár. főjegyző	Ó-Lubló	1887	—
	Bojárszky Béla, vár. tan.	Lőcse	1884	1888
	Borostyány Béla, tanár	Déva	"	1884
20.	Bosnyák Lajos, takarékp. hiv.	Lőcse	"	1888
	Breuer Sándor	Budapest, Zöldfa útca 21.	"	"
	Breznyák János, r. k. lelkész	Nagy-Szalók	"	"
	Gróf Csáky István	Mindszent	1887	—
	" Csáky Lajos	Kluknó, p. Krompach	1884	1888
25.	" Csáky Zeno	Velbach, p. Sz.-Olaszi	"	"
	Dr. Daitz Ede, orvos	Felka	1885	"
	Danilovics János, gym. igazg.	Kaposvár	1884	1887
	Dr. Demkó Kálmán, tanár	Lőcse	"	1888
	Dénes Ferencz, tanár	"	"	"
30.	Dianiska András, ev. lelk.	"	"	"
	Dr. Dirner Gusztáv, orvos	Budpest IV., Hatvani-út. 4.	1889	1889
	Dubay Péter, polgármester	Ó-Lubló	1887	—
	Duchon János, r. k. lelkész.	Zsegra, p. Sz.-Váralja	1884	1889
	Engelmayer Józs., törv. elnök	Lőcse	"	1888
35.	Eördögh Dezső, s. tanfelügy.	Budapest	"	1884
	Erményi Emil, mérnök	Bdpest, Terézkörút 60. sz.	1888	1889
	Dr. Erményi L. gép. mérn.	Bécs, III. Rasumoffsky Gasse 11	1888	1888
	Farnady Pál, körjegyző	Szepes-Váralja	1884	1886
	Felkai Táttra-Muzeum egyesület	Felka	"	1889
40.	Ferkó István, körjegyző	Odorin, p. Markusf.	"	1886
	Fertsek Nándor, kanonok	Szepeshely	1885	1889
	Firbasz Ferdinand, tanár	Budapest	1887	1888
	Fischer Miklós, gymn. igazg.	Igló	1886	—

Szám	N é v	Lakóhely, u. p.	A belépés éve	A tagsági díjakat befiz. bezárólag az alatti évre
45.	Fleischhakker Lajos, v. főj.	Lőcse	1885	1887
	Forberger László, tanár	Bonyhád	"	1886
	Forberger Vilmos, "	Lőcse	1884	1885
	Förster Rezső, "	"	1888	1889
	Fűzy Alajos	Javorina, p. Sz.-Ófalu	1884	1888
50.	Dr. Genersich Antal, egy. tan.	Kolozsvár	"	"
	Gergelyi Tiv. orszgy. képv.	Hanusfalu, p. Sz.-Ófalu	"	1884
	Géresy Kálmán, tanár	Debreczen	1885	1889
	Glós Kálmán, főszolgabíró	Kissócz, p. Horka	1884	1884
	Glós Miklós, földbirtokos	Mecsedelfalu, p. Horka	"	1888
55.	Glós Tivadar, s. tlkkönyvvez.	Lőcse	"	1884
	Gmitter Alfonz, min. házf.	Csötörtökhely	1885	1888
	Görgey Gusztáv, birtokos	Lőcse	1886	"
	Görgey Gyula, "	Eperjes	1884	1887
	Gresch Agost, kir. közjegyző	Késmárk	"	1886
60.	Greschik Rudolf r. k. lelkész	Tótfalu	"	1888
	Groch János, " " "	Pálmafalu, p. Igló	1885	1885
	Guhr Márton, tanár	Igló	1884	1888
	Gyulaffy József, r. k. lelkész	Lőcse	"	1890
	Hajnik Béla, ügyvéd	Budapest	"	—
65.	Dr. Hajnóczy Józ. kir. tanf.	Lőcse	1889	—
	Halász László, gymn. igazg.	"	1884	1889
	Hanthó Lajos, tanár	Arad	"	1888
	Hegyi Bertalan, körjegyző	Kotterbach, p. Markusfalu	"	1887
	Hoepfner Gusztáv, bankigazg.	Lőcse	1885	1888
70.	Horváth István, r. k. lelkész	Szepes-Olaszi	1884	1889
	Horváth Viktor, theol. tanár	Szepeshely	"	"
	Höhnél Albert, technikus	München	1888	—
	Höhr Ignác, kép. tanár	Szepeshely	1887	1888
	Hradszky Józ. r. k. prép. lelk.	Szepes-Váralja	1884	1887
75.	Iglói casino		1887	"
	Janecska János, kanonok	Szepeshely	1885	1889
	Jurkovich Emil, tanár	Besztercebánya	1886	1888
	Katinszky Géza, tanár	Kassa	1888	"

Szám	N é v	Lakóhely, u. p.	A belépés éve	A tagsági díjakat befizetéstől az alatti évre
80.	Kaynár Gyula, ügyvéd	Lőcse	1884	1888
	Kárpáty Endre, nyug. igazg.	Győr	1885	1887
	Kermeszky Mór, ügyvéd	Lőcse	1884	1888
	Késmárk sz. kir. város köz.	Késmárk	"	1887
	Klein József, r. k. lelkész	Sz.-Sümegeh, p. Igló	1885	1888
	Klug Nándor, bányaigazgató	Kotterbach, p. Márkusfalu	1889	1890
85.	Kobialka János, tanár	Késmárk	1884	1889
	Kompanyik Coelest. apát-pléb.	Lőcse	"	1888
	Dr. Kopp Lajos, tanár	Bdpest, IX. ker. polg. isk.	1887	"
	Korponay Ágoston, alispán	Lőcse	1884	"
	Kostialik István, apát-pléb.	Igló	1886	"
	Kottler Sándor, tanító	Lőcse	1884	1884
90.	Kovalszky Lajos, tanár	Új-Verbász, Bácsm.	"	1889
	Kövy Imre, tanár	Igló	1886	1888
	Kray István, kir. ügyész	Lőcse	1884	"
	Kray Miksa, ny. udv. tan.	"	"	"
	Dr. Kreichel András, orvos	Merény	1885	"
	Krompecher János, áll. v. m.	Budapest	1888	"
95.	Krompecher László, keresk.	Felka	1887	"
	Kubányi A ajos, r. k. lelkész	Letánfalu p. Igló	1884	1885
	Dr. Kurimszky Antal, r. k. lelk.	Rózsahegy	"	1889
	Laczkó József, r. k. lelkész	Lőcse	1889	—
	Lányi Mihály, földbirtokos	"	1884	1888
	Limberger István, ev. lelkész	Késmárk	"	"
100.	Linkes Miksa, tanár	Lőcse	"	1888
	Lipóczy Ferencz, polgárm.	Podolin	"	1884
	Liptay Ferencz, r. k. lelkész	Poprád	"	1888
	Liteczky Béla, " " "	"	1888	1889
	Lomniczy Vilmos, orvos	Lőcse	1884	1888
	Lőcsei állami főreáliskola	"	"	"
105.	" kir. kath. főgymnas.	"	"	1887
	" takarékpénztár	"	"	1888
	Marzsó Géza, kab. irodai fog.	Budapest	"	1885
	Matavovszky János, földb.	Mecsedelfalu, p. Horka	"	1888

Szám	N é v	Lakóhely, u. p.	A belépés éve	A tagsági díjakat befiz. bezárólag az alatti évre
	Mattyasovszky Istv., földb.	Tótfalu	1886	1888
	Mattyasovszky Jak., áll. geol.	Pécs	1887	—
	Mattyasovszky János, ügyvéd	Lőcse	1884	1888
	Maurer Adolf, könyvkeresk.	Kassa	1887	"
115.	Máriássy Ferencz, földbirt.	Markusfalu	1885	"
	Máriássy Miklós, "	Körtvélyes, p. Sz.-Olaszi	1884	1885
	Mártvony János, r. k. lelk.	Kluknó, p. Krompach	1885	—
	Mátyus Endre, gyógyszerész	Lőcse	1884	1888
	Báró Mednyánszky Ede, földb.	N.-Eőr, p. Késmárk	"	1887
120.	Meese Vincze, bírtokos	Késmárk	"	1886
	Meyerhoffer Ignác, r. k. lelk.	Görgő	"	1889
	Mihalik János, r. k. lelkész	Matheócz	1885	1885
	Mindszenti Mihály, r. k. lelk.	Velbach, p. Sz.-Olaszi	"	1888
	Miskolczy Arnold, tanár	Lőcse	1889	1889
125.	Mittermann Alajos, r. k. lelk.	A.-Laps, p. Sz.-Ófalu	1884	1885
	Montskó Ferencz, főszolg.	Betlenfalu, p. Káposztafalu	"	1888
	Montskó István, megy. alj.	Lőcse	1886	"
	Mortenson Ede, tanár	"	1884	—
	Münnich Sándor, tanító	Poprád	"	1885
130.	Dr. Neogrády Lajos, m. alj.	Lőcse	1886	1888
	Dr. Neupauer János, orvos	Siklós, Baranya m.	1889	1889
	Osterlamm Ernő, tanár	Debreczen	1884	1888
	Öt-felföldi városi takarékp.	Szepes-Szombat	1887	1887
	Pataky János, r. k. lelkész	Toporecz, p. Podolin	1885	1887
135.	Pákh Károly, tanár	Igló	1884	1888
	Pollág Gyula, kir. aljbíró	Bazin	1888	—
	Pollagh Károly, r. k. lelkész	Felka	1887	1888
	Pollner Leo	Palocsa	1884	1885
	Probstner Arthur, orsz. képv.	Budapest	"	"
140.	Probstner Gyula földbirtokos	Lőcse	"	1888
	Propper Adolf, postatak. tiszt	Budapest	1889	—
	Báró Radvánszky Béla, főisp.	Radvány, p. Beszterezeb.	1886	—
	Raisz Aladár, főszolgabíró	Podolin	1884	1889
	Répássy Sándor, törvysz. bíró	Lőcse	"	1888

Szám	N é v	Lakóhely, u. p.	A belépés éve	A tagsági díjakat befiz. bezárólag az alatti évre
145.	Rollny Ferencz, r. k. lelkész	Lőcse	1889	—
	Dr. Roth Endre, ügyvéd	"	1884	1888
	Rusch Pál, vár. jegyző.	Podolin	1887	—
	Dr. Sax Ágoston, orvos	Szepes-Szombat	"	1888
	Sax Lajos, r. kath. lelkész.	Podolin	1884	1889
150.	Dr. Sárffy Aladár, tanár	Lőcse	1887	—
	Schauer Gusztáv, földbirt.	Polyanócz, p. Sz.-Váralja	1884	1885
	Scherfel V. Aurel, gyógyysz.	Felka	1887	1888
	Scholtz Albert, tanár.	Bdpest, IV. ker. ev. főgym.	"	"
	Scholtz Frigyes, "	Késmárk	1884	1888
155.	Scholtz Gusztáv, ker. főmérn.	Lőcse	"	"
	Scholtz Róbert, tanár	Arad	"	"
	Dr. Schweiger Ferencz, ügyv.	Késmárk	1887	—
	Seiffried József, kir. táblabir.	Budapest	1886	—
	Siegmeth Kár., a m. é. k. v. fel.	S.-A.-Ujhely	1888	—
160.	Dr. Simon Endre, törv. bíró	Aranyos-Maróth	1884	1884
	Spóner Andor, orszgy. képv.	Budapest	1884	1889
	Stanik Sámuel, m. kir. erdőr.	Besztercebánya	1886	1887
	Steinhausz László, műépítész	Bdpest, orszház épít. iroda	1889	—
	Srobl Alajos, szobrász	Budapest, vár.-bazár	1885	1885
165.	Sváby Frigyes, megy. levélt.	Lőcse	1884	1888
	Szakmáry Dónát, földbirt.	Lucsivna	"	1888
	Dr. Szádeczky Laj. egy. m. tan.	Budapest	1886	—
	Szedélyi Károly, r. k. lelkész	Szepes-Szombat	"	1888
	Szepesi Eötvös-kör és lőcsei pol. cas.	Lőcse	1884	"
170.	Szepes-iglói tak. és hitelintéz.	Igló	"	1889
	Szepes-Szombat vár. közöns.	Szcpes-Szombat	1887	"
	Székely Farkas, árvasz. elnök	Lőcse	1884	1888
	Szieber Ede, kir. főigazgató	Kassa	1886	1887
	Dr. Szlivkó Andr. vár. kapit.	Szepes-Váralja	1885	1887
175.	Szlopovszky Károly, esp. pleb.	Ó-Lnbló	1887	"
	Spitko Lajos, kir. h. főigazg.	Besztercebánya	1889	—
	Szobissek József, tanár	Lőcse	1884	1888
	Iglói Szontagh Hugo, kir. jbir.	Nagymarton, Sopronm.	1885	1886

Szám	N é v	Lakóhely, u. p.	A belépés éve	A tagsági díjakat befizető az alábbi évről
180.	Dr. Szontagh Miklós, orvos	Uj-Tátrafüred	1887	1889
	Szőnyey István, főerdész	Kassa	1884	1888
	Szőnyey Kálmán, polgárm.	Lőcse	"	"
	Szunter Nándor, gymn. igazg.	Nagy-Bánya	1887	1887
	Dr. Tátray Gergely, orvos	Késmárk	1884	"
185.	Teőke Bertalan, földbirtokos	Koncsán, p. Lőcse	"	"
	Teőke László, szolgabíró	Igló	1889	—
	Teőke Victor, földbirtokos	Dolyán, p. Lőcse	1884	1887
	Dr. Topscher Guszt. cs. k. közj.	Bécs, III. Haus Strasse 21	1887	1888
	Uhlarik Mátyás, törv. jegyző	Eperjes	1884	"
190.	Urbányi János, szolgabíró	Szepes-Szombat,	1889	—
	Ujfalussy Ágost, m. főpénzt.	Lőcse	1884	1888
	Újfalussy Victor, földbirt.	Körtvélyes, p. Szep.-Olaszi	"	1885
	Dr. Vajdovszky Ján., cz. kano.	Szepes-Olaszi	"	1888
	Valkovszky Antal, g. k. lelk.	Porács, p. Markusfalu	1885	"
195.	Varga Ferencz, ügyéd	Lőcse	"	"
	Vékony József, kegyesr. tan.	Podolin	1887	—
	Vojticsek József, r. k. lelkész	Námesztó, Árvam.	1885	1888
	Wallachy Jenő, tanár	Uj-Verbász, Bácsm.	1884	1886
	Weber Samu, ev. lelkész	Szepes-Béla	"	1888
200.	Wieland Arthur, földbirtok.	Markusfalu	"	1886
	Winckler Pál, főszolgabíró	Gölniczbánya	"	1887
	Winter Samu, magánzó	Lőcse	"	1888
	Wyda László, főszolgabíró	Szepes-Ófalu	"	"
	Wyda Péter, földbirtokos	Primócz, p. Horka	"	"
205.	Wyda Sándor, kir. aljegyző	Lőcse	1886	"
	Záborszky Imre, ny. m. főp.	Lőcse	1885	"
	Zemantsik Istv., püsp. titkár	Szepeshely	"	"
	Zimann János, tanár	Igló	1884	1889
	Zóbel Mednyánszky Marg. brnő		1885	—
210.	Zvarínyi Sándor, tanár	Késmárk	1884	1884
	Zsedényi Béla, min. fogalm.	Bdpest, keresk. min.	1888	—

IV. *Csereviszonyban álló társulatok,*

melyek évkönyveinket rendszeren kapják.

Alsó-fehérmegyei történelmi és természettudományi egylet	Gyula-Fehérvár.
Biharmegyei régészeti és történelmi társulat	Nagy-Várad.
Békésvármegyei régészeti és művelő- déstörténeti társulat	Békés-Csaba
Délmagyarországi muzeum-társulat	Temesvár.
Erdélyi muzeum-egylet	Kolozsvár.
Felső-magyarországi muzeum-egylet	Kassa.
Hunyadmegyei történelmi és régészeti egylet	Vajda-Hunyad.
Magyarországi Kárpátegyesület	Lőcse.
Magyar történelmi társulat	Budapest.
Magyar tudományos Akademia	„
Mosonymegyei történelmi és régészeti társulat	Mosony.
Országos régészeti és embertani tár- sulat	Budapest.
Sopronmegyei régészeti társulat	Sopron.
Tátra-múzeum-egylet	Felka.
Vas megyei régészeti egylet	Szombathely.
Verein für siebenbürgische Landeskunde	Nagy-Szeben.

Kérelem a társulat tagjaihoz.

Jelen Évkönyvünk végén a névkönyvben pontosan kitüntettük a t. cz. tagok által eddig teljesített összes tagsági-díjbefizetéseket. Az összehasonlításból kitűnik, hogy még hátralékban van *1884-re* 2 tag, *1885-re* 12 tag, *1886-ra* 27 tag, *1887-re* 45 tag, *1888-ra* 74 tag, *1889-re* 178 tag összesen 676 forinttal.

Eltekintve minden mástól, a társulatnak anyagi kára igen jelentékeny, ha a tagsági díjak pontosan nem folynak be.

Tisztelettel kérjük a tagtárs urakat, szíveskedjenek ezen évkönyv kézhez vétele alkalmával az 1889-ik év végéig esedékes tagsági díjaknak, *Förster Rezső tanár* úrhoz, a társulat ezidei pénztárnokához, beküldéséről intézkedni.
